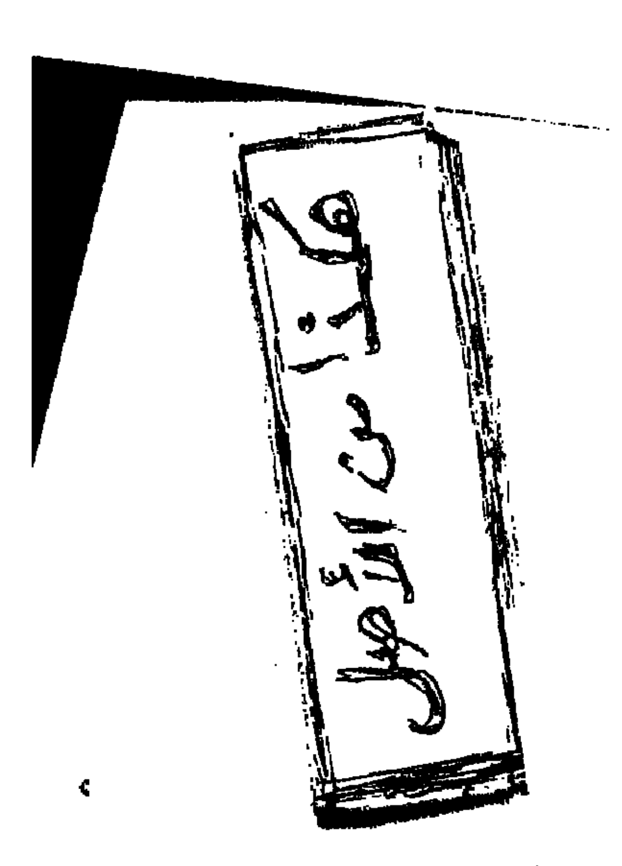
מעריב

סופשבוע

י"ט באב, תשמ"ז 14.8.1987

פרס חיל-האוויר לחסיד מבני-ברק. פרסום ראשון ■ מלי דנציגר. בת 98 ■ יהונתן גפן. לך מעזה ■ קיזל הקטן ומלחמתו באנטישמים ■ שמשון וולנר. יין זהב ■ ד"ר דוד שר. שטח פרטי ■ יפו. ביקור בית ■ אופנה בזול ■

רוחה טובה, מסיבה טובה, ארוע מיוחד.
סיבה טובה ל...

פנטזיה

כרמל

הזמנה

חברת ברנוביץ מזמינה אותך להתרשם מ"מרום בול" – פרוייקט מגורים חדש בצפון השקט של תל־אביב. מגדלי מגורים מהיפים, האלגנטיים והיוקרתיים של העיר תל־אביב. הפרוייקט ממוקם ברח' בזל בת"א, נושק לרח' דיזנגוף ומצטלב ברח' אבן גבירול. ק"מ אחד ואתה בכביש המהיר תל־אביב־ירושלים, תל־אביב־חיפה. במרחק הליכה משפת הים ומרכזי הבידור של העיר. מרום בזל – שני מגדלים בני 17 קומות מצופים בשיש. 13 קומות בהן דירות בנות 4 חדרים, 4 קומות אחרונות המיועדות לפנטהאוזים ולדופלקסים. לובי גבוה ורחב ידיים, מרוהט במיטב המסורת של בתי היוקרה המערביים.

בבניינים שומר־סף 24 שעות ביממה, שולט על טלוויזיה במעגל סגור לבקרת הכניסות לבנין. בריכת שחיה, חדר כושר, סאונה, ג'אקוזי, אנטנת טלוויזיה מרכזית וצלחת לקליטת שידורי לווין.

בנק הפועלים מלווה את את הפרוייקט בשיטת מימון חדשנית המבוצעת לראשונה בישראל. רוכשי הדירות יקבלו ערבויות בנקאיות צמודות לפי חוק המכר.

חברתנו תקים ותנהל בחסותה חברת אחזקה לתפקוד יעיל וברמה גבוהה של הבניין ועל חלקיו הציבוריים.

הכניסה לדירות תוך 30 חודש.

בוא והכר אותנו – חברת בניה פרטית מהוותיקות בארץ ומהגדולות בענף ואת פרוייקט היוקרה "מרום בזל", שהינו פרק חדש במושג המגורים של תל־אביב.

לתאום פגישה אנא פנה למשרדנו הראשי תל־אביב רחוב החשמונאים 105־107 טלפון: 03־265294

בניה וביצוע:

א.צ. ברנוביץ ובניו קבלנות ובניה בע"מ
מקבוצת חברות הבניה א.צ. ברנוביץ

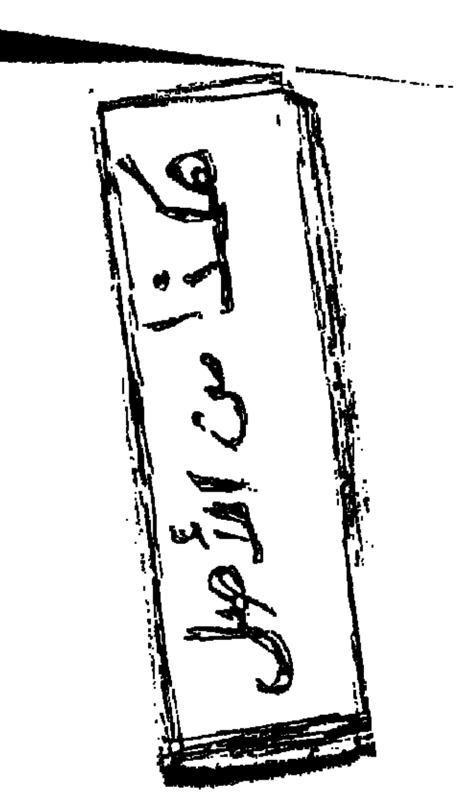
ליווי פיננסי:

בנק הפועלים בע"מ
הבנק המוביל בענף הבניה במדינת ישראל

מרום בזל

א.צ. ברנוביץ ובניו
קבלנות ובניה בע"מ

מקבוצת חברות הבניה
א.צ. ברנוביץ

מוספשבוע

14.8.1987 ...אב, תשמ"ז

This Magazine is a Supplement to Maariv International Edition

כל הזכויות שמורות ל"מעריב"

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יזהם נאמן
מעצבות: יעל תורן, שרי אנסקי
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

קוראי יקרים,

...ק. גר באחת השכונות היותר חרדיות של בני־ברק. לא חסיד של ... ואדמו"ר כלשהו. החצר שלו זה חיל־האוויר. מנחם ק. לא עשה ... נצח"ל. תלמיד ישיבה שלמד גם תכנות מחשבים. לאחר מלחמת ... מצא עצמו מתכנן עבור חיל־האוויר מערכת שליטה מתוחכמת ..., ואחר־כך עוד פרוייקטים סודיים. אלוף בני פלד העניק לו את פרס ... מנחם היה שותף גם לאחד מפרסי בטחון ישראל. סימה קדמון ... את הסיפור בפרסום ראשון.

...הצניעות האישית וגם מטעמים מובנים אחרים, האיש אינו מוכן ... שמו המלא, וגם לא להצטלם באופן שניתן לזהותו. לדבריו הוא לא ..., יש עוד כמוהו, רק שלא כותבים עליהם. מנחם אומר לסימה: ... שהשחורים האלה' לא תורמים כלום לבטחון המדינה, היא ענין ... קרומות אצל החילונים". אבל הוא נמנע מלהשיב לשאלה אם ... שלו ושכמותו, לא טמון הפתרון לבעיית גיוס תלמידי הישיבות.

...אלון, שהלך השבוע לעולמו בגיל 93, היה שייך לדור הנפילים של ...האריסטוקרטיה הייקית. לא רק בנקאי אלא מוסד. הבעלים והמנהל של ... שנוסד בגרמניה והועתק לארץ בגלל הנאצים. מי זוכר, למשל, ...אלון, אשר שכן בקצה הדרומי של שדרות רוטשילד בתל־אביב עד ... כעשרים שנה, היה גם חלוץ סרטוני הפרסומת בבתי־הקולנוע ...

...שאלון לא היה זקן השבט הכמעט אלמוני לגבי הדור הצעיר. מלי ..., תיבול לחיים ארוכים, ציינה לא מכבר את יום הולדתה ה־98, ויכולה ... נכדת המלכה ויקטוריה של האריסטוקרטיה הנדירה הזאת. אלמנתו ... דנציגר ז"ל, הכירורג שיסד בירושלים את בית החולים הפרטי ... לאחר מלחמת העולם הראשונה, שהעתיק את משכנו לתל־אביב, ..., על חורבותיו הקימו חניון. מלי היא גם אמו של האמן יצחק ... שנהרג בתאונה לפני עשר שנים.

...מוסקונה־לרמן פגשה אותה. אשה מופלאה ואנרגטית, שהרבה ... מי מחצית שנותיה יכולים להתקנא בבריאותה; עם זכרון צלול ... שמקופלת בתוכו ההסטוריה של ארץ־ישראל. דוברת גרמנית ואנגלית. ... לא למדה עד היום. תמיד היו לה דברים חשובים יותר לעשות. ... את מלי בהזדמנות מהו סוד החיים הממושכים. היא אמרה רק: "... אותם", וביני לביני, על סמך ניסיון אישי עם מנהגי השבט הזה, אינני ... שלא התכוונה לחיים בזרימה מסודרת, דייקנית, עם שגרה קפדנית. ... אלי קצת נוקשה ומרובע, אבל ארוך ובריא. מלי דנציגר, עובדה.

צ. לביא

...: רן מרידור. כתבה ... 24-33, צילום: בני גלזר.

כהנא

אוקיי, בן־זקיר, הגיע הזמן שתתחיל לעוף!

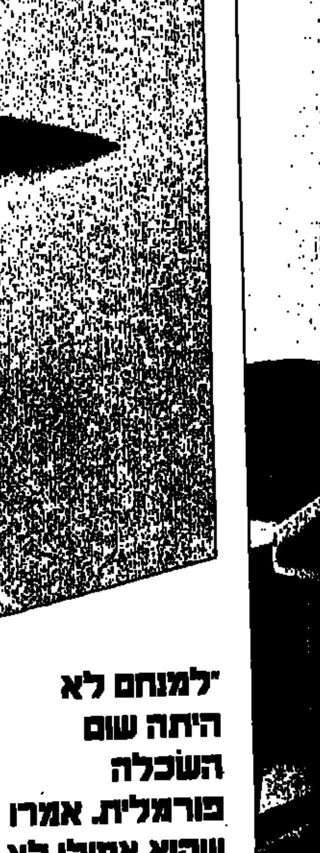

מי ראשון!

חסיד בחצר חיל האוויר

מנחם ק. ליד מחשב (צילום: ראובן קסטרו) ומטוס 15.F:
"זה היה מיפגש עם אנשים בעלי מוטיבציה גבוהה, שפועלים למען האידאל".

"למנחם לא היתה שום השכלה פורמלית. אמרו שהוא אפילו לא יודע מתמטיקה. ואת כל מה שעשה, עשה בצורה בלתי רגילה. ומה שבמיוחד הפליא, שאי־אפשר היה למצוא אצלו שגיאות."

מנחם ק. חסיד חרדי מבני־ברק, לא עשה שרות חובה בצה"ל, קיבל את פרס חיל־האוויר והיה שותף לפרס בטחון ישראל. עובד אזרח בחיל, מתכנת מחשבים שהתגלה כגאון, תכנן לבדו תוך שלושה חודשים מערכת שליטה מבצעית שסייעה בהשמדת סוללות טילים במלחמת לבנון. מקצוענים טוענים שעשרים איש לא היו מספיקים לתכנן אותה בשלוש שנים. אחר־כך היה שותף בתכנון מערכות סודיות אחרות. הכל בא לו מלימוד הגמרא. לא שייך לשום חצר חסידית. חיל־האוויר זו החצר שלו. עכשיו עושה שם שרות מילואים. "המחשבה שהשחורים האלה" לא תורמים כלום לבטחון המדינה היא דעה קדומה אצל החילונים".

מאת סימה קדמון

פרסום ראשון

על קיר ביתם של אסתר ומנחם ק. באחת השכונות היותר חרדיות בבני־ברק, לצד ספרי הקודש הרחוסים בצפיפות על המדפים, תלוייה בתנוחה לא טבעית מסגרת מלבנית וכה תעודת הצטיינות במבחן בגמרא. הזווית המוזרה של התעודה מרמזת על קיומה של מסגרת נוספת מתחתיה. אסתר ק. מנצלת את העדרו של בעלה ומסירה בזהירות את המסגרת העליונה. מתחתיה נחשפת תעודה בכחול עליה מודפס: "פרס חיל האוויר". ובהמשך: "על סמך המלצתה של ועדת הפרס, הוענק פרס חיל־האוויר לשנת תשל"ו למר מנחם ק. על תרומתו לפיתוח מערכת שליטה מבצעית אשר הגבירה עוצמת חיל־האוויר". על החתום: אלוף בנימין פלד, מפקד חיל האוויר". התאריך: 19 ביולי 1976.

אל גב הקרטון של התעודה, מחוברת במהדקים פשוטים, צמוד מסמך נוסף, מיוני 1983, המעיד כי "מר מנחם ק. שירת במנהלת פרוייקט מ"א בשנים 1982־1976, ותרם להקמת מערך מבצעי מתוחכם ביותר. מערך זה זיכה את מינהלת הפרוייקט בפרס בטחון ישראל".

מסגרות העץ של התעודות הן פשוטות, בניגוד אולי מודגש לקפדנות כה עשויות כריכות העור הכבדות, המעוטרות זהב, של "ספר הזוהר", "תלמוד בבלי" וספרי הקודש האחרים בחדר. בנותיו של מנחם (לבני הזוג שבעה בנים ובנות) הנמצאות בחדר, מתכוננות בהפתעה בתעודות הנחשפות על הקיר. עושה רושם שפעלין עטורי השבח של אביהן אינם עומדים על סדר היום של המשפחה. "אין פה שום עניין להסתיר את התעודות", יסביר מנחם. "פשוט אין מקום על הקיר". אבל קשה מאוד לשכנע אותו לספר על עצמו. "אני פשוט לא רואה שום דבר מיוחד בסיפור שלי", הוא מתעקש. "יש עוד אנשים שעשו בדיוק מה שאני עשיתי. כן, אנשים חרדים. פשוט לא מספרים עליהם, אבל יש הרבה כאלה".

מנחם, יהודי חרדי, תיכנן לחיל־האוויר תוך שישה חודשים בלבד מערכת שליטה מבצעית באמצעות מערכות מחשבים. המקצוענים בחיל־האוויר טוענים שגם שלוש שנים לא היו מספיקות לצוות של 20 איש לתכנן אותה מערכת, שהוכיחה את עצמה במלחמת לבנון בצורה הטובה ביותר. במערכות הללו הסתייעו בהצלחה רבה גם להשמדת סוללות טילים. יותר לא יפרטו. מדובר במערכות סודיות ביותר. הם יוסיפו שללא מנחם הפרוייקט לא היה מתממש. שהוא המוח מאחוריו. על תיכנון מערכת זו קיבל את פרס חיל האוויר שחולק אז לראשונה.

לא שהוא אינו יודע להעריך את הפרס, או שהדברים אינם חשובים בעיניו. מנחם פשוט אינו רוצה לחטוא בגאווה. "להתהלך עם שני ראשים", כדבריו. וחוץ מזה, הוא יחזור פעמים רבות, הוא אינו היחידי. המחשבה שה"שחורים האלה" לא תורמים כלום לבטחון המדינה זה פשוט עניין של דעות קדומות אצל אנשים חילוניים.

את התקופה בה עבר על הפרוייקט הזה ועל פרוייקטים נוספים בחיל־האוויר (שבאחד מהם היה, כאמור, שותף לפרס בטחון ישראל), מנחם דווקא זוכר בהרבה אהבה. "זה היה מיפגש עם אנשים בעלי מוטיבציה גבוהה, שפועלים למען אידיאל. אנשים שעושים את הבלתי־יאומן, לא נרתעים משום דבר. התקופה היתה אחרת. אלה היו הימים שלאחר מלחמת יום־הכיפורים. לא ריבוי או על תנאי

(המשך בעמוד הבא)

هذا من الأصل

אל"מ אביעם סלע לעתים היה שואל שאלה שהיתה מערערת לכולם את הבטחון.

"כשהיה צריך לעשות משהו שנראה בלתי אפשרי, ומנחם היה אומר 'אם ירצה השם', ידענו שזה יהיה מוכן לפגישה הבאה".

מנחם: "זו אחת התכונות של בחור ישיבה, שהוא מצעירותו לומד ללמוד לבד. מה גם שעולם המחשבים מבוסס על הרבה מאוד לוגיקה ופילוסופיה, שנרכשים תוך צלילה בים התלמוד".

(המשך מהעמוד הקודם)

שכר, על שביתות, על מתי כבר ייגמר יום העבודה. זו היתה תקופה ששום דבר לא עניין, חוץ מאשר לעשות את הבלתי־יאומן".

ומנחם, מתברר, עשה זאת. אלוף־משנה אביאם סלע שעבד עם מנחם חודשים ארוכים, סיפר בהזדמנויות שונות שמנחם הוא גאון. שהוא אדם שאינו יודע מה זה "בלתי אפשרי". עוד אמר סלע שכאשר הוא מתבונן בימי העצמאות במדליקי המשואות, הוא חושב על מנחם. לדעתו שמור לו מקום ראשון ביניהם.

פתק כתוב בכתב־יד שנשמט מבין התעודות המהודקות על קיר הדירה בבני־ברק מעיד על יחסו של סלע למנחם. כתוב בו: "מנחם ידידי, עם סיום תפקידי רציתי להודות לך באופן אישי על תרומתך המלאה, הנאמנה והיסודית להצלחתנו. בזכות אנשים כמוך נוכל להמשיך ולחיות בארץ. נוכחותך האישית היא שנתנה את הבטחון שנצליח". על הפתק חתום אלוף־מישנה אביאם סלע, אז (1983), רמ"ח (ראש מחלקת) מבצעים אוויר.

מנחם נולד בירושלים לפני כארבעים שנה. אחד הילדים האחרונים שראו את אור העולם בבית־החולים "הדסה" על הר־הצופים, לפני הקמת המדינה. הוא וארבעת אחיו ואחיותיו גדלו בקטמון ובסנהדריה. "תמיד בסביבה דתית. בצעירותי לא היה לי כל מגע עם אנשים חילוניים". הוא למד בתלמוד תורה חסידית והמשיך בישיבה עד גיל 20. לא התגייס לצבא. למד בקורס לחשמלאות מטעם משרד העבודה, עבד בחשמלאות תעשייתית בירושלים. לאחר שנישא (בשידוך) לאסתר, עבר לבני־ברק, שם עבד כטכנאי של מכונות כביסה וכחשמלאי בחברת "אלקו" – מפעל ליצור טרנספורמטורים של חברת החשמל. בשנת 70' החליט לעשות הסבה מקצועית.

"לקחתי קורס של שישה שבועות בתיכנות מחשבים ב'אי.בי.אם.' החלטתי שאם אצא עם ציונים טובים, אקפוץ למים". לאחר הקורס עבד כמתכנת במשרד האוצר ובמרכז למיכון מישרדי ביפו. קורס של שישה שבועות בלבד הוביל אותו למכון וייצמן. "מכון וייצמן עשה באותה תקופה הסבה ממחשבי הגולם למחשבי אי. בי אם. מרצה שלי הקים את הצוות במכון, והמליץ עלי". מנחם החל לעבוד במכון וייצמן כמתכנת מערכות במרכז למחשבים החדש שנפתח שם.

בשנה שלאחר מלחמת יום הכפורים יצא אל"מ (מיל.), פרופ' אמנון יוגב, מהמחלקה לכימיה פיסיקלית במכון ויצמן, לשנת שבתון. הוא תרם אותה לצבא. במסגרת זו יזם פרוייקטים שונים בשתוף אנשים שהכיר במכון ויצמן. אחד מהם הוא צבי לפידות, מהמחלקה למתמטיקה שימושית. לפידות, איש חיל־הקשר ששירת בארטילריה ולאחר המלחמה התוודע לצרכים שונים של הצבא, הכיר באפשרויות הגלומות במחשב במתן תשובות לצרכים שונים של הצבא שאז עדיין פיגר בתחום זה. הוא סיפק לפרופ' יוגב את התשובה למה שחיפש.

באותה תקופה חיפש גם חיל־האוויר תשובות לבעיות בתחומי השליטה והבקרה שהתגלו במלחמה. נוצר קשר בין אל"מ אביאם סלע מחיל־האוויר לבין פרופ' יוגב, שהיפנה את סלע ללפידות. לאחר שהקבוצה מחיל־האוויר והקבוצה ממכון וייצמן אפיינו את הבעייה, הם העריכו שפתרונה יתמשך כמה שנות עבודה. לפידות אמר שהוא מכיר מישהו שיגמור את זה תוך שנה. לפגישה הביא את מנחם, ותידרך מראש את הצוות שלא יתערב בשיחתם. בחמש דקות תאר לפידות באוזני מנחם את הפרוייקט. מכאן ואילך התנהלה השיחה ביניהם בערך כך: לפידות: "אתה חושב שתוכל לגמור את זה תוך שבועיים?"

מנחם: "השתגעת? יש חגים באמצע".
לפידות: "תוך חודש?"
מנחם: "בעזרת השם".

לאחר חודש, אומרים, היה מונח אב־טיפוס של הפרוייקט על שולחנם של אנשי הצוות.

פרופ' יוגב: "מנחם הוא בחור בעל כשרונות בלתי־רגילים. הוא היה מסוגל לראות בדמיון מה מתרחש בתוך המחשב. אנחנו ראינו רק את הצג, והוא יכול היה לדמיין את כל תהליכי החישוב הפנימיים. בטווחים קצרים הוא ביצע עבודות שקבוצות שלמות מבצעות במשך זמן ממושך. היו דברים מסויימים שנזקקנו להם בלוח זמנים מסויים. קבוצות שהתמחו בנושא אמרו שזה בלתי אפשרי. כשפנינו למנחם, הוא היה שואל רק אם זה חשוב. כשאמרו לו שכן, זה היה בזמן".

המוטיווציה של מנחם, לדעת פרופ' יוגב, נבעה מחשיבות העניין. ובביצוע לא היה גבול למסירות הנפש. אולי הדתיות, מציע יוגב, היא מקור מסירות הנפש הזו. "אם הוא היה חושב שלכשורים המיוחדים שלו אין תחליף באיזה נושא מסויים, הוא היה עושה כל מה שניתן לעשות בכשרון נדיר של מי שעוסק בלימוד כל חייו. לימדו אותו ללמוד".

זו היתה תקופה; מזכיר יוגב, שתכונה זו היתה ידע נדיר. "למנחם לא היתה שום השכלה פורמלית. אמרו לי שהוא אפילו לא יודע מתמטיקה. ואת כל מה שעשה, עשה בצורה בלתי רגילה. ומה שבמיוחד הפליא אותי היה שאי־אפשר היה למצוא אצלו שגיאות. גם לא בדברים שמקובל למצוא בהם המון שגיאות".

מנחם: "זו אחת התכונות של בחור ישיבה, שהוא מצעירותו לומד ללמוד לבד. זו תכונה שליותה אותי במשך כל הלימודים והעבודה השוטפת, זה שמעולם לא נרתעתי מלנסות ללמוד מה שאחרים לא לימדו אותי. בישיבה זה דבר מאוד רגיל. לדעתי, עולם המחשבים מבוסס על הרבה מאוד לוגיקה ופילוסופיה, שני תחומים שיידע רב בהם נרכש תוך צלילה בים התלמוד".

אביאם סלע שעבד עם מנחם צמוד, סיפר ששמע לראשונה את מנחם מדבר רק אחרי ארבעה חודשים. הוא היה יושב ומקשיב, מתרגם את השפה הבלתי־מובנת של אנשי חיל האוויר לשפה שלו. לעתים שואל שאלה שהיתה מערערת לכולם את הבטחון. ותמיד צדק. מדבר במשפט אחד במקום בחמישה־עשר. אם מישהו היה מתחיל משפט, הוא לא היה צריך לסיימו. מנחם הבין מיד. כשהיה צריך לעשות משהו שנראה בלתי אפשרי, היו שואלים את מנחם. כשהיה אומר: "אם ירצה השם", ידעו שזה יהיה מוכן לפגישה הבאה.

שלושה חודשים עבדו אביאם סלע, מנחם, צבי לפידות וסרן נוסף מחיל האוויר על הפרוייקט. סלע והקצין השני לא הפסיקו מפעילותם השוטפת בחיל. את הפרוייקט עשו כמשוגעים לדבר, כאתגר, ללא הוראות מלמעלה. מנחם: "זו היתה בעבורם פעילות צדדית עם רמת סיכוי אפס. חיל האוויר התייחס לזה כאל משהו שאין לו שום פוטנציאל להצלחה. הם הקרישו לכך את זמני השינה שלהם".

שלבי התכנון והאיפיון של המערכת היו מתבצעים בשעות הלילה, עד לשעות הבוקר המוקדמות. תקופה של שלושה חודשים בה עבדו הארבעה 24 שעות ביממה. מנחם "הושאל" על־ידי מכון ויצמן לחיל האוויר לצורך הפרוייקט. הוא המשיך לקבל משכורת ממכון ויצמן, כשאת כל השעות הרבות הנוספות שהשקיע עשה בהתנדבות.

לאחר שלושה חודשים היה מוכן אב־טיפוס של המערכת על המחשב של מכון וייצמן. מנחם: "יכולנו להציג תפיסת עולם, גבוש רעיון, לאנשים הבכירים בחיל האוויר. עד אז זה היה פרוייקט של שני משוגעים מחיל האוויר ושניים ממכון וייצמן. חיל האוויר עוד לא האמין בפוטנציאל של המחשב. והמשמעות של הפרוייקט היתה שהוא יאלץ לרכוש מחשב – כשמדובר בסדרי גודל כבדים מאוד".

למכון וייצמן החלו לזרום אנשים, ביניהם מפקד חיל האוויר דאז, האלוף בני פלד. הוא הוזמן להתרשם מאפשרויות המחשב בסימולציה, על פי מבצע ממלחמת יום הכפורים. כשהוא הגיע, היתה הפסקת חשמל למשך חצי שעה. אחר־כך היתה תקלה. פלד הודיע שאם תוך רבע שעה הדברים לא מסתדרים, הוא הולך. כשראה לבסוף מה שראה, אמר שזה בדיוק מה שחיל האוויר צריך.

מנחם: "הוא שאל אותנו מה המשמעות של קליטת המערכת הזו. הסברנו לו. באותה תקופה היו בחיל האוויר מעט מאוד מחשבים. אחד מהם היה מחשב גיבוי למקרה שאחד מהמחשבים יתקלקל. באותו רגע מפקד חיל האוויר חתך ואמר שמחשב הגיבוי ישמש אותנו".

אלוף (מיל.) בני פלד: "מנחם היה אחד משלושה שעבדו במכון ויצמן והתנדבו לפתור בעייה שהיתה אז לחיל האוויר. באותה

(המשך בעמוד 10)

חסיד בחצר חיל־האוויר

פרופ' יוגב: "מנחם היה מסוגל לראות בדימיון מה מתרחש בתוך המחשב. אנחנו ראינו רק את הצג, והוא יכול היה לדמיין את כל תהליכי החישוב הפנימיים".

באחד המקומות המסווגים ביותר של חיל האוויר התהלך מנחם כמו בעל בית. מעולם לא אכל בצבא. גם קפה היה מביא מהבית בתרמוס. בבונקרים, כשלא ידעו אם בחוץ יום או לילה, היתה מתקיימת התייעצות איפה המזרח, ומנחם היה בוחר את הקיר ומתפלל.

בני פלד: "מנחם היה אחד מהאזרחים שנידבו את המוח שלהם כדי לפתור בעיות אמיתיות בזמן אמיתי".

(המשך מעמוד 8)

תקופה עסקנו בנושא השליטה במערכות מורכבות שצריכות להגיב בזמן אמיתי. אחד הנסיונות המקוריים היה לבנות מערכת מחשב, שפתחה פתח לכל המערכת המודרנית של חיל האוויר בתחום המחשבים המשרתים את השליטה והבקרה. מנחם היה אחד מהאזרחים שנידבו את המוח שלהם כדי לפתור בעיות אמיתיות בזמן אמיתי".

לצוות שער כה עסק בפרוייקט מתוך הסכמה שבשתיקה, ניתן אור ירוק. מאותו רגע היו בלחץ־זמן כמעט בלתי־אפשרי. בחיל האוויר הוחלט שהמערכת תנוסה בתרגיל שהיה צריך להתקיים זמן קצר לאחר מכן. מנחם: "הגדרת המשימה היתה בלתי מציאותית. אף אחד לא האמין בה, כולל אנחנו. אבל הייחודיות של הצוות הזה היתה שהוא קפץ למים גם בדברים שחשב שלא יעמוד בהם."

כל הזמן שהעבודה נעשתה במכון ויצמן שיש בו ציוד מתאים, הכל היה פשוט יותר. זה היה סימולטיבי ולא תיפעולי. כדי ליישם את הדברים בחיל האוויר היה צורך בציוד רב. מנחם: "זה היה ממש בלתי מציאותי. לא יכולנו אפילו לדמיין שזה יתבצע. אני הייתי חייב לשנס מותניים ולהעביר את המערכת לאופרטיבית. זה אמר ממש להתחיל מהתחלה, לעשות הכל אחרת לגמרי. בזמן שאני התרכזתי בבניית המערכת, יצאו האחרים לרכוש ציוד. הגענו לתרגיל כשיומיים לפניו עשיתי הסבה ממכון וייצמן לחיל אוויר".

הצלחת המערכת בתרגיל היתה בלתי משוערת. לאחריו החלה התעניינות גדולה של חיל האוויר שנכנס להתקשרות חוזית עם מכון וייצמן, שבשלב הראשון היה אמור להיות אחראי על המערכת משום שרק מנחם ידע לתחזקה. המשמעות לגבי הפרוייקט היתה שעוברים מתנאי מעבדה לתנאי שטח. לגבי מנחם זה אמר להיכנס לאווירה של חיי צבא, על כל מה שמשתמע מכך.

באחד המקומות המסווגים ביותר של חיל האוויר החל מנחם, חסיד מבני ברק, להיות בעל־בית. מי שמתהלך בשבתות עם "שטריימל" ומעיל שחור ובימים רגילים במגבעת ובמעיל, היה עובר במסדרונות חיל האוויר בחולצה לבנה, כיפה וסנדלים. מעולם לא אכל בצבא. גם קפה היה מביא מהבית בתרמוס. לפעמים, כשבמסגרת הצבא ביקר בבונקרים, כשלא ידעו אפילו אם בחוץ יום או לילה, היה עומד בתוך הבונקר ומתפלל. חבריו בחיל האוויר מספרים שהיתה מתקיימת התייעצות איפה המזרח, ומנחם היה בוחר את הקיר ומתפלל.

"טיפוס מיוחד במינו", מעיד עליו איש חיל האוויר. "אני זוכר שפעם היה צריך לנסוע לחו"ל מטעם מכון ויצמן ולהרצות. הוא לא ידע מלה אנגלית. ראיתי אותו יושב וקורא במילון. שבועיים אחרי כן כבר הירצה באנגלית." חבריו אומרים שמעולם לא התווכח איתם על נושאים הקשורים לדת. לא ניסה להשפיע עליהם בשום כיוון. היה רק מספר הרבה על חייו. היה קשור מאוד לאביו. כשהחליט לעבוד כמכונאי מכונות כביסה ועבר משבר בהחלטה לעבור ולא רק ללמוד, ביקש רשות מאביו. גם אחרי־כן, כשחיל האוויר גייס אותו, ביקש רשות מאביו.

לאחר הצלחת הפרוייקט החליטו אנשי הצוות לחגוג במסעדה. סלע סיפר פעם שלקח להם שבועיים למצוא מסעדה שתענה על דרישות הכשרות המחמירות של מנחם. וגם אז כמעט שלא נגע באוכל. עם סלע היה משחק משחקי זכרון. מי זוכר יותר טוב מספרי תעודות זהות, טלפונים ופרטים שונים. מישהו מספר שהיתה למנחם התייחסות שונה לגמרי משלהם על כל נושא בחיים. אשה, ילדים, חיי משפחה.

תקופה מסויימת ליווה מנחם את המערכת לבדו. בשלב מסויים העמיד חיל האוויר אנשים מהיחידה האחראית על המיחשוב. אל"מ (מיל.) ערי בירן, היום מנהל חברת "אפרת – טכנולוגיה עתידית": "הכרתי את מנחם כשנתבקשתי, כמפקד יחידה שתפקידה לפתח ולתחזק תוכנה, לחוות דעתי על המערכת שהקים. נדהמתי מגודל התעוזה של מי שנכנס לעומק המכונות והתוכנות ועורך בהן שינויים. הפתרון שמנחם הציע היה מאוד כלתי שיגרתי מבחינת התעוזה שבו. שנה לאחר־מכן, כמפקד אותה יחידה, הייתי צריך לקלוט את המערכת. מנחם שיתף פעולה והיה מאוד סימפטי. הוא איש עם ראש פתוח ואיש עבודה יוצא מן הכלל. הוא הועסק במסגרת המילואים שלו כיועץ, וזה תמיד כלל שעות עבודה בלתי־שגרתיות, והבאת פתרונות שאף אחד אחר לא היה מעז להביא. וכל זה מתוך הבנה מופלאת של הבעיות המבצעיות של חיל האוויר".

לאחר שהעביר את המערכת לידיים אחרות כשהוא מלווה את תהליכי הקליטה שלה, נלקח מנחם לפרוייקטים אחרים בחיל האוויר. אל"מ (מיל.) אלי גמזון, היום מנהל מחלקת מערכות מתקדמות ב"סיטקס", היה מפקד יחידת פיתוח תוכנה. הוא שכר את מנחם לעבודות, תחילה דרך מכון וייצמן ומאוחר יותר באופן פרטי.

אלוף (מיל.) בני פלד: הודיע שאם תוך רבע שעה הדברים לא מסתדרים, הוא הולך.

גמזון: "כשראיתי אילו כישורים יש לאיש הזה, הלכתי לבוס שלו במכון וייצמן וביקשתי לשכור אותו מהמכון כיועץ. לאחר־מכן הוא עזב את המכון והיה צריך לקבוע לו שכר מטעם הצבא. לצורך זה ביקשו ממנו תעודה על ההשכלה שלו. על סמך התעודה רצו לתת לו שקל ליום, כטכנאי דרג א'. הלכתי לוועדה מיוחדת לקביעת שכר יועצים במשרד הבטחון. סיפרתי להם על המקרה והסברתי שמגיע לו שכר כמו לדוקטור למחשבים. היועץ הכספי אמר שאי־אפשר להביא סתם מישהו מהרחוב ולבקש בשבילו שכר כזה. עניתי לו, שאם יבוא מישהו מהרחוב ויעשה עבודה כזו, יגיע לו גם שכר כזה. כך העניין הסתדר".

גמזון טוען שלמנחם קשה לעבוד עם אחרים. שהיכולת שלו לעשות הרבה לבד היא גם המיגבלה שלו. להווי הכללי של חיל האוויר לא נכנס. פעם, מספר גמזון, היה צריך להשאיר את מנחם עם חיילת כדי לבדוק תוכנה. מנחם לא הסכים בשום אופן.

מנחם עצמו אומר שהעובדה שבצבא חיילות נמצאות בשטח, זו הבעיה של בחורים צעירים דתיים המתגייסים לצה"ל. "לא כדאי שבחור צעיר יתמודד עם זה. גם למבוגרים יש בעייה קשה מאוד. אני ניסיתי לעשות את הדברים הכי טוב. בגלל המסגרת החינוכית הנוקשה, יש לי גדר שאני לא עובר אותה. גם לא מזיז אותה – אפילו לא קצת, כי אם אזיז אפילו קצת, אולי היא תיפול. הרי אני לא הצבתי את הגדר מלכתחילה, ולכן אני גם לא רשאי להזיז אותה. כי גם אם יש מאחורי הגדר הזו דברים טובים, יש בה גם דברים רעים. ולכן לא אנסה לשנות את מיקומה".

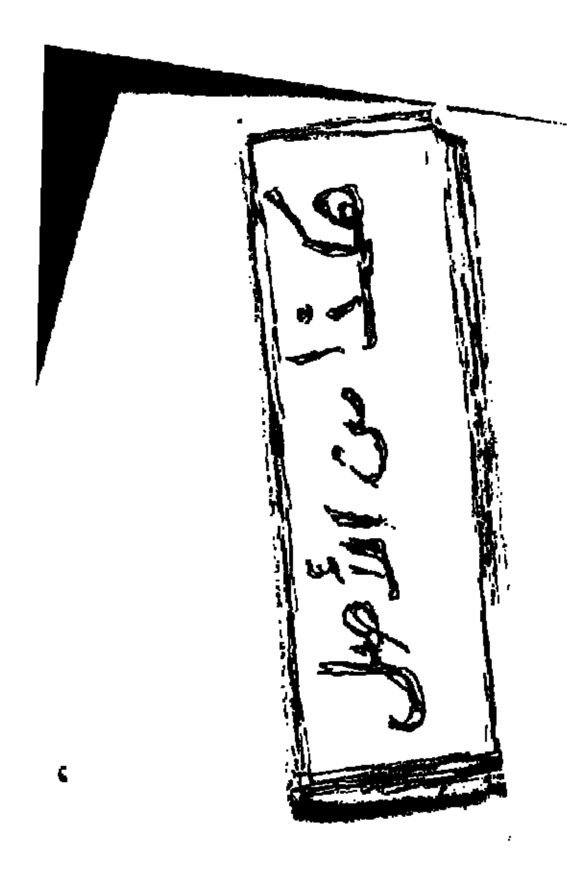
לדעתו, אין דבר מסוכן יותר להשקפת העולם הדתית, ובמיוחד לבחור בגיל הטפש־עשרה, מאשר לצאת מהמסגרת: "אם הוא יוצא מתוך המסגרת, יתכן שאיבדת אותו", אומר מנחם. "ואני נאמן בצורה עיוורת לגדר, לחוקה שלנו. אני מאמין שמבחינה היסטורית זה הדבר היחידי שבזכותו אנחנו שורדים".

בארבע השנים האחרונות עובד מנחם בחברת "אורבוט", חברה־בת של "אורמת". ב"אורבוט" מייצרים מכונות לבדיקה ויזואלית של מעגלים מודפסים. בין מקימי החברה היו צבי לפידות ואל"מ (מיל.) קובי ריכטר מחיל האוויר. הם שהציעו למנחם להצטרף. חמש פעמים בשבוע, משמונה בערב ועד 11 בלילה, הולך מנחם לשיעור גמרא. הוא עדיין משרת במילואים בחיל האוויר.

את התקופה שעשה בחיל הוא זוכר באהבה. "זו היתה בשבילי תקופה מאוד מעניינת. כשעבדתי במכון וייצמן, עבדתי גם בשביל הכיף. זה מקום עבודה עם ועד עובדים, עם ארוחות צהריים ואפילו בריכת שחיה למי שרוצה. משם לעבור לעבודה כזו, כשמבינים מה מונח על כף המאזניים, בודאי שזה משהו מיוחד. זו היתה תקופה ארוכה של פעילות מסיבית, כשהמטרה ברורה: לעשות את המקסימום בשביל חיל האוויר. זה גם אמר עבודה עם אנשים מיוחדים במינם. סלע עשה דברים כאלה שקטנים ממנו וגדולים ממנו צחקו עליו שבכלל התעסק בהם. הוא היה עוקף סמכויות, עושה דברים שאסור לו לעשות, אבל מביא ברכה וישועה. יש טייסים שטסים מעבר למגבלות, נכנסים לכלא ומקבלים צל"ש. כזה הוא סלע. הוא עשה את הדברים הכי בלתי אפשריים, וגם אני, במקום ויצא הדופן הזה, הייתי מסתכל על התכלס' יותר מאשר על מה שקורה מסביב".

ובביתו בבני־ברק לוקח מנחם את המסגרת הפשוטה המעידה על כך שקיבל את פרס חיל האוויר, ומחזיר אותה למקומה, על הקיר, כשהיא מכסה בתעודת ההצטיינות בגמרא שקיבל בנו.

סימה קדמון

מלי דנציגר היום (משמאל) וכציור של לודביג בלום בצעירותה; לפני כמה ימים אמר לה הרופא שלא תדאג בענין הזכרון. "אם את יודעת מי את, אז הכל בסדר".

בת 98

מלי דנציגר, המלכה ויקטוריה של האריסטוקרטיה הייקית, עד 120. זכרון של בדולח, שמקפל בתוכו את ההיסטוריה של ארץ־ישראל. מבית־החולים הפרטי הראשון, עד יצחק דנציגר, הבן האמן שנהרג בתאונה לפני עשר שנים.

מאת בילי מוסקונה־לרמן

באחת־עשרה בבוקר בערך, האחיות יושבות לפטפט. ביניהן, על השולחן העגול, צלחת עם אבטיח וענבים. כמה סנטימטרים הלאה שוכב ה"ג'רוזלם פוסט" ולידו מכשיר גדול עם זכוכית מגדלת. השיחה זזה בין שני הכיסאות בהיגוי גרמני ותנוך. מלי דנציגר מקישה עם סכין פירות על הצלחת באי־שביעות רצון כשאומרת "שמיר". עם "פרס" היא כולעת באנחה של תענוג את החתיכה האחרונה של האבטיח, מצליבה בדיוק מילימטרי סכין ומזלג, ועוברת לענבים. אחר־כך, שתי האחיות מלחששות מעל הקפה באנגלית, ומצחקקות בענייני הרומנים האחרונים של הנינים.

נשים מגזע אציל. גבוהות, גרומות, מגויידות. עשויות עצמות חרות, זוויתיות. מלי דנציגר גומרת תשעים ושמונה שנים. אלזה, האחות הקטנה, ממלאה שמונים ושמונה. "את לא כל־כך מסורקת", מקפידה הגדולה עם הקטנה במבט־צד מדוקדק, והקטנה קמה מצוייתת לכיוון המראה. למלי מצא הרופא מקופת־חולים כמעט במקרה ובבדיקה שיגרתית – קטרקט, ורשם משקפיים, לפני כשנתיים. אלזה, תודה לאל, בריאה לגמרי. מלי רוטנת. לא מסתדרת עם משקפיים, ועוד עם שני זוגות, לראיה ולקריאה.

מלי דנציגר נולדה במסנגוורק, עיירה עם בירכרות ונהר כחול, בגרמניה בשנת 1889. בת למשפחת רוזנבליט – היא מושכת ארוך ברי"ש ובולמת חזק בטי"ת. אחיה היה שר המשפטים הראשון פנחס רוזן. אח שני, ליאו רוזנבליט, היה רופא־ילדים ידוע בראשון־לציון, אביו של החידונאי שמואליק רוזן. בעלה היה כירורג, הבעלים והמנהל של בית־החולים הפרטי הראשון בארץ, בית־חולים דנציגר. בטון יבש ששמור לאינפורמציות, היא אומרת: "קברתי את כולם". כולם, זאת אומרת, חמישה אחים; הבעל שלה, ד"ר דנציגר; הבן שלה, הפסל יצחק דנציגר, שנהרג בתאונת־דרכים לפני עשר שנים; הבעל של בתה חווה מגנס ועוד כמה נפשות מסביב. על השידה מחייכים בשחור־לבן כל האנשים שכבר מתו ולידם, בצבע, פנים צעירים של הנכדים והנינים. מלי דנציגר מקפלת לתוכה שלושה ילדים, חמישה נכדים, ארבעה־עשר נינים. הבכור בן עשרים ושתים.

קצת לפני המאה ה־20 נשלחה מלי, נערה בת שמונה־עשרה עם צמות מקופלות על הקודקוד ושמלות משי מגוהצות היטב, מהעיירה מסינגוורק לברלין, כדי ללמוד בבית־ספר לגננות. בברלין היא פגשה סטודנט לרפואה עם פנים מחוטבים ורצונות תקיפים, לא מעשן ולא שותה בעיקרון. קראו לו פליכס דנציגר. הסטודנט המבריק התאהב בנערה עם הצמות. מהמקום שלה היום היא מחלקת עצה ראשונה חינם: בשביל נישואים טובים הגבר צריך לאהוב את האשה קצת יותר מאשר היא אותו.

אלזה, האחות הקטנה, זוכרת את החתונה. אבא ואמא לבית רוזנבליט התווכחו. הגברת ביקשה חתונה צנועה. האדון החליט על חתונה שידברו בה שלושים שנה. הוא היה הבוס. החתונה נערכה באולם גדול בבית מלון מפואר בברלין. ברקע היו וואלסים וגברים בפראקים שחורים שקדו בנקישת עקבים לנשים בשמלות וכסיות ארוכות. בפינות האולם עמדה, עם כוסית משקה, כל האריסטוקרטיה של הציונות הגרמנית.

בזמן מלחמת העולם הראשונה היא כבר סחבה איתה הריונות קשים שנגמרו בהפלות. גיניקולוג מפורסם בברלין אמר: פראו־דוקטור דנציגר, אין לך מספיק ברזל בדם. ולהר־דוקטור אמר הרופא: מספיק, תן לה קצת לנוח. מלי ילדה את חווה ב־1915, את יצחק ב־1916 ואת מופי ב־1920. ד"ר פליכס דנציגר נשלח לחזית ולא חזר הביתה ארבע שנים. אחרי ששוחרר, פנה לשגרירות האנגלית בברלין וביקש היתר כניסה לפלשתינה. תמורת סכום הגון הוא קיבל את האשרות ובשנת 1923 הגיעה כל המשפחה עם שלוש אחיות רפואיות לארץ.

ד"ר דנציגר פתח בית־חולים פרטי בירושלים. את האחיות הרפואיות שלף ממנזר נוצרי בגרמניה. האחות הקאתולית בבית־החולים של הערבים הנוצרים בירושלים הנידה ראש בפיקפוק. לא, היא לא היתה מרוצה מהמתיישבים החדשים. היא גם לא חיבבה במיוחד מניעים של ציונות. הבית ששימש את דנציגר כבית־חולים היה מבנה ערבי מחוץ לחומות, ליד שער הפרחים. לא רחוק מאיפה שיבוא המשיח. המופתי נהג לבוא לבקר את אשת ראש־העיר שהתאשפזה שם כל שני וחמישי.

מלי מוציאה מהזיכרון קופסה עם הפרעות של 1929. אפילו לא צריכה לנער ממנה את האבק. ביום שישי הלך יצחק – בן שלוש עשרה – להסתפר בעיר. מלי יצאה לחכות לו על המרפסת והריחה באוויר שקט מוזר. לא היתה בסימטאות התנועה הרגילה של הבוקר. כשיצחק חזר, אמר לה, לא רואים אף ערבי ברחובות. פתאום צילצל הטלפון והקול מהצד השני ביקש שד"ר דנציגר יגיע מיד למרכז העיר. הערבים דקרו את פון־וייזל, נציג העיתון הווינאי בעיר, בסכין בגב, והוא שוכב מדמם על הרצפה. דנציגר התכונן לצעוד החוצה כשמלי קפצה מולו צועקת: אתה יוצא מרעתך? יהרגו אותך! באותו רגע ניכנס פרופסור וולפנברג, השכן ממול, כשהדם בורח לו מכל הגוף. פרופסור וולפנברג ביקש עזרה אצל אדון אנטוניו – הגוי הכי גדול של הקונסוליה הגרמנית – וההוא סילק אותו מהדלת. ד"ר דנציגר טיפל בפרופסור, ואחר־כך נסע במונית, שגם הנהג שלה נפגע מאבנים, לטפל בפון־וייזל.

מלי זוכרת שראתה מחוץ למרפסת ערבים הולכים בשורה, מחזיקים ביד "סכינים ששוחטים איתן חיות", ומסובבים אותן סביב הגרון. הפועלים הערבים והכובסת שעבדו בבית־החולים התחילו לתסוס. מלי סגרה אותם בחדר צדדי, הכניסה את המפתח עמוק לכיס של הסינר שלה, ובמשך שלושה ימים זרקה להם אוכל מהחלון.

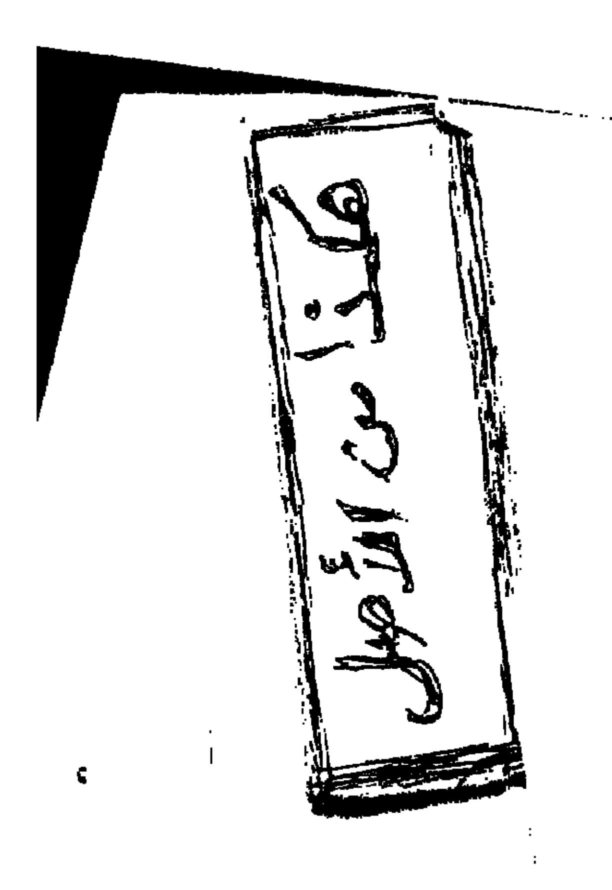
בשבת רצחו בחברון את אנשי הישיבות. ביום ראשון, היא אומרת, נדקר במונית ונזרק לרחוב מול בית החולים ארווין סמיואל, הבן של הרברט, על־ידי הנהג הערבי שלו. וכמציאות, כמה טונים הצידה מהזיכרון של מלי דנציגר, הנוקר היה נורמן בנטוויץ, היועץ המשפטי המנדטורי, כידי מוכירו הערבי. הילדים הצביעו, ממרפסת הבית, על האיש ששכב ברחוב. ביום השלישי הגיע טלפון מהעיר העתיקה. מיסיס דנציגר, אמר לה הפיזיותרפיסט הערבי שעבד אצלם בבית חולים, אל תדאגי, בכם אף אחד לא יפגע. מלי אמרה תודה, הנהנה בספקנות בראש, ואת הילדים, שלושתם, שלחה לשנת לימודים בגרמניה עם הטבחית הגרמניה שעבדה בבית־החולים.

דנציגר היה בית־החולים היחיד בארץ עם קרני רנטגן. הדוקטור, חס על החולים הרבים שהיו עולים אליו לרגל מתל־אביב, והחליט להעביר את בית־החולים לשפלה. מצאו בית מרווח, שבעה חדרים וגן, ברחוב גרוזנברג בתל־אביב, והשתקעו.

מלי והדוקטור עברו מהבוקר מוקדם עד הלילה, ולפעמים קצת יותר. הבית שלהם היה ממוקם מול בית־החולים. הילדים גדלו עם רחל, עוזרת תימנית שגילגלה בפה גרמנית עם עי"ן ורי"ש מודגשים. העוזרת הקפידה שהילדים יאכלו ויכינו שעורים. בדיוק בזמן. חווה לא זוכרת ריח של אמא. מהבגרים

(המשך בעמוד הבא)

עברית עוד לא היה לה זמן ללמוד. כבר עשר שנים שהיא לא שוחה. במקום זה הולכת כל יום להשתזף מול הים. רק לפני שנתיים, כמעט במקרה, רשם לה הרופא משקפיים. עכשיו, גם קריאת עיתונים ורומנים זה בשבילה עבודה שלוקחת אנרגיה. בטלוויזיה היא מתענגת על "שושלת". למרות שנולדה לפני הקולנוע, המכשיר הזה בשבילה איננו הפלא השמיני של העולם.

(המשך מהעמוד הקודם)

של מלי נרף ריח תמידי של אתר וכלורופורם. חווה גם לא זוכרת סיפור לפני השינה. היא כן זוכרת שהגיעה יום אחד הביתה, הזיזה את הקוקו מצד לצד ואמרה שהיא רוצה ללמוד לרקוד כמו כל הבנות בכיתה. מלי ביקשה יום למחשבה, ולמחרת באה אל הבת שלה ואמרה קצת בצער: חווה, אני לא האמא הנכונה בשביל בת שתרקוד לי על האצבעות. לכי ללמוד התעמלות.

מלי מילאה חורים חסרים בבית חולים. היתה אחות, מרדימה, מנהלת משרד, מבשלת, מנקה. יום אחד באה אשה חשובה לבית־החולים בדיוק כשמלי מתחה סדינים על המיטות. הגברת נקשה על עקבים דקים בתוך ריח בושם, ושאלה בזהירות איפה הדוקטור. מלי דחפה לה ליד קצה של סדין, ואמרה לה, קודם תמתחי חזק. אחר כך אראה לך את החדר שלו.

הדוקטור היה קפדן וקצת שתלטן. מלי דנציגר לא היתה טיפוס כנוע. תמיד הכינה בפה תשובה עם אופציה לוויכוח. בבית־החולים היתה לה התנהגות שהוציאה את הדוקטור משלוותו בכל פעם מחדש. יש לה דימיון, למלי דנציגר, והיא נהגה להפעיל אותו גם אז. על הבימה הכי לא מתאימה. "צריך להזריק לגולשטיין", היתה אומרת לדוקטור בנחרצות. "גורשטיין, גולדשיין", הוא היה אומר לעצמו כמה פעמים בשקט כדי להיזכר בפציינט. "נו, לא גולדשטיין, איך קוראים לו, גולדנברג, מה זה כבר משנה?" אמרה מלי בקוצר רוח. אלו היו הרגעים שהדוקטור היה מתחיל עם הגברת דנציגר על אחריות ומוסר בגרמנית שוטפת ובקול גבוה.

פעם בילו הדנציגרים סופשבוע ב"גלי כנרת". מינהג קבוע לאריסטוקרטיה של פעם. גם בן־גוריון ופולה היו שם. מלי ירדה עם מכנסיים לארוחת ערב. פולה מדדה אותה מלמעלה למטה, ולמחרת הופיעה בחדר האוכל עם המכנסיים של בן־גוריון.

היום, בת תשעים ושמונה, היא חוצה בקלות תאריכים ושנים. העיניים שלה כחולות כמו הזיכרון שלה שמזכיר ברולת. צלול ושקוף. אפשר כמעט לראות את הקרקעית. בשנייה היא חוצה שמונים שנה אחורה. חיה רגעים, דקות, שמות של אנשים, צבעים של בגדים שלבשו. לפעמים היא מפעילה קצת דימיון או קצת הומור, מערבבת אותם עם המציאות ועושה מלודרמה קטנה. שיהיה לה מעניין.

יש לה הסתכלות מציצנית, למלי דנציגר. אישה עסיסית. יודעת על ההוא בתל־אביב שהיה מסניף קוקאין, על זה שהיה הומוסקסואל, וההיא שהיתה לה סכיזופרניה קלה. גם על האחות המפורסמת ההיא, נו מה היה שמה, שהתאבדה בגלל רומן חסר עתיד עם הכומר. לא מוכרחים להזכיר שמות, היא אומרת. עדיין נודף מהגברת ריח דק של אריסטוקרטיה ייקית. אבל את האינפורמציה המצונזרת, היא נותנת, גם היום, תשעים ושמונה, עם חצי חיוך על הפנים וטון קטן של סודות.

את הלילה מקבלת מלי דנציגר עם כדור שינה וכוס מים, ונרדמת כמו תינוקת. כבר שנים ככה. היא גרה ברחוב סירקין, כי בית־החולים בגרוזנברג וגם הבית כבר לא קיימים מזמן. בבוקר היא מתעוררת מוקדם מאוד, בגלל העוזרת של השכנה שרופקת שטיחים. היא קמה מהמיטה לאט, בלי למהר, לוקחת כוס קפה, כי הקופאין טוב לה ללב, ופרוסת טוסט של חלה מרוחה בחמאה וריבה. אחר־כך היא משפשפת כמה חולצות בקערה, ואת שאר הכביסה היא נותנת לניקוי יבש בבן־יהודה שטראסה.

לקראת הצהרים, אם לא חם מדי, יורדת הליידי לרחוב. ביד היא מחזיקה מקל מחוטב מעץ בשביל "לא להתחלק ברחוב ולא לעשות שטויות אחרות". נכנסת למכולת ואחר־כך צועדת בצעדים זהירים למסעדה, שלושה רחובות הלאה. "אנשים לא מבינים שלבשל זה לוקח גם קניות וגם גאז וגם עבודה". יושבת במסעדה, חיה תזוזות של אנשים מסביב, מקשיבה לשיחות, גומרת לאכול, קמה וחוזרת הביתה. בצהרים, בדרך כלל היא לא ישנה. היא מחזיקה ערימה של רומנים ליד המיטה. מלבד העיתונים באנגלית שהיא קוראת בעיון. עכשיו בדיוק היא בדפים האחרונים של הרומן שכתב עמוס קולק. "מוגזם מאוד כמה שהוא מעריץ את אבא שלו", היא קצת נאנחת ומציצה בסקרנות בספר הבא שבערימה. סיפורי אהבה שוכבים אחד על השני. בערבים, בטלוויזיה, היא מתענגת על "שושלת".

האשה שנולדה לפני הקולנוע לא מסתכלת על המכשיר כמו על הפלא השמיני של העולם.

משהו אחר מטריד אותה גם כשהיא קוראת, בשכיבה במיטה או בישיבה ליד השולחן העגול. היא משגיחה מאוד לקלוט בזווית העין ג'וקים. החיות השחורות האלו מקפיצות את גברת דנציגר. אם פעם תהיה לה התקפת־לב זה מהשחורים הקטנים. כשהיא רואה כאלה, היא הורגת. מיד. עד שהיא לא הורגת כמה, היא בכלל לא נכנסת למיטה. רודפת אחריהם בכל הבית עם נעל. גם מתכופפת מאחורי הארון אם צריך. עדיף לה נמר בבית מאשר ג'וק. חיות כל־כך לא אריסטוקרטיות.

פעם בשבוע באופן קבוע, ביום שני, היא מקיימת ריב של עשר דקות עם העוזרת. "שלוש שעות וזהו", אומרת מלי לעוזרת ומקפלת את האצבע הזוויתית החדה שלה כאילו באיום. העוזרת מנסה למשוך עוד חצי שעה. "תעזבי מיד את התריסים", צועקת עליה הגברת דנציגר, "הם ממילא יתמלאו אבק עוד שעה". היא גם שונאת שמביאים לה פרחים. פרחים בשבילה "זה הרבה עלים ולכלוך ועבודה. יש עץ בחצר מאחורי התריסים. זה מספיק ירוק, לא?".

אחרי הצהרים היא מנסה לרדת שוב, לראות אם הגיע הדואר. אולי יש מכתב מג'רמי שגר בלונדון. ג'רמי הוא הבן של יצחק. יצחק דנציגר הוא הבן שאיתו הולכת הגברת דנציגר לישון כל הלילה. עם התמונה שלו מול העיניים ועם הכאבים בלב. יצחק נהרג בתאונת דרכים לפני עשר שנים. הבחור הכי יפה בארץ, אומרת מלי דנציגר בלי שמץ פיקפוק בקול. יש עכשיו כמה עשרות נשים שקוראות את המשפט הזה ומסכימות איתו לגמרי עמוק־עמוק בלב.

יצחק דנציגר הטביע חותמות. בפסלים שפיסל, בנשים שאהב, בילדים שהוליד. דנציגר יצר את "נמרוד", "שבזייה", "הקרבן". סימני־דרך בתרבות הפיסול שקשורים בשורשים ארץ־ישראליים. את "הקורבן" העלה עמוס קינן מחצר אנגלית עזובה, והביא למוזיאון של סטף וורטהיימר בתפן. אלדר שרון, הארכיטקט, קישר בין הפונקציה התעשייתית לפונקציה התצוגתית. כולם אנשים של ארץ־ישראל. הרעיון הוא לחבר אמנות וייצור ושורשים ותרבות. יצחק דנציגר טיפס על כל מיני מדרגות בסולם. היתה המדרגה הכנענית והיתה גם המדרגה השמאלנית. אבל בכל המדרגות הוא היה מחובר לתרבות, לנוף ולשורשים.

מלי עוד לא ראתה את המוזיאון בתפן. "זה מקום בגליל, לא?" היא שואלת באנגלית. כן, היא תיסע בהזדמנות לראות. שבעים ושבע שנים בארץ, והיא חיה בגרמנית. לא מחזיקה בכיס דיאלוגים בעברית. לא ללמוד את השפה עד היום. תמיד מחזיקה את הרשימה הפרטית שלה עדיפויות אחרות. כשעלתה והתיישבה בירושלים, היתה בבית החולים. עם כל המורות לעברית היתה שעור בשעה שתיים בצהריים. בשלוש כבר מתחממת עם פיהוק לכיוון ה"שלאפ־שטונדה". היו מתחלפות מהר מאוד. בסוף לא נותרה אף הילדים בשכונה היו מצביעים על הגברת הזאת שיודעת לדבר רק גרמנית. הילדים שלה גם אנגלית, עברית וערבית, "כי הם גדלו ...".

כל הילדים, יצחק הוא זיכרון כואב. הכי כואב. היא קוראת לו. פטר היה כל־כך מכוער כשנולד, מלי שכבה את הראש הצידה. אחר־כך, כשהסתכלה עוד פעם, אמרה שאילו היתה דרך נסיגה, הוא יכול להיות רק יותר יפה. הרבה נשים ביקרו שכנה לו דצינגר בחצר בית־החולים ברחוב ... כולן רצו לחיות מודלים. האמא הסתכלה ומורה להן את הגיזרה. היא אוהבת רומנים, גם מוכנה מאוד להתערב ברומנים של הילדים וליצחק היו הרבה כאלה. מריון, אומרת מלי ... היתה אישה יפהפיה. ממריון יש לו את ג'רמי בלונדון. ג'רמי שולח לה תמונה של ילדה קטנה עם דובי ומוצץ. עוד נינה אחת לרשימה. על ... אומרת הגברת דנציגר: "שמעתי שהיא נורא ...".

אחר־כך היתה ליצחק תהילה, שהביאה לבית־החולים תינוקת ואמרה לדנציגר, זאת הבת שלך, ... דנציגר נתן את התינוקת למעון של ויצ"ו. ... הרבה שנים, כשלימד ב"בצלאל", ניגשה אליו ... יפהפיה בת 17, ואמרה לו: נעים מאוד, הבת ... מלי סופרת אותה באצבעות עם השמות של ... ומונידה את תמי באצבע האחרונה. "היא מאוד ... מאוד יפה ומאוד דומה לאבא שלה, יש לי ... שלה ולפעמים אני מטלפנת אליה", אומרת מלי דנציגר על תמי אפלבאום, ועוברת לספור נינים ... האצבעות של היד השנייה.

... בירושלים התחבר יצחק דנציגר, ילד בן ..., עם הבן של המלך עבדאללה, נאיף. נאיף, הבן ... הכושית של עבדאללה, שלמד בסמינר ... בהמשך הרחוב, ושיחק רוב הזמן עם יצחק בחצר של בית־החולים. יום אחד מלי ראתה אותם מתלחשים על המדרגות. היא הורידה אוזן לגובה שלהם ושמעה איך הם מחלקים את המדינה ליהודים ולמוסלמים וזורקים את הנוצרים לים. נאיף, לפי מלי, היה צריך להיות יורש העצר. המלוכה נשללה ממנו בגלל שהיה בן לאישה צבעונית, כמו ש"טלאל לא יכול היה לקחת את המלוכה כי היתה לו סכיזופרניה, לכן הביאו את חוסיין". מלי לא זוכרת אם הכירה אישית את חוסיין. היא אומרת לעצמה שלוש פעמים את השם, מנסה לדלות את הפנים שלו מהזיכרון ואומרת: "כן, כן, נרמה לי שכן".

את הווייצמנים היא זוכרת יותר טוב. חיים ויצמן, חבר קרוב, היה מבלה שעות של שיחה אצלם בבית. והיו גם הנציב העליון הראשון הרברט סמיואל ואשתו הדסה שמאוד התענינו לדעת איך ניראה בית החולים של הדנציגרים וכמה נכונים הסיפורים מסביב על המודרניזציה. הגברת סמיואל הגיע במפתיע, ריחרחה בפינות ואמרה שעכשיו מותר כבר להיות חולים בארץ הזאת.

עם בן גוריון ופולה היא זוכרת "סצנריום יותר ברור", ביחוד עם פולה. תמונה אחת שהגברת לא מצנזרת לקוחה ממלון "גלי כנרת" בטבריה. הדנציגרים בילו שם סופשבוע. מינהג קבוע לאריסטוקרטיה של פעם. גם בן־גוריון ופולה היו שם. מלי ירדה עם מכנסיים לארוחת ערב. פולה מדדה אותה למטה למעלה ועוד פעם למטה, ולמחרת הופיעה עם המכנסיים של בן־גוריון לארוחת ערב.

ביאליק, היא זוכרת, סבל מאפנדיציט. במקום להביא אותו לבית־החולים בתל־אביב שלחו אותו לוינה, שם הוא מת, אומרת מלי דנציגר בחיוך קטן של ניצחון. היא, באופן אישי, מעריפה עד היום לקרוא את הכתבים של היינריך היינה, שמונחים על המדף, מאשר את השירים של ביאליק.

גם את ארלוזורוב הם יכלו להציל, היא אומרת. ארלוזורוב לא מת מהיריה, אלא מהדימום בבית חולים "הדסה" בתל אביב. מת מהעקשנות שלא להביא אותו לידיים של של דוקטור דנציגר. אם היה מגיע לבית החולים שלו, היו מצילים אותו. ועוד איך. הגברת לא מתעסקת עם ספקות.

ד"ר דנציגר מת בשנת ארבעים ושמונה. הוא לא נתן שיפתחו לו את הגוף שיראו מה אוכל אותו, שינסו לרפא אותו. לקח את החיים שלו בידיים שלו, והיה כל־כך חזק שאף אחד לא העיז להמרות את פיו. שמונה כירורגים עמדו ליד המיטה שלו בלי לגעת בו.

מלי המשיכה את בית החולים עם שותפים אחרים, ובשנת שבעים ושש סגרה את הדלת של בית־החולים בפעם האחרונה. כבר לא היה כדאי יותר מבחינה כספית.

חווה אומרת שאז, אחרי שהשתחררה מהעול, התחילו לצאת ממנה כל מיני התנהגויות בוהמיות. אהבה את החופש. נסעה עם חברה להסתובב בווינה, חזרה ובאה בקצב חופשי, בילבלה את הסדרים, לא הקפידה על ה"טיים טייבל" שהדוקטור יצק בבית.

בת תשעים ושמונה ורק עשר שנים שהיא כבר לא שוחה. גם קריאה בשבילה זה עבודה שלוקחת אנרגיה. במקום לשחות היא הולכת. מסלול של בוקר שמתחיל במנדלי דרך בן־יהודה ונגמר ברחוב הירקון, על הטיילת. שם היא מתיישבת על כסא פלסטיק לבן מול הים. סופגת שמש. לבדה. כמו ברוב היום. עולם כמו בתוך בועה. מיותר לשאול אותה איך היא רואה את העולם עכשיו בהשוואה לפעם. יש לה זכרונות חוקים אבל לחיות היא חיה עכשיו. אוהבת למצות את הרגע, לא להתעסק בהשוואות.

הידיים וכפות הרגליים שלה קרות. זה מהזיקנה. הסירקולציה של הדם, היא אומרת, וגם הזיכרון שהיא כבר לא כל־כך מרוצה ממנו. בפעם האחרונה, לפני שלושה חודשים, הלכה לרופא של קופת־חולים והתלוננה שהיא יכולה ללכת לקחת משהו מהחדר, וכשהיא מגיעה היא כבר לא זוכרת מה רצתה. הסתכל עליה הד"ר ואמר לה: "אם את יודעת כי את, אז הכל בסדר". על הגוף שלה היא כבר כמה שנים לא מסתכלת. סולדת מעצמות משוננות. מדלגת על הראי כשעוברת במסדרון.

מלי ואלזה גומרות עם האבטיח והענבים, הפוליטיקה והרומנים של הנינים. מלי אומרת שבכלל לא חביב עליה הרעיון למות, והמקררים, המקררים הארוכים האלה מאלומיניום, מאוד מגעילים אותה, אפילו מפחידים.

דווקא ביום מאוד חם זה יכול להיות נעים, אומרת אלזה, לא?

לאו אומרת מלי בפסקנות. אותה לא יכניסו לשם. היא רוצה למות בבית בשקט, וגם אחרי שמוצאים אותה מתה, לא לקחת אותה מיד מהבית. להשאיר אותה כמה ימים. לא למהר עם זה.

ניפגש שוב? היא שואלת ליד הדלת.

בשבוע הבא, אני מציעה.

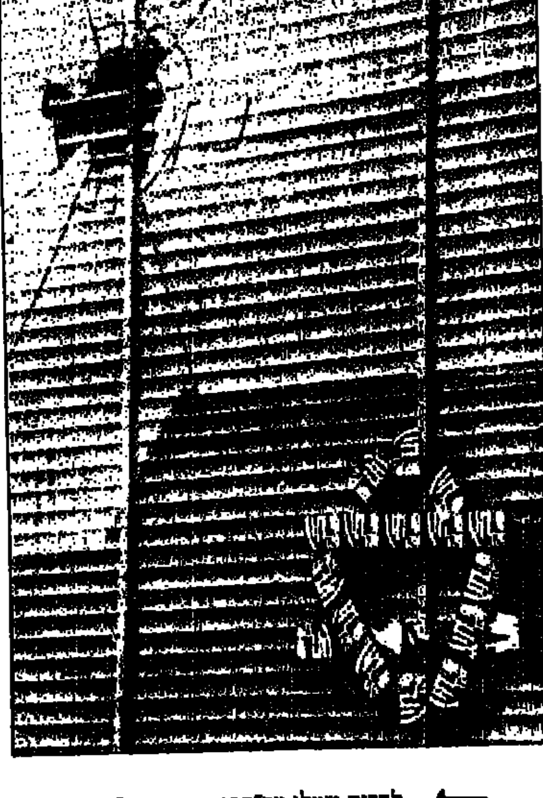
ואז הייקית הגרומה היפהפיה הזאת, נותנת לי נשיקה גדולה ואומרת: בסדר, אם לא יהיה כל־כך חם, ואם אני עוד אחיה.

מלי דנציגר, היום בביתה בתל־אביב (צילום: שמואל רחמני); בעלה, ד"ר פליכס דנציגר ז"ל, ושלושת הילדים בילדותם, יצחק ז"ל (משמאל) חווה, ומופי: "אני לא האמא הנכונה בשביל בת שתרקוד לי על האצבעות".

ב־22 לאפריל 87', הלילה שאחרי יום הולדתו של היטלר, עלתה באש מרפאתו של ד"ר דן קיזל, 49, ישראלי, בעיירה מערב־גרמנית קטנה. שיאו של מסע אנטישמי חריף. מה הוא עושה שם, מדוע הוא נשאר.

ד"ר קיזל מלחמתו באנטישמים

מאת רוני סופר

ה להבות שעלו מה"ברג וירטשהאוס", האירו את שמי הלילה של העיירה המערב־גרמנית גדרן. השעה היתה שתיים וחצי לפנות בוקר, ליל ה־22 לאפריל 1987. הלילה שאחרי יום הולדתו של היטלר. את מסיבת יום ההולדת שלו חוגגים כאן כעניין של מסורת מדי שנה בשנה, כיאה למי שהוכתר בחייו כאורח כבוד של גדרן. הבית שעלה באש היה מרפאתו הפרטית של ד"ר קיזל. יהודי. ישראלי לשעבר.

ד"ר דן קיזל קיבל את ההודעה על שריפת המרפאה שלו מחברים. הוא התלבש, לקח עימו את אריך הירש, יהודי קשיש שחווה על בשרו את האנטישמיות של גדרן עוד בשנת 1933, ונסע למרפאתו באורות כבויים ובדרך עוקפת משום שחשש ממארב ניאו־נאצי בדרך. כבר מרחוק ראה את האש המכלה את המרפאה שהקים בדי עמל בחמש השנים האחרונות, וליבו נחמץ. מול מכוניות הכבאים, המשטרה וקהל הסקרנים הקטן, קיבל את ההחלטה שלא להישאר יותר בגדרן. הוא הרגיש, כך סיפר, שהוא חייב לוותר על כבודו כיהודי למען חייו וחיי בני ביתו.

במותו ניקרה המחשבה שגם אם יעזוב את גדרן, גם אם יכנע בקרב הקטן הזה, אסור לו להפסיד במלחמה הגדולה שהוא מנהל זה חודשים נגד האנטישמיות. מאותו לילה, לא נותר בגדרן אף לא תושב יהודי אחד. היו מי ששמחו על כך. היו מעטים שהצטערו על עזיבתו, ובעיקר על הדרך שבה נכפתה על הרופא היהודי.

ד"ר דן קיזל היום בן 49. הוא נולד בתל־אביב להורים שהיגרו בשנת 1957 לגרמניה. בישראל הספיק לסיים את שירותו הצבאי ולהשתחרר בדרגת סגן. אחרי השיחרור למד ועסק בפיזיותרפיה בבית־החולים אסף הרופא. בשנת 1966 נסע לאנגליה, ומשם לגרמניה. בשנת 1979 סיים את לימודי הרפואה באוניברסיטת פרנקפורט והחל לעבוד כרופא משפחה באחת מאגודות הבריאות הגדולות בגרמניה. כשנפטר רופא האגודה בה עבד, בעיירת גדרן, נתבקש קיזל למלא את מקומו לתקופה של שלושה עד שישה חודשים.

בשנת 1982 הגיע ד"ר קיזל לגדרן. לפני שבא לשם הזהירו אותו מכרים מפני אופייה האנטישמי של העיירה הקטנה. סיפרו לו ששש שעות בלבד לאחר שעלו הנאצים לשלטון בגרמניה, בשנת 1933, אספו בריונים מקומיים את כל תושבי העיירה היהודים, היכו אותם בשרשראות אופנועים וטבלו את ראשיהם במי ביוב נוכח קהל מאות של תושבים מקומיים, בלא שמי מהם ינקוף אצבע לעזור. אחרי מלחמת העולם השנייה לא נותרו שם כמעט יהודים. התושבים הנוצריים קנו את בתי וחנויות היהודים בסכומים פעוטים.

ובכל זאת החליט קיזל לבוא לשם. הוא מצא בעיירה הקטנה (7000 תושבים, מרחק של כ־55 קילומטרים מפרנקפורט) רבים שהיה קשה להם אפילו לומר את המילה "יהודי". הם קראו לו "ישראלי", וליהודים – "בני דת משה". בעיירה הקטנה היו שני בתי־קברות יהודים ישנים, והרופא מצא גם בית־כנסת אחר, ששימש – אחרי המלחמה – כביסטרו מפוקפק. לא היה בבניין שום שלט או סימן שהעיד על יעודו המקורי. ד"ר קיזל מספר שראש עיריית גדרן אמר לו שהמקום כל־כך מפוקפק, עד שהוא מתבייש לשים עליו שלט שיציין כי בעבר היה בו בית־כנסת.

כעבור מספר חודשים של עבודה במקום החליט ד"ר קיזל לפתוח מרפאה פרטית. הדבר לא מצא חן בעיני גברת מף, אשתו של הרופא שהחליף ובעלת המרפאה בה עבד קיזל עד אז. יחד עם הרופא החדש שהצטרף למרפאתה הם נאבקו בד"ר קיזל על ליבם – וכיסם – של חולי גדרן. לכאורה נראה זה כמאבק מסחרי, אולם כבר אז, בעיצומה של התחרות בין המרפאות, התגלו לקיזל סממני אנטישמיות ראשונים. מישהו טרח להפיץ שהרופא היהודי סירב לטפל בחולה לאחר שמצא מתחת לבית שחיו את צריבת הס.ס. הידועה. ד"ר קיזל לא נשאר חייב. הוא פירסם שהוא מוכן לשלם עשרת אלפים מרק לאותו איש ס.ס. שלא קיבל טיפול מידיו. איש לא נענה לקריאה.

באותה עת התוודע דן קיזל למתקפה אנטישמית חדשה. חולים שעברו עימו למרפאתו החדשה סיפרו לו שעובדי המרפאה המתחרה מתקשרים אליהם ומנסים לשכנעם לעבור למרפאתם. כמה מהם סיפרו לו שאמרו להם שאין להם מה לחפש אצל הרופא היהודי. "כדאי לכם לבוא אלינו", אמרו להם ממרפאתה של [illegible] והתחרות על לב החולים בעיירה נמשכה תוך [illegible] ניגוחים אנטישמיים. ד"ר קיזל לא ייחס להם [illegible] מרובה. מרפאתו שיגשגה וחולים רבים [illegible] על דלתותיו, ביניהם נאצים לשעבר ובעלי [illegible] נאציות כהווה. קיזל טיפל בהם כאותה מסירות [illegible] טיפל באחרים. "אני רופא", הוא אומר, "חבר שלהם [illegible] לא מוכן להיות. אבל את הטיפול המגיע להם [illegible] כצורה הטובה ביותר שאני יכול לתת".

[illegible] 1986 פנו אליו מעיריית גדרן בבקשה [illegible] את ה"ברג וירטשהאוס" בעבור משפחות [illegible] יצויין ששלושה חודשים לפני־כן, במרץ [illegible], בישלה העירייה את רשיון הבנייה והרחבת [illegible] שקיבל ממנה הרופא היהודי ב־1984, לאחר [illegible] תיכנון ובבנייה כ־250 אלף מרק. קיזל סרב [illegible] העירייה. באותו חודש, יוני 1986, קיבל מכתב [illegible] מראש העירייה, ריינר שוורץ. במכתב היה כתוב שבגדרן יש רופא אחד יותר מדי. ושהוא – ראש העירייה – מוכן לעזור לד"ר קיזל לעזוב את העיירה. דן קיזל הנדהם כלל לא השיב.

ב חודשים יוני־יולי 1986 התחילה מסכת הטרדות טלפוניות שהתחדשה מדי לילה, שקיזל מכנה אותה "טרור". המטרידים היו מודעים לכך שקיזל חייב לענות לטלפון, בחשש שמי מחוליו זקוק לטיפול דחוף. הם ניצלו זאת היטב. מאות שיחות טלפון מאיימות ומטרידות קיבלו הוא ובני ביתו. המטלפנים האלמונים קיללו אותם ואיימו על חייהם. לעיתים היו שיחות טלפון שבהם איש לא ענה מעבר לקו. לילות רבים הטרידו הטלפונים את בית קיזל, וגם בתים של פציינטים שלו, באיומים שאם ימשיכו ללכת לרופא היהודי – ישרפו את בתיהם ויפגעו בבני משפחותיהם.

בערב 19 בינואר 87' נקרא הרופא לטפל בשני חולים בגדרן. בדרכו אליהם החליט לעבור במרפאתו ולקחת תרופות בשבילם, למנוע מבני משפחותיהם כיתות רגליים בחיפוש אחר בתי מרקחת פתוחים. השעה היתה 10 ורבע בערב. כשנכנס למרפאה, צילצל הטלפון, אך משהרים את האפרכסת לא נשמע דבר. הטלפון צילצל כך עוד פעמיים. קיזל סבר שמישהו מנסה לבדוק אם הוא אכן נמצא במרפאה, כיבה את האור והמתין. לאחר כרבע שעה, משלא התרחש דבר, החליט לא להתעכב יותר.

מגן דוד מורכב ממדבקות של הנ.פ.ד., המפלגה הניאו־נאצית, על חלון מרפאתו של ד"ר קיזל (בעמוד הימני). במרכז: המרפאה השרופה בעיירה גדרן, ומשמאל למעלה: ד"ר דן קיזל וחברתו מוניקה שפר.

כשיצא מן המרפאה מצא את ארנסט ברון, אחד המטופלים שלו לשעבר הידוע בגדרן כמי שמחזיק בדעות ניאו־נאציות, מדביק מדבקות של הנ.פ.ד (המפלגה הניאו־נאצית) על שימשת המרפאה. כשהאיש הבחין ברופא, נשא רגליו והסתלק מהמקום. קיזל לא ייחס לכך חשיבות רבה. הוא ידע שהבחירות לבונדסטאג המערב־גרמני קרובות, וחשב שמדובר בהדבקת תעמולת בחירות. כעבור 35 דקות, סמוך לשעה 11 בלילה, כשסיים לטפל בחולים, שוב עבר קיזל דרך המרפאה, והזדעזע לגלות שעל חלונה מודבק מגן דוד, ממדבקות הנ.פ.ד., ועל המדבקות כתוב: "זרים החוצה. גרמניה לגרמנים".

פעמוני האזעקה החלו מצלצלים בראשו. עד כה לא היה לגמרי בטוח האם לפעולות נגדו היה באמת רקע אנטישמי. עתה התחוורו לו הדברים באורח ודאי. הוא הזעיק את המשטרה. גם עתה, שמונה חודשים אחרי הדבקת הסמל הזה על השימשה, מתנהל ויכוח ציבורי נוקב בגרמניה סביב השאלה האם היה זה עלבון אישי מכוון לרופא היהודי, כפי שטוענת הנ.פ.ד., או פגיעה בעם היהודי – כפי שטוען קיזל. לתוצאות ויכוח זה עשויה להיות חשיבות פוליטית, שכן אם צודקת טענת קיזל שהסיסמה "זרים החוצה" על מגן דוד מכוונת כנגד היהודים ככלל, כי אז זוהי עבירה פלילית על פי החוק הגרמני. באם תוכח ככזו בבית משפט, הוא מתכוון לעשות בה שימוש במאבק לבטל את חוקיות קיומה של המפלגה הניאו־נאצית המערב־גרמנית.

דן קיזל החליט להותיר את הסמל על שימשת מרפאתו. לעיתונאים שהגיעו לעיירה אמר שמי ששם אותו על השימשה – הוא שיוריד אותו. הוא שלח מכתב לארנסט ברון, אותו ראה ליד מרפאתו, מתחיל

(המשך בעמוד 19)

"הנשיא פון וייצאקר צילצל אלינו, דיבר עם מוניקה, ביקש שנדע שהוא מתייחס לעניין ברצינות ושיהיה לנו אומץ וכוח להמשיך במאבק".

ה"ברג וירטוזהאוס" עלתה באש בליל ה־22 לאפריל 1987, הלילה ...יום הולדתו של היטלר. בצילום: קהל סקרנים מול המרפאה השרופה.

...ר קיזל ומלחמתו באנטישמים

(...מעמוד 17)

...את מדבקות הנ.פ.ד., ודרש ממנו שיסיר את ... בליל היננו לפברואר ניפצו אלמונים את ... והופאה באמצעות אבן גרניט גדולה. גם ... המשטרה ופתחה בחקירה, אך לא עצרה ...

...גרמנים ועתונים אחרים באירופה פירסמו ... את פרשת הרופא היהודי והאנטישמיות ... אבל לחץ התקשורת רק עורר את תושבי גדרן ... נגד דן קיזל שלדעתם הבאיש את ריח ... במקרה אחד חתמו 459 מתושבי גדרן על ... וזה הקריאה לברר במהרה מה קרה בגדרן ... קיזל. במקרה אחר חתמו 37 תושבי גדרן על ... שכנע שדן קיזל הוא סוכן ישראלי שהושתל ... להבאיש את ריחה של העיר.

...א לפברואר '87' כונסה בגדרן אסיפת ... באולם הצפוף היו כ־700 איש, צוותי טלוויזיה ועיתונאים רבים. כ־150 שוטרים ... הגיעו למקום, למנוע התלהטות יצרים. דן ... מתאר את אווירת האסיפה כעכורה מאוד. ... אמרו לי מספר אנשים שלא הלכו לאסיפה ... שלא רצו לראות דם", הוא מספר. "היה לה אופי ... צמאי דם, במקרה זה – צמאים לדמי שלי".
...אנשי תקשורת שנכחו במקום אמרו לו, לדבריו, ... היתה שעומדים לחסל יהודי באולם, או ... מחוצה לו. סטודנט צעיר לתיאולוגיה, ... כשם מנפרד ברנר, קיבל את רשות הדיבור ... על עכרה המלוכלך של גדרן, משנת ... מיד סתמו לו בריונים את הפה. הם דרשו ... שיאמר את שמו, אך הוא פחד. "אמרו לי", כך ... כך, "שניפגש בחוץ ונראה לך". הוא נאלם ... "אני מעולם לא אמרתי שכל העיירה נאצית", ... קיזל, "אבל המצב שנוצר לאחר אסיפת העם ... היהודי, קורבן ההתעללות שהוכה מכל ... לפושע, לזה שהבאיש את ריח העיר".
...חודשים ינואר פברואר חשנה הרסו לד"ר קיזל ... פעמים את מנועי מכוניותיו. בפעמיים ... לא קישר זאת עם אנטישמיות. כשנהרס ... המכונית השלישית, ביקש ממנהל המוסך לבדוק ... הקלקל, שהרי לא יתכן ששלושה מנועים – ... בן שנה וחצי – יהרסו כך סתם. מנחל ... את חשדותיו. בשל הקור ששרר אז, ... להיווצרות קרח על מנעולי הדלתות, נהג קיזל ... את הדלת האחורית־ימנית של מכוניותיו ... למקרה שיאלץ לצאת בלילה לטפל בחולה. ... ניצלו זאת, חדרו לשלוש מכוניותיו, פתחו ... המנוע והחדירו פנימה סוכר. לאחר בדיקה ... המוסך, שזו אכן היתה הסיבה להרס ...

... קיבל קיזל גם מאות מכתבים וקריאות ... לאות סולידאריות. מן הבולטים שבהם ... ראשי ערים, חברי פרלמנט ואישי ציבור.

מעל כולן היתה שיחת הטלפון מנשיא גרמניה המערבית פון־וייצאקר שהגיעה בשעה שהנשיא שהה בביקור רשמי בארה"ב. "כנראה שנשאל שם על הפרשה", אומר דן קיזל, "והחליט להתקשר אלינו הביתה. הוא דיבר עם מוניקה, וביקש שנדע שקיבל כ־150 מכתבי מחאה על הפרשה. הוא אמר לה שהוא מתייחס לעניין ברצינות, וביקש שיהיה לנו אומץ וכוח להמשיך במאבק".

בעיר סמוכה לגדרן כונסה אסיפת סולידריות של אנשי מדע, דות, חברים ותומכים בקיזל. איגוד הרופאים הגרמני, לאחר מאבק פנימי, הביע בו תמיכה מוחלטת והפריך את ההשמצות כאילו קיזל כלל אינו רופא. הפגנות תמיכה אורגנו ליד ה"ברג וירטוזהאוס" השרוף. הפרשה גם עלתה לדיון בפרלמנט המחוזי בויסבאדן, שם זכה קיזל לתמיכה, בדרך כלל. הוא התראיין לעיתונים ורשתות טלוויזיה בגרמניה, והפרשה זכתה לסיקור גם במדינות אירופיות אחרות ובארה"ב.

"מדוע אני בכלל בגרמניה? אם אעזוב עכשיו, זה יהיה כאילו הרמתי ידיים. כאילו אני מודה שיהודים לא יכולים לחיות כאן. אני מאמין שלכל מיעוט יש זכות לחיות בגרמניה באופן נורמאלי".

"העיתונאים הרבים שצבאו על פתח המרפאה לפני שנשרפה", מספר קיזל, "שאלו אותי על מה אני מתלונן, שהרי המרפאה שלי מלאה בחולים. על כך עניתי להם בסיפור: 'הנס (שם גרמני עממי) אמר פעם שכל היהודים זה עם מטונף. כל היהודים. אבל, בכל מה שנוגע למר וילברשטיין, עליו אני לא מוכן לומר אף מלה רעה אחת. להפך. אני אגן עליו. לפני שבוע קניתי אצלו רהיטים והוא עשה לי מחיר מצויין'. והנמשל", אומר קיזל, "הם הפציינטים שאתם רואים במרפאה. הם באים אלינו בגלל שהם מקבלים תמורה מלאה".

לאחרונה חלו מספר התרחשויות חדשות. אחד המטופלים של קיזל, אדם בשם אוסוולד שניידר החולה במחלה קשה, הפיץ בדייה חמורה לפיה היה עד לכך שחברתו של קיזל – מוניקה שפר – רצחה אדם במרפאה. אותו שניידר אושפז לאחר טיפול אינטנסיבי ב"ברג ויהטזהאוס". הוא סיפר שראה את מוניקה יורדת בארם שהוא מכיר, עוד טען שראה אותה מוציאה את גוויתו של הנרצח מהבית לאור היום. במשך זמן רב סירב לומר את שם הנרצח. המשטרה בדקה את העניין והגיעה למסקנה שהאיש הפריח בדווה.

אבל אחד העלבונות שצרבו כרופא יותר מכל קשור במעשה שלו זמן קצר לאחר שהגיע לגדרן. "חולה שטופל אצלי, בעל אורווה, נקלע לצרה. הוא, אביו ובנו חלו, ולא היה מי שינקה את טינופת הסוסים. לאחר ששמעתי על כך, התנדבתי לעזור. לא ראיתי בכך שום בושה. לבשתי בגדי עבודה, לקחתי את הקילשון ביד והתחלתי לאסוף את הזבל. כשהוצאתי אותו החוצה עברו במקום כמה מתושבי גדרן בחוץ וצחקו לי. עד היום, ארבע וחצי שנים אחרי, עדיין שואלים התושבים מתי יבוא היהודי לנקות להם את האורווה".

דן קיזל מצטט את פרופסור דורנר מאוניברסיטת פרנקפורט, שאמר: "מהי אנטישמיות? כל מה שמספרים כהשמצה על היהודי". והוא מוסיף: "לפי הגדרה זו, אין אנטישמיות ברורה וחריפה יותר מדבריו של אותו אוסוולד שניידר". וזה לא הסוף. בימים אלה הודיע שניידר ששלושה מחברי מועצת העיר נפגשו איתו במסעדה מפוארת והציעו לו שוחד – חלקת אדמה – בתנאי שיפסיק להיות מטופל של ד"ר קיזל. הוא אפילו חתם על הצהרה המתארת את נסיון השוחד..ראש עיריית גדרן מיהר להחתים כל חברי המועצה על הצהרה נגדית שאיש מהם לא נפגש עם שניידר. בראשית השבוע שעבר פירסם קיזל את שמות שלושה חברי המועצה.

מאז שריפת ה"ברג וירטוזהאוס", ב־22 באפריל השנה, עזבו ד"ר קיזל, מוניקה ספר ושלושת ילדיה את העיר ושכרו בית בעיירה סמוכה, שוטן. בבית החרש הם מטפלים בכמה עשרות פליטים מארצות שונות, ביניהם איראנים, אתיופים ואפילו עיראקים. אבל לדבריהם, הניאו־נאצים ממשיכים לרדוף אחריהם גם בשוטן. בחודש יוני נמלטו קיזל, שפר ושלושת ילדיה לחמישה ימים לרומא, לאחר שהוזהרו על ידי המשטרה שעלולים לפגוע בהם. על ביתם החרש הופקדה שמירה. באותה עת אירגנו ניאו־נאצים מפגש בעיירה שליכטן הנמצאת כ־25 ק"מ בלבד מגדרן. המשטרה הגרמנית, בפעולה חסרת תקדים, פשטה על המתכנסים ועצרה כ־250 מהם. הנושא המרכזי שהועלה באסיפה היה פרשת דן קיזל.

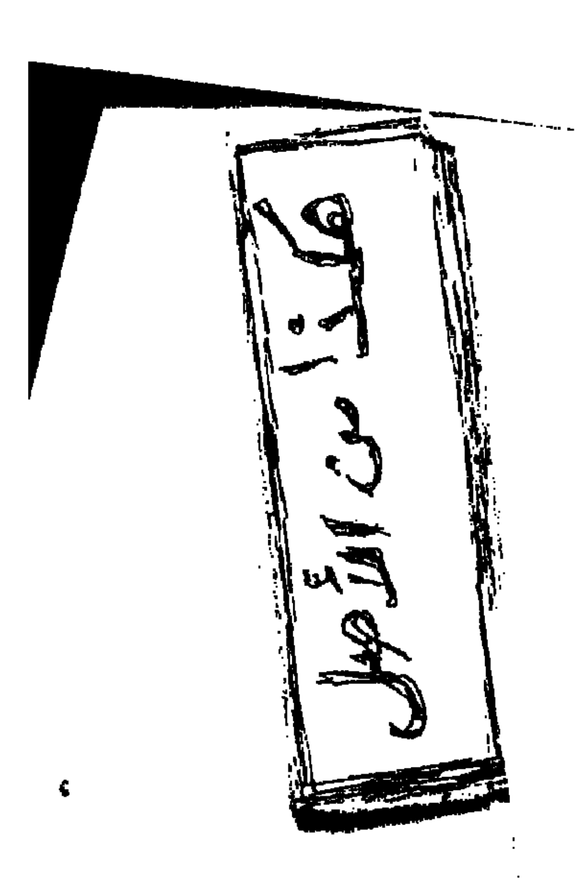
קיזל לא נכנע ומוסיף להיאבק באנטישמיות. "ראינו בעבר מה קרה כשיהודים הובלו כמו שיות לטבח, בלא התמרמרות, התקוממות או הגנה", הוא אומר. "אני לא מוכן להיכנע, גם אם אני רק אדם אחד מול 7,000 תושבי גדרן".

לא פעם נשאל הרופא הישראלי־מלידה על מה ולמה הוא ממשיך להתעקש, מדוע הוא מעדיף לסבול את ההשפלות והיריקות בפרצופו במקום לשבת בישראל – ביתו הטבעי. וכך הוא מדבר: "אסור לי לעזוב עכשיו את גרמניה. אסור לי לתת לכוהות הראדיקאליים לשאוף אוויר ולומר – הצלחנו לנקות את גדרן מיהודים. המלחמה שלי בהתחלה היתה שאעזוב את גדרן מתי שאני רוצה. לא תארתי לעצמי שישרפו לי את הבית. אחרי שברג וירטוזהאוס נשרף, היה ברור לי שאסור לי להישאר. יש אלפי חולים אחרים שמחכים לי במקומות אחרים, אפילו בישראל.

"מדוע אני בכלל בגרמניה? אני יכול לומר בפה מלא שליבי במזרח, אבל אני כרגע בסוף מערב. אם אעזוב כרגע את גרמניה, מה שמאוד הייתי רוצה לעשות, זה יהיה כאילו הרמתי ידיים. כאילו אני מודה שיהודים לא יכולים לחיות בגרמניה. אני מאמין שלכל מיעוט, אתני, דתי או אחר, יש זכות לחיות בגרמניה באופן נורמאלי. בסך הכל, על פי הסולידאריות שלה זכה המאבק שלי, יכולים מיעוטים לחיות בגרמניה.

"הייתי מגיע לישראל אתמול, ואני אומר את זה בכל הרצינות. גם לא הייתי מגיע לכאן בכלל אלמלא התגוררו כאן הורי הנזקקים לעזרתי. איני יכול לומר בוודאות מתי אעלה לארץ. זה תלוי בגורמים רבים, וביניהם באפשרויות הקליטה שלי ושל מוניקה שפר. כרגע איני רוצה לומר יותר. אני חושש שיש מי שמאזין לשיחות הטלפון שלי".

רוני סופר

יהונתן גפן

לך מעזה

קללה העברית הנפוצה ביותר "לך לעזאזל", קללה קיצור בעקבות הסיפות והפכה ל"לך לעזה". וכך, הקללה היחידה שאינה בשפה הערבית, שייכת למינור הערבי.

אנחנו משתלבים במרחב, בעיקר בקללותיו.

לאור רצח הקצין הישראלי ב"חג הקורבן", אמר וכנסת כי־ידעו שצריך לעזוב את עזה, לטובתנו, קוטן אחר קודם. הוא צריך לדעת משום שהוא למינגר, בנחל־עוז.

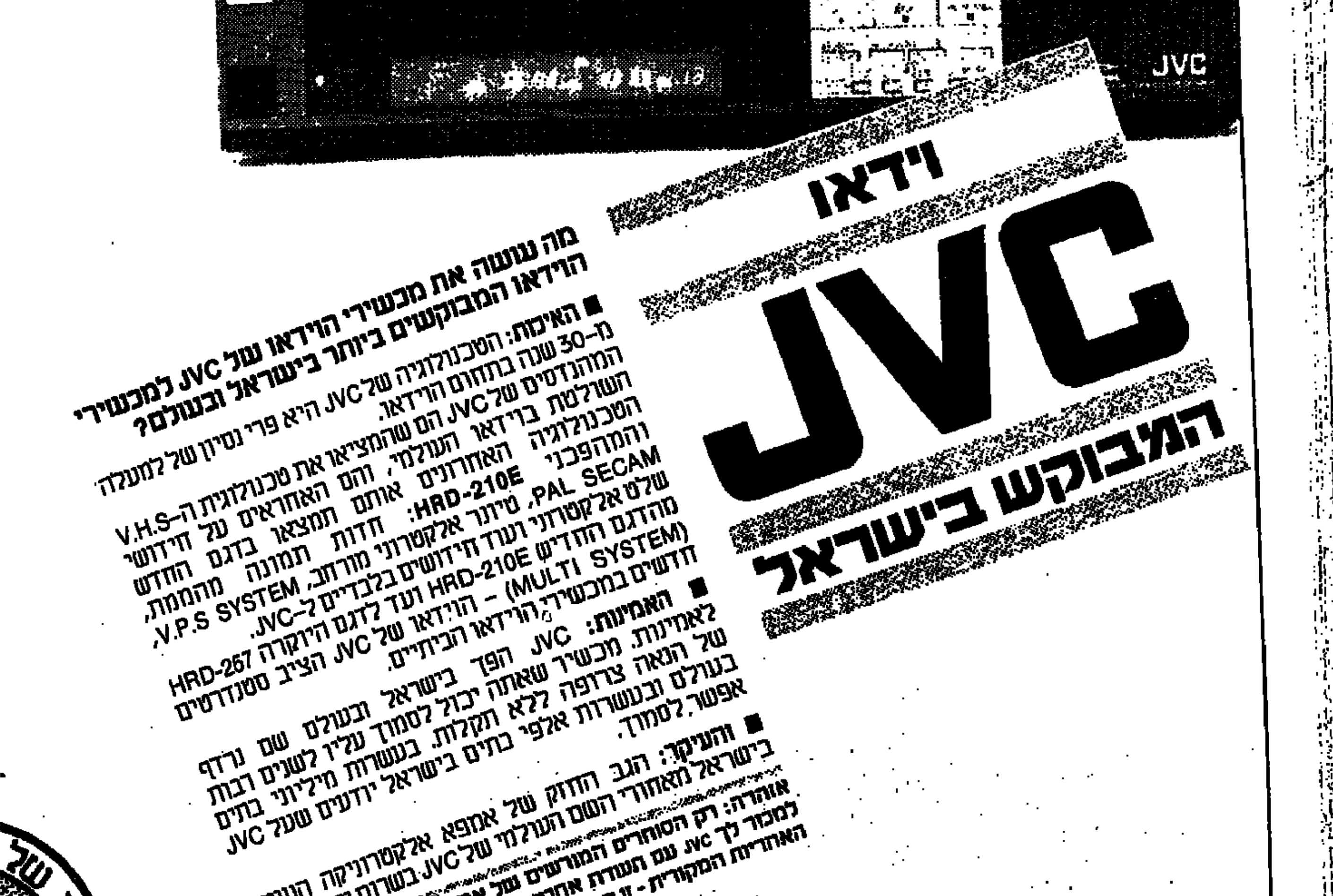
מי צריך את עזה לעזאזל?

כן, אני לא שומע אותך, אתה מוכן להרים את יד?

כן, זה שוב אני, פרופסור משה ארנס.

מה אמר הפרופסור, בשידור חי, לגבי התושבים עזה ברצועת עזה: "אם אפשר היה לקחת מוחק ולמחוק אותם, זה היה הטוב ביותר. אבל אי אפשר".

המוחק הגדול תוקף שוב. וההצעה שלי, לעזוב את הרצועה, ומייד. ולצד הקללה הישנה "לך לעזה", אפשר גם בברכה חדשה: "לך מעזה". פרופסור ארנס יכול להישאר שם, עם המוחק ... נדעה גר סמוך לרצועה, והוא יודע על מה הוא ... כשהוא אומר שצריך לברוח משם מהר, כמו ... קוצים בוער. וכשיהודי מקרית־ארבע יגיד ... לעזוב את יהודה ושומרון, ואת פנטזיות ... האליליות, רק אז אולי תתחיל הגאולה ... בארץ האמיתית, שכבר כמעט אכרה לנו.

כנס השלום

לפני כשבוע התקיים ביפן סמינר אבסורדי לקידום השלום של נציגי הדתות הגדולות. הרב הישראלי לא הגיע משום שנפצע יום לפני־כן ... בדרך לשדה־התעופה, אבל לא זה ... האבסורד הוא: הדתות שגרמו למלחמות ... הארוכות ביותר שידע המין האנושי, יש להן ... להסביר את סוף הקיץ בשיחות־שלום.

אין תועבה בהיסטוריה של האלימות בעולם, ... לא שיחקה בה תפקיד מסכסך חשוב, וזה כולל ... את התנהגותו של ממלא־המקום הנוצרי, שעשה ... לקורס הנאצי לא מכבר. תשאלו את נציג ... מי רצח את אינדירה, ששם משפחתה כשמו ... של רודף השלום הגדול, מהטמה גנדי. תשאלו את ... המוסלמי מי צבע את האבן השחורה של מכה ... לתפארת האיסלאם.

וכן הלאה. הדת היהודית, למיטב הבנתי, היא דת ... מהולה בשלום, אבל האילתור של גוש ... אמונים, שעשה לאמונה היהודית בערך את מה ... הג'ז למוסיקה המסורתית, הפך את היהדות ... אלימה וגזענית, שבה רק אבנים קדושות, ולא ... והיכן שאנשים מוכנים למות למען האבנים, ... יתכן שלום, משום ששלום זה ללחוץ את ידו של ... שהיה אויבך. אי־אפשר לכרות ברית שלום עם ... והרים, רק עם בני־אדם.

היינו צריכים לראות את האהבה הגדולה בין ... היהודית לדת האיסלאם, בתשעה באב/חג ... הקורבן, מול הכותל, כשהמשטרה עירוכה בכוחות ... מובחרים, ואני יכול להבין אותה: מצד אחד עומדים ... והרב גורן, שני מחרחרים דתיים מדרגת ... ראשונה, ומנסים להיכנס לתוך הבית שעל ההר, ומצד ... שני, המוסלמים הקנאים שרוצים כנראה את אותו דבר. ... לא מספיק לכם, באמצע יש גם שלט גדול ... "צה"ל – מצפה הכותל".

שידעו מי פה המלך.

"הר הבית שלנו", אומר נציג הדת היהודית.

"שלנו", אומר נציג המוסלמים.

"קחו אתם את ההר, אנחנו ניקח את הבית", ... הדת היהודית המתחדשת בארצישראלהשלמה ...

הר־הבית בידינו, והידים הן זרועות הבטחון שיכולות להרים כל הר.

יחסים אלה מתאימים גם לשאר הנציגים של קונגרס הדתות הגדולות. אני לא מקנה באלים שאלה נציגיהם. כי אם יש דבר שנציג דת שואף אליו באמת, זה שנציג הדת המתנגדת לו ימות או לפחות יצא מהתמונה או מהאמונה. ויש להם חוצפה לשבת ביחד בתור רודפי שלום.

ואם תשאלו אותי, הפתרון היחידי שנראה לי הוא להשאיר את נציגי כל הדתות ביפן, ושלאט לאט גם המאמינים הפנאטיים שאותם הם מייצגים יעברו אליהם.

ושלום על ישראל.

פרוייקטריק

בעוד אבטיפוס מס. 809 מנסה לעוף, עדיין מחכים להחלטת שר האוצר בעניין פרוייקט ה"לביא", המטוס המביך ביותר בעולם.

האם המטוס יעוף, או הפרוייקט יעוף?

יש לי הרגשה ששניהם.

יש רק דבר אחד שיכול להציל את המיליונים הרבים שהושקעו באבטיפוסים הללו, וזה להפוך אותם למשהו אחר. במלים אחרות, וישר לעניין: מדוע שלא נהפוך את מטוס ה"לביא" לרובוטריק?

למשל, להוסיף לו עוגן וסיפון עליון, ולהפוך אותו, על־ידי פירוק והרכבה, לאניית נוסעים, "אנירון האהבה", או, לקפל את המטוס לארבעה ולהקים ממנו בתים נאים בשכונת מצוקה, "אווירון שכונות" כזה. או לצרף לו יתדות ולתקוע אותו כאיזה חור בתור פסל סביבתי, אחרי התייעצות עם יגאל תומרקין, והנה לכם "מטוסביבתי".

אפשר גם, על־ידי פעולת שיטות, להפוך את האווירון הענקי הזה גם להיכל ספורט, או לאולם הופעות יפה, שיתאים בעיקר לאריק לביא. וכיוצא בזה.

כי אם לא נעשה משהו, נראה לי שלא תהיה ברירה אלא לשתול את המטוס המביך הזה מעל סטקיית הטייסים בצומת נתניה, וזה באמת משהו שלא הייתי מאחל לאף פרוייקט.

האף של רייגן

אמריקאים רבים סבורים שנשיאם לא אומר את האמת בקשר לפרשת מכירת הנשק לאיראן. בין הנאומים הלא־אמיתיים שלו, נכנס הנשיא לסידרת ניתוחים באף שלו. האם מדובר בפריצת דרך מדעית להוכחת הקשר בין שקרים לחוטם?

אתה הבנת את זה, אורי רן?

שיסל איתנו

קוראים יקרים, לפני שאתם כותבים לי מכתבים נזעמים המוחים על־כך שאני כותב רק על השלילי, ויש גם דברים טובים במדינה הזאת (אבטיחים, למשל), הרשו לי לתת יריעה חיובית לסיום: צבי שיסל בארץ.

צבי, ידידי הטוב, אחי הארום, הגיע אחרי שלושה חודשי צילום סרט הרפתקאות באפריקה. הוא החליט להיקלט דווקא בשבוע החם ביותר מאז 1956. אבל כמו שאמר החוזה הגדול פלסיאנו:

If we are together
Who cares about the weather

בתרגום חופשי: אם אנחנו ביחד – למי אכפת שמזג האוויר בתחת?

נסעתי עם שיסל ביום לוהט של ראשית קליטתו המחודשת, במכונית השכורה שלו, ושמעתי אותו מהמהם בהתפעלות: "אח! מזג האוויר בארץ הזאת – בריאות, בריאות!"

לקח לו זמן עד שהוא תפס שהוא נוסע במכונית עם איירקונדישן.

דן מרידור. תראו כמה שהוא יפה

ככה אמר עליו מנחם בגין, כשהיה מזכיר הממשלה. גם כשהוא ח"כ, דברים שיוצאים מפיו לא חמים ולא קרים... שקולים זה כנגד זה. מלים ללא דורבנות. לא דתי ולא חילוני. בעד צדק ושוויון אך בעזרת אגרוף. שיחה איתו על הדו"ח הסודי של הוועדה בראשותו שגיבשה את תפישת הבטחון של ישראל, על פולחן הכוח, על ...שיות בשירה, על אמנות מודרכת, ועל הטרנספר ו"אדם לאדם זאב" בתורת ז'בוטינסקי – דומה לשירת הימנון בית"ר סביב מדורת הפלמ"ח. אנשים מצפים מחרות'ניק שיהיו לו קרניים, שירביץ אם אפשר, הוא ...אין לו קרניים. גם לא מלתעות.

...שרית פוקס צילום: בני גלזר

...ה מה טוב ומה נעים לשבת עם דן מרידור. ...רים היוצאים מפיו, לא חמים ולא קרים, לא ...עים ולא טוכים, לא עולבים ולא נעלבים. ...תוכו כברו, ברו כתוכו. אך מהו תוכו? כל ...ל דן מרידור שקולים זה כנגד זה. מלים ללא ...הוא יבקר ומיד יסייג, גם בדברו על השמאל ...השלום העכשווי, וגם על גוש אמונים. גם על ...ה התחיה וגם על ישעיהו לייבוביץ. הוא יאמר ...לא חילוני ולא בלתי חילוני. שהוא בעד צדק ...אך בעזרת אגרוף. חביב עליו הזרם המשיחי ...אך רק בשירה ולא בפוליטיקה חלילה.

...אנשי בסדר, אנשי הבסדר גמור.

...דן מרידור מעמעם את השומע בניסוחים ...ניים, דו־משמעיים, דו־מסתייגים.

...מאמץ להקהות את עוקץ עצמו, מדלדל את ...של דן מרידור, עד שהיושב מולו חש כיצר ...ותו של הפוליטיקאי המתרוקנת מחיוניותה ...עליו עמימות ערפילית. יאמר מה שיאמר, ...מאד מצוין. וגם אינטליגנטי. ומבעד ...נשמעים דבריו על גיוס ערכים לצה"ל, על ...נישת הגניוס היהודי, על ההגזמה שאנו ...נעניין חוכת אדם כלפי עצמו, בהשוואה ...גמרינה, ועל מזלנו הטוב שהמערב ולא המזרח ...על התרבות הישראלית.

...אנשים מצפים מחרות'ניק שיהיו לו קרניים, ...אם אפשר, מתלונן דן מרידור. ואכן דן, דני, ...ואינו שורט. תראו כמה הוא יפה, אמר ...למתכונן ינעם.

...אלה אינם עומדים בסתירה להישג של ועדת ...של וועדת החוץ והבטחון, בראשה עמד דן ...גיבוש תפיסת בטחון רב־שנתית, ראייה ...קשת טמבי על צה"ל וביקורת עקיפה על ...טות של הממשלה בענייני בטחון, בהעדר ...מקצועי לרשותה. תפיסה אינטגרטיווית של כמה ...מערכת הבטחון, כלכלה, טכנולוגיה, כוח ...

...לבינו קשוב דן מרידור למשמעות ...העקעית של הדו"ח. המשמעות שלו.

– אתה אומר כי יהיו צמצומים מסויימים ...אותיים בצה"ל. האם מובלעת כאן הנחה, ...שלו הסכמה, כי ב־10־15 השנים הבאות לא ...נשנה מהשטחים? שהרי, לפי שיטתך, אם ...שנה ובהעדר עומק אסטרטגי, נצטרך יותר ...באותו תקציב בטחון.

"הוועדה שלנו לא עסקה בשאלת הגבולות כי ...לנו שלא תהיה הסכמה. אך אם את שואלת אותי, ...מרידור, לא כיו"ר דווקא, התשובה היא: אין ספק ...הגבולות הנוכחיים מאפשרים לקיים תקציב בטחון ...יותר. הגבולות הנוכחיים מאפשרים יותר גמישות ...עם כל הסיכונים. כי אם חס וחלילה נגיע ...לקווי 67', ייווצר כזה פיתוי לערבים מול ...הגבולות שלנו לזוז בכלל, שלא נוכל לקחת שום ...הרי מדינות ערב הן מדינות של כהזור אחר: ...אחד משנה שם את המשטר. עבדאללה נהרג כי ...איתנו. באשיר ג'מאייל נהרג כי דיבר איתנו. ...סכינה בטחונית גרידא, ואני לא מדבר על ...של ארץ ישראל, אסור בשום אופן שישראל ...מעבר לגבול הירדן".

...ואם בעובדה שהתאפשרה עבודת ועדה ...בציבור בברכה, אשר לראות

ביטוי לשינוי שחל ביחס לצבא: מערך עליון שסוגדים לו כאלוהים, למכשיר בידי האזרחים. מכשיר בר־ביקורת.

"זו שאלה קשה. אני נגד אופנת שחיטת פרות קדושות. כוח ההרתעה של ישראל בנוי לא רק על כוח ההרתעה שלה אלא גם מהתדמית שיש לכוח זה בעיני האוייב. (סערה חיוורת בקולו) יש לנו צבא מעולה. אני נגד ביקורת פומבית מזיקה על צה"ל. חשוב שמיטב הנוער ילך לצה"ל. אנו במלחמה של סיכון עצם קיומנו. צריך שהנוער יאמר: אני רוצה להיות קצין, טייס. כמובן שאשמח אם בני יהיו קצינים בחילות קרביים. אבל יש משהו במה שאמרת. צבא צריך לעמוד תחת ביקורת של מערכת הבטחון. הביקורת צריכה להיות חשאית, סודית, בגופים הנכונים".

> ***"האם הצבא הפך ערך בפני עצמו? לא יודע מה זה ערך. יש כאן ויכוח לייבוביצ'י כזה שלא הייתי רוצה להיכנס אליו".***

– כלומר, אולי אנחנו נפרדים מעט מפולחן הכוחניות?

"לא, לא. אני לא חושב שיש פולחן. זה רק טבעי שעם כמו שלנו, עם זיכרון היסטורי מיידי של אירופה לפני 50 שנה, ופרעות מלחמת השחרור, והפריון ומלחמת ששת הימים – בנה בצדק כוח, ונתן דגש חזק מאוד לכוח. כי זה כוח צודק. כוח שמקיים אותך. לא כוח שבא לעשות עוול לאנשים".

כאן פורץ מרידור בשבחי הכוח הצודק, ורוח ז'בוטינסקי מרחפת עליו: "אין בעולם צדק אלא בשביל מי שעומדים לו אגרופיו".

"האם הצבא הפך ערך בפני עצמו? לא יודע מה זה ערך. כאן יש ויכוח לייבוביצ'י כזה שלא הייתי רוצה להיכנס אליו. בכלל – צבא, כוח, רובה, פצצה, זה עניין נייטרלי. זה לא טוב ולא רע. יש צבא מבורך העושה מעשים מבורכים כמו במרד ספרטקוס או בשחרור העבדים באמריקה. אצלנו הנשק מאפשר את קיומנו, ובצדק הקדשנו לו תשומת־לב וטיפחנו אותו (נסער קלות). צבא זה לא דבר מכני, אוטומטי. צבא דורש רגש ויחס. זה כוח מגן. מקיים. זה מה שהיה חסר לעם היהודי (מרים לסיר דמיוני) מקור לגאווה, סיפוק, תקווה ובטחון".

– הזכרת את לייבוביץ. יש לך רצון להשיב לו?

"לא הייתי רוצה, בכל הרצון לעזור לשאלות שלך".

– אתה לא עוזר לי אישית, אני מתוסכלת בלבד.

"לא הייתי רוצה להיכנס לויכוח עם לייבוביץ מעל דפי העיתונים. דבריו ורעיונותיו הם ברמה שלדעתי צורכת תשובה שלא מעל דפי עיתון".

– לייבוביץ מתבטא בעיתונות.

"נכון, נכון, אני קורא אותו גם בעיתונים וגם בספרים. אך אני לא רוצה. זה לא נושא להתייחסות קולנית על רוכב נמוך. אני לא רוצה לזרוק סיסמאות כמו הביטוי: יודונאצים. ביטוי אמוציונלי, כורך קשרי מחשבה ורגשים בלי ויכוח ענייני. לא אזרוק חזרה ביטויים מאותו סוג".

– היית מעדיף להתדיין עם לייבוביץ באופן פומבי?

"אני מכיר אותו, תאמיני לי. אני אפילו מיודד עם משפחתו".

– לא הגיעה העת לתשובה ימנית מצידך?

"אני לא רואה עצמי כימני".

לפני ימים אחדים הגיש יהודה בן־מאיר, לדן מרידור את ספרו "קבלת החלטות בנושאי בטחון לאומי". בן־מאיר, פסיכולוג במקצועו ששוחח עם אישים כמו אבא אבן, מרדכי גזית, שלמה גזית, אברשה תמיר – מגיע למסקנה ("סופשבוע" 7.8) שתהליך קבלת ההחלטות בממשלה בענייני בטחון לאומי הוא "פרימיטיבי". שהצבא ניצל את בורות הממשלה או חובבנותה בענייני בטחון כדי לשכנע אותה לאשר מבצעים שהוא חפץ ביקרם. שחסר לממשלה מטה מקצועי ושחסרה ראייה לטווח ארוך. כך, למשל, לא נערכו בממשלה דיונים באשר לתוצאות האפשריות של מלחמת לבנון, והממשלה הסתמכה על צינור מידע אחד בלבד. בן־מאיר מגיע למסקנה דומה לזו של דו"ח ועדת מרידור: צריך מועצה לבטחון לאומי.

כמזכיר הממשלה במלחמת לבנון, היית מודע לאוזלת היד החמורה של אי דיון בתוצאות המלחמה? יהיה לך על ניקים בין הממשלה לצבא, הטעיות מכוונות?

"לצערי עלי לאכזבך. קבעתי לי כלל שלא לדבר על מה שקשור בשרותי כמזכיר ממשלה. אני מוכן לומר רק כללית שאכן, לממשלה הסר מטה מקצועי שיאפשר לה לתפקד. היום קורה שמקבלים החלטות כשהאינפורמציה לגביהן מרוכזת אצל סר אחד שמביא אותן. אין מספיק מערכת בקרה ובחינה של הצעות ושל אינפורמציה. מזכירות הממשלה אינה בנוייה, ואינה אמינה על פי סמכותה לעסוק בכך. הממשלה זקוקה לצוות בטחוני ומקצועי".

– מה ההבדל בין מטה מקצועי למועצה לבטחון לאומי?

"אני בעד מועצה כזו, אך ער לעובדה שקיומה נעורר חמת שרים מסויימים, כי פירושה המעטת סמכותם או החלפתם. יש שרים החושבים שהם מומחים בעצמם".

– קרה לך, בימי מזכירות הממשלה, שקראת הודעה בלי לדעת שהיא אמת טהורה? למשל, הודעתך על הפסקת המלחמה בלבנון כעבור שבוע, כי "צה"ל ביצע את המשימה... בתשואה רבה".

"מימי לא קראתי הודעה שלא הייתי כשוכנע שהיא אמת טהורה... לא תמיד אני יודע את כל העובדות, הרי אני לא נמצא בשטח. לא כל ההודעות נוסחו על־ידי. היו ניסוחים של מר בגין. אם שר הבריאות מודיע בעת שביתת רופאים כי אף חולה לא נוטה למות – אני מודיע. לא בודק. אם הסתבר אחריכן, בנושא זה או אחר, שטעיתי – אז טעיתי".

– ואז חשת נכלם?

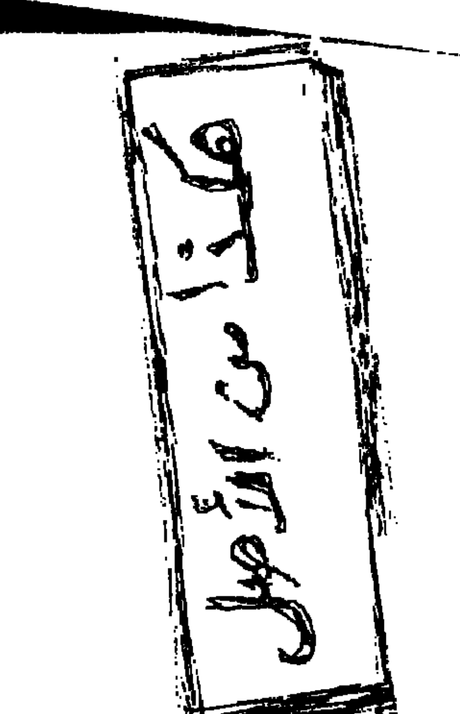
"לא. כי באותו רגע חשבתי שזה נכון. אני יודעתי מה שהממשלה ידעה נכון לאותו רגע. מה שדווח לראש הממשלה".

הנסיון לדבר איתו על רגשותיו של פוליטיקאי בשעות חשבון הנפש הפרטיות שלו – מתמוסס. דן מרידור מתבטא במילים מצומצמות. התרגשויות.

(המשך בעמוד הבא)

ח"כ דן מרידור: "אני מדבר בטלוויזיה וברדיו כמו בבית".

(המשך מהעמוד הקודם)

נדמה לו שמשכיבים אותו על ספה פסיכיאטרית. השלמת דו"ח ועדת המשנה לא גרמה לו חדווה חלילה, אלא סתם סיפוק. הוא אינו יודע חרדה בשעות של כירסום בטחון עצמי. לא חלחלה, לא אי־נחת. מלים כזוויות עיניו. אני שואלת אותי אם חזותו הניגוחה, שאינה אכולת ספקות למראית עין, היא גם חזותו הפנימית. אין לו שעות קטנות בלילה של מבוכה?

"חרדה? לא יודע להגדיר מהי. תמיד יש שאלות וספקות. בלילה בהחלט קורה שאני נזכר בנושא חשוב שלגביו אני חש אחריות. יש עניינים רציניים ומעיקים. טוב, הרי אני בנאדם כמו כל אדם עם רגשות אנושיים, אך כשאתה עוסק בנושאים ציבוריים מוטב שתתעסק בהם במישור הרציונאלי, במחשבה וניתוח".

– אז מה, אם כך, אתה מרגיש בשעת ספק?

"אני חושב".

– אתה מקפיד להופיע כרציונאלי לעילא, אולי משום הקישור הרווח בין חרדתניק לחמום מוח?

"אני בכלל לא מרגיש שאני מופיע. אני מופיע בציבור כמו שאני מדבר אתך, ואני מדבר בציבור כמו שאני מדבר באופן פרטי, בבית. יש אנשים שמופיעים בטלוויזיה בפאסון אחד, ובבית יש להם נוסח אחר. אני מדבר בטלוויזיה וברדיו כמו בבית".

– אתה יוצא לפעמים מכליך?

"אני מקווה שלא. אני משתדל שלא".

– זו חולשה?

"לא צריך לעודד יציאה מהכלים. אדם צריך לבלום, לפעול בדרך מסודרת, רציונאלית. לא לתת לעניינים לא רלוואנטים להשתלט עליו.

חוזרים איפוא אל השדה הרציונאלי. אם אומנם זוהי רציונאליות.

– אתה מתנגד לרעיון הטרנספר, ואתה תולה את התנגדותך בתורתו של ז'בוטינסקי. אך ידוע כי ז'בוטינסקי לא הוציא אפשרות כזאת מכלל חזונו. הוא לא ראה בה אי־צדק הסטורי, אם יעדיפו הערבים להגר, בלא כפייה. ישראל זנגויל מרווח על כך בזכרונותיו, למשל.

"הכל דיבורים. ז'בוטינסקי מלא בהצהרות אחרות, כמו למשל (ממלמל את הדברים במיומנות של מתפלל) 'אני נשבע בשמנו ובשם צאצאינו אחרינו שלעולם לא נדחוק את הערבים מארץ־ישראל, לא נגרש אותם מארץ ישראל'. כל גישת ז'בוטינסקי היא ליברליזם והומניזם ושוויון ערך האדם. רעיון הטרנספר מעביר מסר אמוציונאלי חמור שכאילו הערבים הם בני־העברה, ונותן רעיונות לאנשים".

אז, אם כך, אתה חוזה את הפתרון הדמוגראפי של התרבות הערבים? מה הדינאמיקה הצפוייה לפי שיטתך?

"אני חושב שיש כורח שלא יהיה שלטון זר מהעבר הזה של הירדן, ולכן הצבא הישראלי יהיה היחיד שם. אני לא חושב שיהיה רוב ערבי, אם כי אינני מזלזל בבעייה הדמוגראפית. אני חושב שזה תלוי הרבה בעלייה יהודית. ואני מאמין שתהיה עלייה גדולה בעשרות השנים הקרובות. הערבים הם מיעוט שונה באופיו מעמנו, לכן צריכים למצוא פתרון שלא יעניק להם אמנם את כל מה שהם רוצים, אך יעניק להם את המירב שהם רוצים בלי לפגוע בזכותנו ובבטחוננו. נכון, יש פה מיעוט ערבי גדול, גם בתוך שטח הקו הירוק, ולא תהיה לו זכות להגדרה עצמית. אינו נשללת ממנו הזכות? למה? כי אחרת לא תהיה מדינה יהודית".

– ומה לגבי השוויון החברתי, המדיני הגמור, שמבטיחה מגילת העצמאות לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע, מין?

"יש שוויון גמור. ואני גם בעד מתן יתר זכויות אישיות למיעוט הלאומי בתוך הקו הירוק. למשל בחינוך. הם אולי לא צריכים ללמוד ביאליק כמו שאני ...ואני אולי לא צריך ללמוד משוררים ערביים ...שהם לומדים. צריך לדאוג למערכת חינוך הנותנת ...שלא ילמדו בכיתות לא סבירות. אני ...ים מדינה כי אחרת לא תהיה כאן ...אנו נותן להם אוטונומיה, גינהל עצמי

רחב. הכל במגבלות הבטחון. כלומר, פחות או יותר, לפי העניין. לא כי איני רוצה, אלא שאין לי ברירה".

– אולי גם ישרתו בצבא, למשל?

"אכן, יש להתחיל תהליך שבו גם העניין הזה ייפתר. בתחילה היה מן הצדק בכך שלא שרתו. גם לא הייתי מחליט היום לגייס. ישנה רגישותם ורגישותנו הבטחונית. אך יש לעשות מהלך הדרגתי כמו עם הדרוזים. להביא יותר ויותר ערבים להיות שותפים מלאים למה שקורה במדינה הזאת. גם השרות. אני לא נבהל מזה".

הראיון נערך ביום תשעה באב. דן מרידור לא צם והיה קצת בוש בכך. לא יראו אותו אוכל בחוץ. הוא יתפוס משהו בפינת המטבח. הוא מודה־לא מודה בפני אחד המצלמים אליו (ההיה זה יצחק, או אהוד, או יוסי?) אשר ברכו בצום קל, כי אינו, כלומר אולי אינו צם.

– מהי תפיסת היהדות החילונית שלך?

"לא הייתי מגדיר עצמי כחילוני: לא יודע מה זה חילוני".

– אתה מקיים מצוות? אתה צם?

"זה יפתיע אותך, אבל בשבת אני הולך לבית כנסת. כמעט כל שבת מאז שהייתי ילד. איני רוצה להגדיר עצמי. זה לא עניינו של הציבור".

– אתה מאמין באלוהים?

"לא רוצה להיכנס לפרטים האלה. עושה את זה כי זה מה שיהודים עושים. מה עושה אותי יהודי? שאשב ואקרא את דנטה, שקספיר ומולייר?"

– אתה מקפיד, אם כן, לקרוא יצירות עבריות?

"גם זה וגם זה. אני קורא הרבה. אולי זה נשמע לא טוב, אבל אנחנו חלק מתרבות מערבית".

> **"חרדה? לא יודע להגדיר מהי. תמיד יש שאלות וספקות. בלילה בהחלט קורה שאני נזכר בנושא חשוב שלגביו אני חש אחריות".**

– גם ז'בוטינסקי ראה אותנו כשלוחה אירופאית, לא מזרחית חלילה.

"אני אומר את זה מתוך גישתי שלי. אנו יוצרים כאן תרבות ישראלית, תמהיל של מה שמביאים מבחוץ עם מה שיש בפנים. גם היום אנו מביאים בעיקר, וטוב שאנו מביאים בעיקר תרבות אירופאית ולא תרבות של ארצות־ערב".

כאשר אנו שבים לדבר על נושא ההקצנה הדתית, יורדת על דן מרידור תמימות. הפעם הוא מתגאה ביכולתו להיות גם אמוציונאלי: "זה יפתיע אותך, אבל בענייני דת אני גורס שאסור להכריע הכרעה ראציונלית בנושאים טעוני אמוציות. כאן אי־אפשר לחתוך החלטות קרות. העם היהודי שמתכנס פה בארץ־ישראל, יש לו מסורת משולבת באופן בלתי נפרד עם הדת. זה יהיה מוזר אם יסעו ביום כיפור. אם אתה נוסע בירושלים ביום שבת – לא, לא נוסע, הולך, כן, אני במקרה נוסע – ולא רואה אוטובוסים, וחש באווירה שונה, זה טבעי ונורמלי למדינת ישראל.

"אבל יש גם תופעות קיצוניות וחריגות שאותן אני רואה בתחושה לא טובה של סכנה. הנסיון לשלב ציונות עם דת, שאופייני לחלק מרכזי מהיהדות הדתית, מאבד לדעתי שליטה. לא, לאו דווקא גוש אמונים. גם הרב ריינס מהמפד"ל. בתי הספר הממלכתיים־דתיים הולכים לכיוון קיצוני".

– ומה לגבי התיאולוגיה הפוליטית של גוש אמונים?

"תראי, אני לא יודע להגיד מה זה בדיוק גוש אמונים. גוש אמונים עבר הרבה מטמורפוזות. אני מוכרח לומר שהעניין המשיחי, שאותו אני מאוד אוהב בשירה, במישור האמוציונלי, יפה בעיני. ראיית הציונות כתהליך משיחי יפה מאוד במישור מסויים. למשל בשירת אורי צבי גרינברג. אך במישור שבו אני מקבל החלטות ותן בו – הציונות היא מפעל מעניין מספיק, גדול ונהדר, גם בלי הצורך המשיחי. פה יש לי

איזושהי מחלוקת עם גישה מסויימת שנמצאת בחלק מגוש אמונים, לא בכולו. אם כי אלה הם אנשים אידיאליסטיים שאינם מחפשים את האני שלהם אלא את הכלל. הלוואי שירבו כאלה. מיישבי ארץ".

– הזכרת את אורי צבי גרינברג. אתה אוהב שירה בכלל?

"כן, אבל אולי לא תקליטי אותי? לא טוב לרכי על כך. איני רוצה לספר על כל ספר חדש שקראתי, לצטט ולהראות כמה אני יודע".

כן, אתה בטח סוחר להישמע כמו שמעון פרס, אבל אם השירה היא באמת חלק ממך, זה מעניין.

"תראי, בשירה עברית אני לא כליכך מודרניסט. אלא אם כן ולדה נקראת אצלך מודרנית".

– מה קוסם לך בזלדה?

"לא אעשה ניתוח עמוק" (מרידור מתפתל כמו בשיעור לספרות).

– לא צריך עמוק, אפשר גם שטחי.

"אני יכול לספר מה אני אוהב בה. את השימוש היוצא מן הכלל בשפה. תימצות הרגשות לתוך מלים בודדות. יכולת לתאר נוף ואווירה של שכונות ירושלמיות כהן גדלה. ומה שמיוחד בה – רתיות מעמיקה מאוד יחד עם מומנט אישי חזק. זה די מעניין. כי הדת היא תיאוצנטרית (אלוהים במרכזה) והלירקה אנטרופוצנטרית (האדם במרכזה). והיא מצליחה לשלב את שתי העמדות: אלוהים הוא הכל, ובכל זאת גם אני.

"כאשר למשוררים מודרניסטיים החל מנתן זך – אני פחות קשור לשירה זו. מעדיף את אצ"ג, ביאליק, טשרניחובסקי ועד לאה גולדברג ואלתרמן".

– ז'בוטינסקי צידד ב"אמנות תעילותית", הרוויה בתוויה לאומית, ואתה?

"אני נגד הכוונה. אמנות לא צריכה להיות מוכוונת. אמנות ותרבות הם מה שיש. אך לפעמים אני מצטער שאין אמנים שכותבים דברים שהייתי רוצה לראות ולשמוע. לא, איני הולך לעשות משהו בקשר לזה, אך אשמח אם תהיה. בזמנו היתה הרתמות אמנים למאבק היהודי הלאומי. לא לחינם כתב אברהם "יאיר" שטרן שירים נפלאים וז'בוטינסקי היה משורר. עכשיו קמו משוררים שרגישים לאנטיתיזה, לצד השני. זה קרה מכיוון שמשוררים רגישים מטבע בריתם לעולל, וחלק יסודי כעוול היה ודי תוקן עם קום המדינה. אני מצטער שאין סופרים ומשוררים שכותבים על העוול שנגרם ליהודי ברית־המועצות, ועל רצונם האדיר לעלות. או על יהודי אתיופיה, ועל הדרמה המתחוללת בארץ: אנשים נהפכים לעם חדש תוך אינטראקציה בין עדות שונות".

– ומה באשר לרומת "הראש הקטן", נושא שהועלה בריוני הוועדה שלכם?

"לא יודע מה זה ראש קטן. לא בטוח שיש דבר כזה בצבא. יש הגזמה. אין בצה"ל היום פחות רצון להתנדב. לא רוצה לצייר תמונה שחורה. אבל יש תופעה שראוי להאבק בה. החשיבות של ה'אני' לפני כל דבר אחר. לא מתנכים למחוייבות לערכים, לחברה. האני דואג לעצמו. לא איכפת לו אם ארץ־ישראל הולכת פתאום לאבדון. אם ירושלים תהיה פתאום לזרים. יש, יש בעייה במערכת החינוך. אבל לא רוצה לפתוח אופרה.

"טוב, תראי, פתחנו את החינוך לכולם. באופן מוסרי אי־אפשר לקיים חברה שרק חלק בה מקבל חינוך והשאר נועדים להיות עובדי כפיים. אבל אסור היה לנו לפגוע אגב כל כרצון להצטיינות, בטיפוח ההצטיינות, דבר שהיה אופייני מאוד לעם היהודי בכל השנים, בכל השטחים. לא לחינם קיבלו יהודים פרסי נובל, היו בהם כנרים מצטיינים, מרענים. תמיד היה בעם היהודי טיפוח הצטיינות. הנסיון ליצור רמה שונה לכולם על־ידי הורדת מצטיינים למטה, הוא מסוכן ביותר. חושב שצריך למצוא דרך לחזור ולטפח מחדש מוטיבציה למצטיינות. אם תלכי למאה שערים – חברה שאיני רוצה לחיות בה – תראי כמה חשיבות מוענקת לחינוך, קודם כל לחינוך. גם כשהמשפחה אינה משתכרת הרבה. אצלנו זה הלך לאיבוד".

רק השיחה על ז'בוטינסקי מצמיחה לדן מהודו למתע "אטרת כאן ותגר", הוא אץ רץ אל ספרייתו.

(המשך בעמוד 51)

לאכול בחוץ

איך מחסלים טראומה מהילדות

ל
ה־קוקי". מסעדה הטוענת להיות "צרפ־תית־אקסקלוסיבית". כך כתוב על התפריט. ...מאור ברחוב הירקון 82 ...מיזוג האוויר יעיל. ריהוט ...מקראל־קיר. דקורציה של ...גדולה, שאליה נדחק פנסתר ...מחבר, מנגנים עליו.

...היינו שם בצהריים. מפות ...על השולחנות. מלצר עם פפיון ...קטן, אך עשיר. מקום מכובד ...גם התפריט. והמחירים ...מסויות ממולאות ב־19 שקלים ...כבד אווז חם ושקדים – 28 ...פירות ים בתרד מוקרם – 24 ...אומצת אנטרקוט – 29 שקלים. ...פילה רוסיני – 44 שקלים.

...אפשר להסתדר בפחות. ...מסעדות הדורות מהסוג הזה ...ללקוחות. הן "מפתות" סועדים ...כ"ארוחות עיסקיות". גם ...נמסגרת זו מאפשרים לך ...בין כמה מנות מן התפריט ...בתנאי שלא יהיו מהמנות ...ביותר, ואתה יוצא משם ...

...פאטה־רויאל בתפריט הרגיל ...16 שקלים. אתה יכול לקבל אותו ...ראשונה במסגרת הארוחה ...שמחירה הכולל הוא 22 ...נסך הכל. אומצת אנטרקוט ...הרגיל עולה 29 שקלים. אתה ...לקבל אותה במסגרת הארוחה ...שמחירה הכולל הוא 7 שקלים ...של הארוחה כולה. ...מאליו שמי שמזמין ארוחה "א־לה־קארט" ומשלם בהתאם, זוכה לכמה וכמה "פינוקים" שאינם מנת חלקם של אוכלי ה"עיסקית". בשולחן הסמוך לנו ישבו סועדים שלמרות שבאו עם תיקי ג'יימס־בונד ונראו אנשי עסקים לעילא, ביקשו את ארוחתם מהתפריט הרגיל, שאין חטבות והנחות בצרו. עם לגימת האפריטיף הגישו להם משולשי־טוסט ועליהם דמוי־קוויאר וסביב־סביב חצאי ביצי שליו. ראינו שם מאוחר יותר צלחת עם פילה־רוסיני – נתח יפה למראה שרכץ בתוך רוטב אפרפר, כשמעליו גבנון רציני של כבד אווז.

אנחנו, סועדי ה"עיסקית", קיבלנו חסילונים בחמאה ושום – בסדר גמור; ופאטה שמרכיביו הם כבד עוף וקצת כבד אווז. הוא הוכן על בסיס של פורט ובראנדי ושמנת מתוקה וככל הנראה היתה בתערובת גם חמאה. התוצאה היתה מירקם עדין ביותר וטעים.

כמנה עיקרית הזמנו וקיבלנו אומצת אנטרקוט – נתח יפה, עשוי כהלכה, שקוע ברוטב פטריות. בצלחות נפרדות קיבלנו את התוספות: תפודים, כרוב ניצנים ומישרת דלעת עטופה בפרורי קוקוס. התוספות הללו נערכו יפה על גבי הצלחת והיו בשלב ראשון חגיגה לעיניים. בשלב שני – חגיגה לחיך.

התפוד היה מבושל־אפוי, פרוס לטבעות שחזרו והיו לתפוח שלם תודות להקרמה קלה של גבינה. טעמו השיגרתי של כרוב הניצנים הועשר בתיבול מיוחד. ההפתעה הגדולה באותה צלחת היתה מישרת הדלעת הבזוקה בפרורי קוקוס. אישית אינני מתלהב ממאכלי דלעת (טראומה מן הילדות), אבל זו של "לה־קוקי" היתה מעדן מעורר.

בעוד שבשולחן הסמוך קינחו בחצאי אננס ממולאים בכל טוב, קינחנו אנחנו בקרם קרמל שהיה פחות "יוקרתי", אך טוב למרי. כאמור, בעבור הארוחה העיסקית הנזכרת משלמים 22 שקלים לנפש בסך הכל. יש להוסיף על כך מע"מ ושתייה, ורצוי מאוד תשר למלצר החרוץ.

בביקורנו הבא ב"לה־קוקי" ננסה את התפריט הרגיל. צורתה של האומצה הגבוהה, שנשאה על גבה כגאון את נתח כבד האווז, נראתה לנו מבטיחה מאוד, ומחצית האננס הממולא ב"דברים טובים" היה כל־כך ציורי... על כן חייבים לבדוק אם יש מכנה משותף בין מה שחמדה העין ומה שיכיס החיך.

מאו"ל

משולשי טוסט עם דמויי קוויאר מוגשים ב"לה קוקי", בדרך־כלל, כשסביבם ביצי שליו (צילום: שמואל רחמני).

המדור "לאכול בחוץ" יוצא לחופשה. הופעתו תחודש באמצע חודש ספטמבר.

זהב אדום ולבן

יינות "גולן", סיפור הצלחה כלכלי וחברתי. מדליות זהב וכסף בחו"ל, ובקבוק שנמכר בישראל ב־150 ש"ח. מפעל אישי של הקיבוצניק שאמר "אני רוצה למכור רק רולס־רויס, רק את הטוב ביותר". האיש שהצליח למכור קרח לאסקימוסים, כלומר יין ישראלי לצרפתים. לך תאמין שסגנון זה מלת המפתח אצל שמשון וולנר, משוגע לדבר, שמסתובב ב"הילטון" במכנסיים קצרים, חולצה בחוץ וסנדלים.

מאת יעל פז־מלמד
צילומים: שמואל רחמני

שמשון וולנר ביקב הגולן: "אם אתה רוצה להשיג משהו, תגיד דברים לא מציאותיים. אבסורדיים. תראה שזה יעבוד".

לפני כשנתיים וחצי, בעיצומו של חורף קשה ברמת־הגולן, הסתגרו שני אנשים במחסן עזוב שבתוך מפעל "פרי־הגולן" ולא יצאו משם עד שיצא יין לבן. כמעט חודשיים ימים. בלילות היו פורשים מזרונים על הרצפה הקרה ותופשים תנומה של שעתיים־שלוש. אם רצו לאכול, היו נכנסים לחדר־האוכל של המפעל ומכינים לעצמם משהו שיחמם את הגוף והנפש. בתום חודשיים הגיע המומחה בעל השם העולמי, טעם את היין, סוביניון־בלאנק, ואמר: "זה יילך. יש לכם פה יין קלאסי. אפשר למכור אותו בקליפורניה. אני חושב שהצלחתם".

שמשון וולנר לא האמין: "אתה מעורב מדי בעשייה. לא יתכן שכבר במכה ראשונה הצלחנו. זה טוב מדי מכדי להיות אמיתי".

"אני יודע מה שאני אומר. אכן עשיתם כמעט את הבלתי־יאומן", אמר המומחה, פיטר שטרן שמו, וטס לתת ייעוץ ליקב ענק בספרד. עד היום סומרות שערותיו של שמשון וולנר, היזם ומנכ"ל "יקבי הגולן", כשהוא נזכר באותם רגעים. החזון נהפך למציאות, וזה לא קרה כל־כך מהר כפי שנרמה מסוף הסיפור.

רק לפני שלוש שנים קראו לו מטורף, הוזה בהקיץ, חולם חלומות. יקב ברמת־הגולן? יין ישראלי לייצוא? מפה לאוזן נלחש או בכראנו'ה של תעשיית היין שבכרמת־הגולן יושב איזה תמהוני עם שגעון גדלות, שחושב שניתן בהינף יד לשבור כללי־משחק שנהפכו עם השנים לעובדות מוצקות: תפארת ישראל לא תהיה על יינותיה. אין על מה לדבר. היהודים

[illegible] יורק ימשיכו לקנות יין ישראלי, בשל ההכשר. [illegible] אולי עברו כבר מ"שפריץ" למשהו מעט יותר [illegible], אבל הישראלי לעולם לא יהיה בעל דרישות [illegible] טעם ביין כמו הצרכן בחו"ל.

כתוב ליכם ביין־הוק, גיחכו המבינים וחיכו לנפילה שתבוא.

אבל שמשון וולנר החליט, ובולדוזר לא יזיז אותו [illegible]. מה גם ששלוש שנים תמימות הוא "ישן" על [illegible] עד שהחליט שכדאי לעשות נסיון. ארבעה פרוייקטים ענקיים הקים ברמת־הגולן, ותמיד, בכל [illegible] כזה, היו כאלה שחשבו שהוא יצא מדעתו, ירד [illegible] שקסים. "זה גורלו של יזם", הוא אומר בחצי [illegible] של אדם שאכל מספיק קש עם כל חלום שהיה לו.

קשה מאוד לשים את האצבע על הנקודה ממנה נהפך וולנר מעור קיבוצניק מוכשר ליזם שרואה למרחוק ויודע להוציא מן הכוח אל הפועל רעיונות, לאוידוווקא שלו עצמו. בכלל, יש בו בשמשון משהו מטעה. רואים אותו מסתובב ב"הילטון" עם מכנסיים קצרים, סנדלים וחולצה שמכיסה מציצים פנקס ועט – כמו סדרן עבודה בקיבוץ – ומתקשים להאמין שזה האיש שאצלו סגנון הוא מלת מפתח. לפחות במה שקשור לעבודה.

פעם שאל אותו מישהו מדוע אין הוא פותח מסעדה ליד היקב, כפי שמקובל בהרבה יקבים בעולם. כך יוכל המבקר לסיים קנייה מוצלחת של יין בארוחה רשנה, או להפך. ענה לו וולנר: "אני רוצה למכור רק

(המשך בעמוד הבא)

שמשון וולנר ומיכלי היקב: בשנה תבאה עוד שלושה סוגי יין ותהיה גם שמפניה.

(המשך מהעמודים הקודמים)

רולסרויס. רק את הטוב ביותר. על זה אני נלחם. אם מסעדה – עלי להביא שף מעולה מצרפת ולתת לו יד חופשית. מטעמי כשרות אין הדבר בר־ביצוע, וסתם מסעדה אינני מוכן לפתוח". סיים לדבר על שפים ועל אוכל צרפתי מעולה, חבש את כובע הטמבל וחזר אל חדרו הצנוע לדבר עם קניין גדול בקליפורניה.

בנושא הכלכלי והשיווקי הוא כמעט אוטודידאקט. לבד מקורס רכזי־משק שעבר במדרשת רופין, שם התוודע לראשונה בחייו למושגי היסוד בכלכלה, לא עבר שום הכשרה מסודרת. את בית־הספר התיכון עזב כשהיה בן 16, החליט על דעת עצמו שהוא הולך לקיבוץ בניגוד מפורש לדעת הוריו, שסרבו לתמוך בצעדו זה גם בדיעבד. כאשר החליט לקבל על עצמו הקמת יקב, לא היה לו מושג במה מדובר. כיוון שבא מבית דתי, הכיר יין מתוק לקידוש, וכזה תמה השכלתו. הוא לא הכיר את תעשיית היין, ופרט לצבע לא ידע להבדיל אפילו בין יין לבן לייו אדום, שלא לדבר על ההבדל בין "קברנה" ל"גרנאש". ולמרות הכל, רומה שאפשר ללמוד בבית־ספר לניהול עסקים את "שיטת וולנר" לייזום והקמת פרוייקטים חדשים. קבלות? בבקשה. דרכו רצופה הצלחות, שאיתן, כידוע, לא מתווכחים.

מ דרך הטבע מעורר האיש מחלוקת. שמשון אינו מאמין בניהול קואופרטיבי, שבו לכל אחד יש זכות שווה לקבוע כיצד יתנהל המפעל. הוא מאמין בניהול צנטרליסטי, כו יש אדם אחד, או הנהלה מצומצמת, המכריעה בשאלות הגדולות כקטנות. "יש כאלה שקוראים לזה דיקטטורה, אבל אינני חושב שאפשר לנהל דברים אחרת. אומנם היקב הוא אגודה שיתופית, אבל יש לי הסכם שלא מתערבים לי בעבודה".

וכך, יש חברים – מהם מרכזיים – ברמת־הגולן, שסבורים שיום אחד יתגלה ה"בלוף" ששמו שמשון וולנר, כפי שמגדיר זאת אחד מהם. "יום אחד הוא יפול על הפנים עם החלומות שלו לכבוש את העולם. הבעייה היא שבשל הצורה בה מנוהלים הדברים אצלנו, יכולה כל הרמה ליפול איתו, ואני לא מתכוון בעניין הזה לנפילה לידי הסורים. נכון שעד עכשיו הלך לו טוב, הן במפעל 'פרי־הגולן' שהקים, והן ביקב. אבל אם אני מכיר את שמשון היטב, הוא לא יישב עוד הרבה שנים על המקום. הוא ירצה לרוץ הלאה. ומי יודע מה יהיה הפרוייקט המשוגע הבא, שהוא בוודאי יצליח לשכנע את כולם לתת לו יד חופשית לבצע אותו, ואוי למי שינסה להתערב ולומר מלה נגד העניין".

"אמרו אמר", מלגלג חבר אחר ברמה, שמכיר את שמשון ודרך עבודתו שנים רבות, ומבקש גם הוא להישאר בעילום שם. "בארץ שלנו כל אחד חושב שהוא יכול להצליח יותר מהשני. אין כבוד למקצועיות. במקרה של שמשון הייתי אפילו מכנה זאת מקצוענות. האיש הזה הרים פה שלושה פרוייקטים אדירים, כמעט לבדו, וכל אחד מהם יכול לשמש מודל לניהול ובנייה נכונים של עסק. אז מה פתאום שיפרגנו לו? מה פתאום שיחשבו שהוא בסדר? הרי הוא הצליח. ובארץ שלנו, במקרים מסויימים, הצלחה זו עדיין מלת גנאי. אני מכיר מספיק חברים ברמה, כמו אולי בארץ

כולה, שלא מבינים אפילו את השפה ששמשון מדבר. כאשר הוא מוציא פרוספקט יפהפה שמוכר את יינות הגולן כמשהו מכובד, מיד יש כאלה שמדברים על בזבוז. בשביל מה צריך את זה. מדוע אי־אפשר להוציא סתם סטנסיל ולחלק אותו לבעלי מסעדות־יוקרה בארה"ב?"

ושמשון מה הוא אומר? הוא, למען האמת, לא כל־כך אומר. הוא עושה. עם הרבה חוצפה ישראלית והרבה תעוזה ואומץ־לב, קם ושלח את היינות שלו לתערוכה המתקיימת מדי שנתיים בצרפת, בה מתחרים יינות מן היקבים המפורסמים ביותר בעולם. גם פה, כפי שכבר תפשתם בוודאי את הפרינציפ, היו כאלה שחשבו שהוא הולך למכור קרח לאסקימוסים. לא הבינו איזה יין יש לו להציע לצרפתים, ועוד לכסות להתחרות על תשומת־ליבם וכספם של אלה שבשבילם יין הוא כמו פרות הודיות. משהו מקודש. אמרו לו שכל מי שניסה ללכת בדרך זו, מזמן שבר את ראשו. הוסיפו שלעולם לא התחרה יין ישראלי בתחרויות מסוג זה, ושאין לו מה לחפש שם.

"כולם בעצם היו נגדי. מאיפה היה לי הכוח להלחם נגד הטוענים שאני מסבך את ישובי הגולן? אוהב להרים כפפות. ככל שההתנגדות יותר גדולה, כך אני יותר נחוש בדעתי להצליח".

שמשון הכין את עצמו במשך חצי שנה לתערוכה ולתחרות הנערכת בה. כדרכו תמיד, חקר ובדק ולמד לפרטי הפרטים במה דברים אמורים, ומה נדרש מיקב הרוצה להציג שם את מרכולתו. הוא ידע שיש יקבים העומדים להשקיע מאות אלפי דולרים בבניית ביתנים. הוא הקציב לכל העניין עשרים אלף דולר, העמיס כמה עשרות קרטונים עם בקבוקים, וקיווה לטוב. תוך מספר ימים נוצר לחץ על הביתן הישראלי. אנשים עמדו בתור לטעום את הנס מארץ הקודש. ההזמנות החלו לזרום בקצב מרהים. חודשיים אחרי נעילת התערוכה התבשר שמשון שה"קברנה סוביניון 84" שלו זכה במקום הראשון. בתחרות יין בצרפת שמעולם לא זכה בה יין שלא נוצר ביקב צרפתי. שבועיים אחר־כך התבשר שאותו "קברנה" זכה גם במדליית כסף בתחרות יוקרתית בלונדון.

לפני כשלושה שבועות לבש וולנר בגדי חג ועמד בלובי של מלון "כינר" שלחוף הכנרת, מחכה לאורחיו שיבואו מרחוקים לחגוג עמו את הנצחון. בעבור אלה המכירים אותו שנים, הוא נראה כמו חתן ביום חופתו. לתפוש אותו עם מכנסיים ארוכים וחולצה לבנה, זו זכות גדולה למי שרגיל לראות אותו בדרך־כלל עם בגדי עבודה כחולים ונעלים גבוהות, גם כשהוא מגיע לפגישות חשובות בתל־אביב. היו שם באותה חגיגה קטנה מספר מנהלים של בתי־מלון גדולים בארץ; אורי שקד, מ"האחים שקד" – המפיצים של יינות הגולן וסיפור יפהפה כפני עצמה כמה עתונאים וכמה חברים אישיים של שמשון מן הרמה. והיו שם כמובן ליאורה אשתו, ושני ילדיו הגדולים ואחותו שבאה מתל־אביב.

שמשון, כפי שכבר אמרנו, יודע להכין חגיגות עם סגנון. וכצפוי, הוא עשה את המוות לשף של "כינר" ולצוות־העובדים. טרח על הכנת תפריט מיוחד, גם בתנאים הקשים של בית־הארחה־שלושה־כוכבים המיועד לציבור הדתי. חמש פעמים ביום בא לבדוק שהכל בסדר. מי שהיה שם טעם לפחות שישה סוגים של יין, לבן ואדום, כולל ה"זהב הארום" – "קברנה סוביניון 83" שהיום אין להשיג אותו, ויש ממנו כמה דוגמאות בלבד בספריית־היין של היקב. כאשר עוד ניתן היה פה ושם למצוא אותו בחנויות, הוא נמכר ב־150 ש"ח לבקבוק. אספנים מוכנים לקנות בקבוק גם ב־250 ש"ח.

ל פני כל טעימה של יין, הגיע הסבר מרתק של עשהאל, מומחה ליינות שגם כותב עליהם כ"גבר־לעניין" ב"מעריב". לשמוע את עשהאל מדבר על יין זו חוויה מיוחדת במינה, השמורה בדרך־כלל לאותה כת קטנה של אוהבי ומביני־דבר. יין, רבותי, זה לא מה שאתם חושבים. יין זה דת. וכדי להשתייך לאותה דת, צריך ללמוד הרבה, להסתובב בעולם, להוציא הרבה מאוד כסף על רכישת בקבוקים מיוחדים, ובעיקר – להתמכר. עד הסוף. שמשון וולנר אחראי אישית לעובדה שכמה מחברי הטובים נהפכו בזמן האחרון מכורים לעניין. ביקב שלו הם גילו, לראשונה בחייהם, שכשאומרים יין, מתכוונים ליין.

כמעט עשרים שנה חי שמשון עם אשתו וששת ילדיו (22, 19, 17, 10, 6, 3) ברמת־הגולן, ועדיין מספר בשבחי המקום כמו נער מאוהב. אחרי מלחמת ששת הימים, והוא אז חבר קיבוץ ראש־הנקרה, חש מה שהוא מגדיר "דחף לא בר־כיבוש" להצטרף אל הצעירים שעלו להתיישב ברמה. בתחילה חשב ללכת למבוא־חמה, לבסוף – משיקולים של טובת הילד הגדול, אז בן שלוש – החליט להתיישב בקיבוץ מרום־גולן. הוא היה אז בן 28, וכבר זקן הכפר. כל השאר, להוציא את יהודה הראל ואשתו, היו "ילדים" בני עשרים שחיפשו את ההרפתקאות והשינוי לא באמזונאס, אלא במרחבים הפתוחים והפראיים של הרמה.

אחרי חמישה ימים במרום־גולן כבר מצא עצמו אחראי על עשרת־אלפים דונם פלחה שהיו שייכים לקיבוץ. "אם יש היום תתלואים ברמת־הגולן, ויש – אם כי לא גדולים יותר מאשר במרבית המושבים המבוססים בארץ – הרי שתחילתם באותם ימים רחוקים", הוא אומר. "את המפעל המשגשג והמוצלח של ההתיישבות ופיתוח הרמה עשו קבוצות של צעירים שלא היתה להם הכשרה מינימלית בשום נושא

(המשך בעמוד 38)

לראות תינוק יוצא לעולם, זו חוויה החשובה ביותר בחיים

פרופ' שר: "הבית, זה שטח משותף. לא נקנה משהו לבית מבלי להתייעץ אחד עם השני".

שטח פרטי

פרופסור דוד מ. שר

רופא

נולד באנגליה (1925), שם סיים את חוק לימודיו. שירת כרופא במלחמת קוריאה, עלה ב־1950, עבד ב"שערי צדק" ו"הדסה" ירושלים. כיום הוא ראש אגף ומנהל מחלקת נשים ויולדות בתל־השומר, מופקד על הקתדרה לחקר מיילדות באוניברסיטת ת"א, ויו"ר המכון ללימודי המשך של ההסתדרות הרפואית. נשוי, אב ל־3, סב ל־2. גר ברמת־גן.

לידה עדיין מרגשת אותי, כאדם וכרופא. אני במקצוע כמעט 40 שנה, הייתי נוכח ביותר מעשרים אלף לידות, ועדיין הלידה לא נהפכה בשבילי לשיגרה. לראות תינוק יוצא לעולם ובוכה, זו השנייה החשובה, המרגשת ביותר בחיים. לא יילדתי את ילדי. אינני חסיד של טיפול משפחתי ישיר, אלא במקרה חירום. רגשית, אתה מעורב מדי בשביל שיקול דעת.

שלא כשאר ענפי הרפואה, המטפלים באנשים עם סימני מחלה, המיילדות מטפלת לרוב בנשים בריאות. המיילד לא צריך לעשות מעצמו אלוהים; הוא לא עשה את הילד והוא לא יולד אותו. תפקידו להיות כלב שמירה, לדאוג שהכל יהיה בסדר, למנוע סיבוכים, את השאר עושה האשה. כל חיי אני עובד עם נשים, ולזכותן ייאמר שעדיין אינני מבין אותן. אשה זה עדיין מסתורין בשבילי. הגל שהיא משדרת עליו שונה משל גבר, ודרכי ההישג שלה, דרכי המחשבה. אני חושב שאשה עולה על הגבר בתיחכום המחשבה שלה.

מי שהתמחה וחי כמיילד, יודע שאין מוקדם ואין מאוחר ואין חלוקת זמן סדירה בין בית לעבודה. הבית הוא הבסיס, אבל איש מקצוע, קרייריסט, מוצא עצמו די מפוצל בין הדריפה אחר דרישות המקצוע ונאמנות למטרות, לבין הבית. קשה לי להגדיר את המקום שהעבודה והבית תופסים בחיי. איש מקצוע, שעבודתו חשובה לו, אינו יכול להיות "יושב אוהלים". כשהילדים קטנים, הבית יותר ודורש ממך, יותר זקוק לך. כשהם גדלים ומוצאים את מקומם, הבית נשאר הבסיס, אבל המקצוע הוא האתגר המוסיף לתת לך אתגרים חדשים.

הבית, זה שטח משותף. לא נקנה משהו לבית מבלי להתייעץ אחד עם השני. ריהוט, וילונות, תמונות. אני מכבד את טעמה של אשתי והיא מעריכה את הרצון והטעם שלי. אני לא אוהב את הסגנון העתיק, במיוחד לא סובל סגנון דמוי־עתיק. הטעם שלי נוטה יותר לריהוט מודרני. עור, זכוכית ותוכה נקי, ופה ושם פריטים אוריינטלים, אהילים, שעונים ישנים.

אי סדר מפריע לי, אבל בתוך אי הסדר שעל שולחני אני מכיר את הסדר שלי ולא אוהב שמזיזים לי דברים. בסוף השבוע אנחנו יחד. זה הזמן שאפשר לשוחח, גם עם הבנים וגם עם הנכדות. אלו שעות נעימות מאוד. לפעמים הנכדות מצליחות אפילו לסחוב אותי לנדנדות, ואני נהנה, וכשיש חשק ופילם במצלמה, אני אוהב לצלם.

פעם אהבתי מאוד לתקן דברים שהתקלקלו בבית. אלקטרוניקה ומכניקה עניינו אותי מילדותי. אני זוכר שבגיל עשר בניתי "דלת אוטומטית" ממאוורר ישן שפירקתי. שנים רבות תיקנתי, הרכבתי (ופירקתי) מכשירי רדיו ומכשירים אלקטרוניים אחרים. היום, הבנים שלי עושים זאת טוב ממני, אז אני משאיר להם את התיקונים. אני מאוד אוהב להיכנס לחנויות אלקטרוניקה, מסוגל לבלות שעות, לבדוק מערכות אודיאו ווידאו, לשחק עם מחשבים חדשים, לקנות כל מיני גאדג'טס שברובם אחר־כך אינני משתמש.

אני אוהב מוסיקה בצורה נמרצת. היו שנים — בין סיום ההתמחות לעלייה בסולם הדרגות במקצוע — שלקחתי זמן ללמוד גיטרה קלאסית. כשהתמניתי למנהל מחלקה, לא יכולתי להמשיך. הבנים ממשיכים, וכלתי היא מוסיקאית מקצועית. עכשיו אני מארגן

מה מביך אותך? החלק הזה של הראיון.
ממה אתה מפחד? היו לי פחדים מטיסה, אבל מאז שהכניסו אותי לתא הטייס, למדתי להתגבר על זה.
ממה אתה נעלב? מתלמידים ששכחו מי לימד אותם.
ממה אתה סולד? מבושם "פריז" ו"פוייזן".
מה היית רוצה להיות? מנצח.
מה עוד אתה רוצה לעשות? לכתוב ספר על נסיון חיים כרופא, וספר מקצועי לקהל הרחב על נושאים כמו גיל המעבר והטכנולוגיה של הפריון.
מה החולשה שלך? הקושי להגיד לא.
איזו תכונה מאפיינת אותך? אנושיות, אני מקווה.
במי אתה מקנא? באדם השמח בחלקו.
במי אתה בז? לרודפי בצע, במיוחד אם זה מלווה בערמומיות.
על מי אתה מרחם? על אדם שאינו מפרגן להצלחות של אחרים.
את מי היית רוצה לפגוש? את גורבצ'וב ואת אלדוס האקסלי.
איזו אישיות אתה מכבד? את פרופ' שיבא, אדם שאהבתי והיה בשבילי מורה, דוגמה ומופת.
מה משמח אותך? כשבני זוג, ששנים רבות טופלו בגלל ליקויי פריון, נכנסים עם חיוך ואומרים שהבדיקה חיובית.
מה מוציא אותך מהכלים? כאשר מסר שאני משתדל להעביר אינו נקלט.
על מה אתה מתחרט? שלא למדתי מוסיקה לעומק.
מה לא מוסרי בעיניך? להשיג ולעלות על חשבון אחרים או לקחת טרמפ על היישגים של אחרים.
למי היית רוצה להחטיף סטירת לחי? לפעמים לכמה מהפוליטיקאים שלנו, המוכרים שנשמתם בשביל פוליטיקה.
באיזה מצב אתה אוהב להימצא? בסוף הרצאה מוצלחת, כשאני יודע שהצלחתי להעביר את המסר שרציתי.
מה היתה נקודת המיפנה בחייך? העלייה ארצה, שהפכה אותי מיהודי דתי בגולה שעסק ברפואה, לרופא ישראלי המתעניין במוסר וביהדות. ומבחינה מקצועית – פריצת הדרך עם המחקר על מי שפיר, שזרק אותי לעולם המדע ושינה את חיי.
מהו זכרון הילדות החזק שלך? הפחד כשאבדתי על שפת הים, בגיל 3. המשטרה אספה אותי, ואחרי מה שנראה לי נצח, הגיעו הורי לתחנה.
מה רצית להיות בילדותך? מהנדס חשמל.
איזו אשה יפה בעיניך? אני מעדיף טיפוס אוריינטלי, כהה, לא יכול להבין למה אשה בעלת שיער שחור צובעת אותו לבלונד. רזה, לאו דווקא גבוהה, רגליים דקות ויפות, חזה מודגש.

ערב בנושא הרפואה והאמן. יש בעיות רפואיות מיוחדות לאמנים. ויקרן שיש לו כאבי גב בגלל ריקוד, או נגן שאינו יודע לאחוז נכון בקשת, וכדומה. אנחנו מנסים לארגן תזמורת של רופאים. ואולי יתכנסו גם מוסיקאים שרצו להיות רופאים. בשבילי כזה, המגשר בין שני הנושאים שאני אוהב, הוא פורקן בשבילי.

"המיילד לא צריך לעשות מעצמו אלוהים. הוא לא עשה את הילד והוא לא יולד אותו. תפקידו להיות כלב שמירה, לדאוג שהכל יהיה בסדר, למנוע סיבוכים. את השאר עושה האשה".

האזנה למוסיקה היא כעין מדיטציה בשבילי. אני מקדיש לעצמי הרבה שעות של הקשבה, כי אני קורא יחד עם מוסיקה. לפעמים אני מוצא שעה־שעתיים רק להקשבה [illegible]

יצירות לחצוצרה בתקופת הרנסנס – אספתי יצירות ועיבודים שונים לחצוצרה. כרגע, זו האופנה שלי. אני לא עושה מזה פולחן, זה משתנה, ומדי פעם אתה מוצא את עצמך מתלהב מאוד משטח זה או אחר. במשך השנים נוצר אוסף נכבד של מוסיקה קלאסית, ואם הבנים רוצים פופ, גם זה לא זר לי. למדתי הרבה מהבנים שלי, למשל להעריך את החיפושיות".

כמו כל ישראלי, כשאני בארץ, אני חייב להיות מעודכן, שומע חדשות כמעט כל שעה, רואה "מבט" בטלוויזיה. כשאני בחו"ל, אני לא מרגיש שזה חסר לי. בטלוויזיה אני רואה בעיקר סרטים דוקומנטריים, סרטי מדע וטבע. ספורט מעניין אותי רק אם יש במשחק חשיבות לאומית. וודאי שלא אוותר לאיצטדיון, וגם אם אני יושב מול הטלוויזיה, לא בטוח שאצפה בכל המשחק, אלא אעיין בעיתון מקצועי או בספר ומפעם לפעם אעיף מבט במגרש לדעת מה קורה ואחכה לתוצאה הסופית.

כשיש סדרה מוצלחת, כמו למשל "כן אדוני ראש הממשלה", אנסה למצוא זמן לצפות בה, אבל אני לא מכור לטלוויזיה. מפריע לי כשהטלוויזיה פתוחה כל [illegible]

אני אוהב לשוחח עם אנשים אינטליגנטיים. אינני מוצא עניין באנשים לא אינטליגנטיים, גם אם אני מחבב אותם. למרות שאני עובד עם רופאים וגרנו בשכנות לרופאים, החברה שלנו מאוד רב־גונית. מעורבת, אנשים ממקצועות שונים. יש חברים טובים, בארץ ובחו"ל, שגם אם נפגשים איתם רק אחת לחצי שנה, השיחה נמשכת כאילו עבר שבוע. בגלל עומס ההתחייבויות המקצועיות, אנחנו לא מרבים לצאת עם חברים בשנים האחרונות. אין שיגרה של ערבי שבת עם חבר'ה או משחקי קלפים. יכול להיות שהמקצוע מעייף, ואולי בשנים האחרונות יש לי יותר צורך להסתגר, לקרוא, לשמוע מוסיקה, להיות לבד.

"כל חיי אני עובד עם נשים, ולזכותן ייאמר שעדיין אינני מבין אותן. אשה זה עדיין מסתורין בשבילי. הגל שהיא משדרת עליו שונה משל גבר, דרכי ההישג שלה, דרכי המחשבה. אני חושב שאשה עולה על הגבר בתיחכום המחשבה שלה".

קולנוע אני מאוד אוהב, אבל את רוב הסרטים שראיתי בשנים האחרונות ראיתי בשדות תעופה ובמטוסים. פעם אהבתי להיות בשדות תעופה, אבל לאחרונה עייפתי מזה. הקסם נמוג, וזה נראה כמו כל תחנה מרכזית אחרת.

אני מרבה לנסוע לחו"ל, נסיעות הקשורות לעבודה. כשאני בחו"ל, אחרי כנס או הרצאה, יש זמן לבילוי, בלי מתח ולחץ יומיומי, רחוק מהשיגרה. ואז אני הולך לקונצרט או לסרט או לתיאטרון (בעיקר בלונדון או ניו־יורק), לפעמים להופעת מחול. נכנס למוזיאון או לגלריה, אם יש תערוכה שמעניינת אותי, או סתם הולך ברחוב, בפארק, ביער. בשבילי, זה בילוי נפלא. 14 שנה היה לנו כלב, ונהגתי לצאת איתו לטיולים ארוכים. לפעמים אכנס לבית־קפה, לחצי שעה של שיחה קלה, או פשוט לשבת מול הכיכר המרכזית ולראות את העולם עובר על פניך.

"אני אוהב לשוחח עם אנשים אינטליגנטיים. אינני מוצא עניין באנשים לא אינטליגנטיים, גם אם אני מחבב אותם".

כשאני בחו"ל ויש לי שעה־שעתיים פנויות, אולי אשב ואקרא או ארד להתרענן בבריכה. אבל כשיש לי יום חופשי, לא אשב בבית־המלון עם ספר אלא אצא לראות את הדברים המעניינים שהעיר מציעה. כשאני בארץ, מדי פעם אני לוקח סוף שבוע לעצמי, להתבודד, לקרוא, לכתוב, להתנתק, לצאת מהמעגל שלי, לסדר את המחשבות, להתכונן להרצאה או סתם לנוח.

שנים רבות גרתי בירושלים ולא רציתי לעזוב אותה. הייתי ממש מאוהב בה, וכשעברתי לעבוד בתל־השומר המשכתי, במשך שנתיים, לגור בירושלים. במשך הזמן תל־אביב צמחה עלי. אני מרגיש אותה, אוהב את האווירה, את הקצב התוסס שלה. היום, זו העיר שלי.

ראיינה: נורית ברצקי
צילום: שמואל רחמני

התאבד

ילד הולך לצבא. בן 18. בעיני המדינה וצה"ל הוא כבר גבר צעיר. בעיני ההורים היה ותמיד יהיה ילד, הילד שלהם. טוראי אברהם בן נר נכנס לשרותים בבסיס הטירונים של הנח"ל, הכניס את הרובה לפה והרג את עצמו. זה קרה ב־13 במרס '85, ארבעה ימים לאחר שאמר לאמו: "את יודעת אמא, באמת רע לי בטירונות, אבל זה יעבור. כל דבר רע עובר". שנתיים וחצי אחרי ההורים עדיין אינם מבינים מדוע. מנסים לשחזר. לחשוב איפה, אם בכלל, אפשר היה לעצור את הקטסטרופה.

מאת עמנואל רוזן

הוא דיבר כל הזמן על זה שהוא לא מצליח לעמוד בלוח הזמנים. היתה לו בעייה עם השרוך הארוך של הנ־על. לקח לו כל פעם עשר דקות כדי לקשור אותו. ניסינו לעזור לו: בעלי הלך לחפש בשבילו ריצ'רץ', אבל בשבת הכל סגור ולכן הוא עבר אצל כל השכנים, עד שמצא. הצענו לתפור לו את הריצ'רץ' במקום השרוך, אבל הוא סרב. הוא אמר שהיחסים במחלקת טירונים מושתתים על אמון ושהוא לא ישתמש בזה בלי אישור מהמפקד. הוא לקח את הריצ'רץ' בכיס וחזר איתו לבסיס. ארבעה ימים אחרי זה הוא התאבד, וכאשר קיבלנו בחזרה את הציוד שלו ראינו שהוא לא תפר את הריצ'רץ' על הנעל. המפקדים סיפרו שהוא לא ביקש מהם רשות, אבל אני מאמינה, אני כמעט בטוחה, שאבי ביקש רשות ולא קיבל". דבורה בן נר, אמא של חייל, על השבת האחרונה של בנה אבי בבית.

טוראי 4321771 אברהם בן נר התאבד בבסיס הטירונים של הנח"ל בשעה חמש ושלושים אחר הצהריים, ב־13 במרס 1985. ארבעה ימים לאחר חופשת השבת הראשונה שלו. ארבעה ימים לאחר שאמר לאמו: "את יודעת אמא, את צודקת. באמת רע לי בטירונות, אבל זה יעבור. כל דבר רע עובר. גם בבית־הספר התיכון היה לי רע וזה עבר".

דבורה: "עברו שנתיים וחצי ואני עדיין לא מבינה. אני יודעת שהוא היה ילד קשה, שתמיד היו לו בעיות, שהוא חשב במושגים של חיים ומוות בגיל צעיר מאוד, צעיר מדי. אני יודעת שבתשעה הימים שהוא הספיק להיות בטירונות, הוא סבל מכל רגע; שהוא התייסר. שהוא בכה בלילה. אבל אני לא מבינה, פשוט לא מבינה איזה דבר נורא קרה שגרם לו להיכנס לשרותים שם בבסיס, להכניס את הרובה לפה ולהרוג את עצמו. חייב היה לקרות שם משהו נורא. ואני לא מבינה. לא יודעת".

שנתיים וחצי אחרי הירייה, מנסים לשחזר. לחזור אחורה. לילדות. לשחק בפסיכולוגיה. הקו המנחה: איפה, אם בכלל, אפשר היה לעצור את הקטסטרופה.

דבורה על אבי כילד קטן: "הוא היה ילד שונה. הוא, למשל, שנא משחקי מלחמה. הוא לא בנה מטוסים ורובים מעץ, וכאשר כל הילדים רצו להיות חיילים ושוטרים – הוא אמר: אמא, אני לא רוצה להיות חייל. חיילים מתים ואני לא רוצה למות. הוא נורא רצה להיות סופר כי סופר עושה תמיד רק מה שהוא רוצה. אני זוכרת שנורא נפגעתי, חשבתי איזה בן לא פטריוט אני מגדלת בבית".

משפחת בן נר גדלת בערד. האב יוסי, בן 52, עובד במקום שהשתיקה יפה לו. האם דבורה – מורה באולפן לעברית. ארץ ישראל הטובה. בבית עוד אח ואחות.

בגיל 8 לקחו את אבי בפעם הראשונה לפסיכולוג. "הוא עדיין הרטיב וחשבתי שזו בעיה נפשית. הפסיכולוג מצא שיש לו פגם אורגני קל שמשפיע על התמצאות במרחב. הפסיכולוג אמר שזו גם הסיבה שעד כיתה ו' הוא לא כתב ולא הכין מעולם שעורי בית. ואנחנו חשבנו שזה סתם בגלל עצלנות או משיעמום, כי בגיל שלוש הוא כבר ידע לקרוא. בעיית ההרטבה נפתרה בגיל 12".

אבי בתיכון ערד: "הוא היה ילד מיוחד. מאלה שאין להם מה ללמוד, שיודעים יותר טוב מהמורים. הוא קראו ארבעה ספרים בשבוע, קרא כל דבר כתוב. בסוף כיתה יו"ד הוא עזב. הוא לא יכול היה לשאת את ההתייחסות של המורים אליו, והמורים לא סבלו אותו. הוא אהב לדרוך להם על היבלות".

חברים מספרים שבשעותיו הקשות בבית־הספר דיבר אבי על התאבדות. ההורים אינם יודעים על כך דבר. דבורה אומרת שהמילה "התאבדות" לא עלתה מעולם בבית. אחרי הלוויה היא הפכה את הבית, חיפשה אולי השאיר אבי מכתב, רמז, כיוון. דבר לא נמצא.

דבורה: "בכיתה י"א הוא עבר לבית־ספר לאמנות בבאר שבע. בן בודד בכיתה של בנות. הוא הרגיש שם מצויין. גם המורים אהבו אותו ונתנו לו חופש ומרחב מחייה מעבר למקובל. אין לי ספק שהוא היה ילד חריג. בעיני חבריו הוא היה אוטוריטה לכל הקשור בהשכלה כללית וניתוח מצבים. מגיל צעיר מאוד כתב סאטירות וצייר קריקטורות. לא היו לו הרבה חברים, אבל אהבו אותו. כאשר המורים בכיתה ירדו עליו ועלבו בו, התלמידים האחרים לא הבינו למה. אחרי שהוא התאבד סיפרו לי טירונים מהמחלקה שלו שכל הזמן הם נענשו בגלל ביצועים לקויים שלו ומפני שלא עמד בזמנים – אבל אף פעם לא היה מישהו שכעס עליו. הם הגיבו לחולשות שלו בסלחנות מפתיעה".

הבעיות בתיכון הביאו את אבי בפעם השניה בחייו לפסיכולוג. היו מספר פגישות, שיחות ארוכות ובסיומן דו"ח מסובך שלא חידש להורים דבר. הפסיכולוג אמר שאבי הוא ילד אינטליגנטי. הוא היה ב"צופים", ניסה להדריך שם ונכשל. "הוא הרגיש רע כמדריך, הרגיש שהחניכים מטפסים עליו ושאין לו כוח להשתלט עליהם".

לפעמים הלך להפגנות של "שלום עכשיו". בבחירות הצביע לאמנון רובינשטיין. "הוא לא התלהב מהנושא הצבאי. היו לו מיגבלות פיזיות; הוא היה גבוה, 1,85 מטר, אבל קצת שמנמן, וחשש שלא יעמוד במאמצים. בבית־הספר היה חלש מאוד בספורט. קיבל תמיד 4 או 'לא מספיק'. מצד שני הוא לא רצה להיות ג'ובניק ולכן הלך לנח"ל. אני לא יודעת למה, אני חושבת ש'במחנה' או גלי צה"ל היו מפיקים ממנו תועלת".

דבורה על כישוריו של אבי: "הכשרון הגדול ביותר שלו היה ציור. עד גיל מאוחר הוא סתם שירבט, ופתאום זה התחיל. בהתחלה חשבנו שהוא מעתיק מאיזשהו מקום. בגיל 17 היתה לו תערוכה בפסטיבאל ערד והוא אפילו מכר שתי תמונות. ב'מעריב' התפרסמו ציורים שלו במדור של מאיר עוזיאל. הציורים שלו היו קשים ומדכאים. בגיל 13 צייר את סבא שלו אחרי שמת. הוא צייר בובות תלויות על חוטים ואנשים שמשחקים בהן, צייר גולגולת שמישהו שופך לתוכה כל מיני דברים רעים, וצייר ראשים שנתונים בתוך מסגרות נוקשות. היום אני מבינה את הציורים האלה הרבה יותר טוב".

בגיל 14 כתב אבי שיר: "אם ראית פעם אריה גווע וסביבו/ אוכלי הנבלות הקטנים צוחקים ברשעות קטנונית/ תרע/ אני ראיתי זאת/ גם בסרט טבע/ והדם עלה לראשי/ רותח מזעם על/ ההשפלה על אובדן הכבוד/ ראיתי זאת גם לא בטלוויזיה/ עמדתי בצד/ חשבתי לי שהם גומרים/ וצוחקים/ והוא הולך לצד, כמעט בוכה/ עוד נצחון של חברה על בודד/ שסירב לוותר על דבר בלתי נראה/ בלתי מוחשי ושאינו קיים/ כבוד.

תקופת השל"ת עברה עליו בנעימים. הוא ערך וכתב את עלון הגרעין, ובמסיבת הסיום היה התמלילן, המלחין, התפאורן והנגן הראשי. הוא אהב מוסיקה קלאסית וגם את קט סטיבנס, חווה אלברשטיין ואריק אינשטיין.

בשיחה עם הבוחנת הפסיכוטכנית, בצו הגיוס הראשון, הוא סיפר הכל. התוצאה היתה אבחנה קשה: המאבחנת הציעה לשלוח את אבי לבדיקה אצל קצין־בריאות־נפש. היא כתבה: "(אבי) מבריק מבחינה אינטלקטואלית, סף של מחונן. בכיתה בי"ת הספיק לקרוא את אנציקלופדיות 'מכלל' ו'תרבות'. אינו יוצר קשר עם חברים. מנתח מצבים. עסוק בלחשוב רוב הזמן. חושב על: ההיסטוריה של רומי העתיקה ועד פילוסופיה ופיסיקה... יודע הרבה מעבר למה שהמורים יודעים בבית־הספר, ולכן נמצא איתם ב'תקלים'... מדבר בשפה ספרותית מבריקה... רצה להפסיק ללמוד עוד לפני שנתיים כי אינו אוהב מסגרות... עסוק באמנות, מצייר 4 שעות בממוצע ביום. מנגן, ורוב הזמן עסוק בלחשוב...אין לו כמעט חברים ולא זקוק לחברה, הולך לבד לסרטים כי 'בין כה וכה יושבים ושותקים בסרט'. היה בטיפול אצל פסיכולוג כמה פעמים בגלל בעיות בבית־הספר ושוחרר, כהגדרתו, מחוסר ראיות..."

הרופא לא קיבל את המלצת המאבחנת. "מתנגד לבדיקה פסיכיאטרית", כתב, "לדעתי אין צורך בכך, זהו נער שמנצל היטב את זמנו, שיודע את המשימה..."

במקום לקב"ן, שלח אותו הצבא למבדקי טיס. זו היתה הפעם הראשונה, כנראה, שאבי התחיל לפתח נוגדנים חריפים לשיטת הפקודות. הוא רצה ללכת לנח"ל ולא הבין מדוע שולחים אותו לטיס. במבדקים הוא הכשיל את עצמו – והורד. דבורה: "הוא הכיר במיגבלות שלו. הוא לא התבייש בהן. אפילו רשיון

(המשך בעמוד הבא)

"אני יודעת שב־9 הימים שלו בטירונות הוא התייסר. אבל איני מבינה איזה דבר נורא גרם לו להיכנס לשרותים בבסיס, להכניס את הרובה לפה ולהרוג את עצמו".

אבי בן נר ז"ל באחד מצילומיו האחרונים, והגלוייה ששלח, עם איתותים ברורים למצוקה וסכנת חיים, שלא הגיעה לידי ההורים אלא חודש לאחר הטרגדיה, כשבאו לפגישה עם עם הפרקליט הפיקודי.

הצילו! הצילו! הצילו!
קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי,
קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי,
קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי
קשה לי. קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי
קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי,
קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי
קשה לי, קשה לי, קשה לי, קשה לי,
אבי

(המשך מהעמוד הקודם)

נהיגה הוא סירב להוציא כי לא סמך על עצמו, אז טייס?!"

הוא התגייס ביום שלישי, 5 במרס, היישר לבסיס הטירונים של הנח"ל. ביום שישי, 8 במרס, הגיע הביתה לחופשת שבת. דבורה: "הוא היה במצב של שוק. כל השרירים שלו היו תפוסים והוא היה פצוע בכף הרגל משלפוחיות ויבלות; אי־אפשר היה להוריד מרגליו את הגרביים, הן ממש נדבקו לעור. לקחנו אותו מיד ל'מגן דוד אדום', שם הוא טופל וקיבל המלצה לא לנעול נעליים במשך חמישה ימים. הוא לא רצה לאכול ורק נכנס לאמבטיה והלך לישון. לפני זה עוד הספיק לספר לי שכמעט ריתקו אותו לבסיס מפני שהכומתה אבדה לו. הוא אמר לי: 'אמא, כמעט בכיתי, לא יכולתי לשאת את המחשבה שלא אצא הביתה'... כזה 'סבון' הוא היה, כל־כך מרובע.

"בשבת בבוקר, אחרי שינה ממושכת, אבי כבר דיבר וסיפר יותר: הוא סיפר שנורא קשה לו אבל שהוא די אופטימי לגבי הכושר הגופני שלו, ואפילו הצביע בגאווה על כמה שרירים שהתפתחו. הוא היה ממש 'חמאה', האיש הזה... אחר־כך סיפר לי שהרבה פעמים הוא לא עומד בלוח־הזמנים ולא מצליח לבצע את הפקודות וכל המחלקה נענשת בגללו. זה מאוד פגע בו והעיק עליו.

פתאום הפנים שלו החווירו, והוא סיפר לי משהו נורא – סיפר שבשיחת הקבלה, ביום הראשון של הטירונות, אמרו להם שעוד לא היה מחזור טירונים באותו בסיס שהסתיים מבלי שאיזשהו חייל התאבד או השתגע, ולכן החיילים נדרשים לפקוח עין ולדווח מיד למפקדים על התנהגות חריגה של חבריהם. אני חושבת שהדברים האלה רדפו אותו, כי הוא חזר עליהם כמו תקליט שבור. פתאום הפסיק ואמר: 'אמא, קשה לי, אני לא יכול לשאת את העובדה שאני אפס, שאני כלום. אני לא כלום ואני לא יכול להיות כלום. אני לא סובל שעושים ממני אפס, הרי יכול להיות שאחד הרמטכ"לים הבאים נמצא איתנו עכשיו במחלקה'..."

"הדברים האלה מאוד הדאיגו אותי, הייתי די אובדת עצות, אם כי לא העליתי על דעתי לרגע עניין של התאבדות. אמרתי לו: תשמע, זה רע שצריך לעבור אותו, וזה יעבור. שחק אותה. אני ואתה יודעים שאתה לא אפס. זה יעבור. כמה זמן זה?! והוא ענה לי: את יודעת, אמא, את צודקת".

ביום ראשון בבוקר חזר אבי לבסיס, צולע. פרידה אופטימית. "אני עוד אגיע לצנחנים", חייך לאמו. "הייתי גאה בו", היא מספרת. החזרה לבסיס אחרי שבת מתוקה בבית היתה, כנראה, קשה. ביום ראשון בערב משוחח מזכיר הגרעין עם מפקד המחלקה ומפקד הפלוגה של אבי. בין היתר, הוא מגלה להם כי טוראי בן גר מדבר בגלוי על התאבדות. ביום ראשון בערב מתקשר אביו של אבי לבסיס כדי לברר מה מצב הפציעה ברגלו. המ"פ, שכבר יודע על איום ההתאבדות של אבי, אינו אומר דבר. הוא מבטיח לדאוג אישית שאבי ישוחרר ממאמצים. "נרגענו, הוקל לנו", אומרת דבורה. "למה הוא לא אמר לי מלה על האיום של אבי?", שואל האב יוסי.

עדות מפקד הפלוגה: "זכור לי שאביו של המנוח התקשר ליחידתי והתלונן בפני שבנו פצוע ברגלו ולא קיבל כל טיפול. הוא סיפר שבנו הלך לחובש, אך זה לא רצה בכלל לבדוק אותו. בדקתי עם החובש והתברר לי שהמנוח כלל לא הגיע אליו ולא התלונן על פציעה ברגל. למעט דבר זה לא אמר לי אביו של המנוח דבר נוסף. ידוע לי שהמנוח סיפר למש"קית תנאי השירות של הפלוגה שהוא יפגע בעצמו או במפקדיו, ומאוחר יותר חזר באוזניה על כוונתו, והמש"קית פעלה כנדרש כאשר דיווחה על כך מיידית למפקדיו".

עדות מפקד המחלקה: "אבי חשב על המוות כעל פתרון לבעיותיו... את זה אני יודע גם מחברים שלו וגם ממנו. התרשמתי שהוא בחור 'צף', ואפילו קרה מקרה כו. תפסתי אותו בזמן שיעור נשק, מצייר על

המחברת של השיעור... בעקבות שיחה שלי עם אבי דיווחתי על כך למ"פ, והחלטנו להעביר אותו לראיון אצל קצין בריאות הנפש..."

עדותו של סגן מפקד הפלוגה: "אבי איים שיפגע בעצמו. הוא איים שיפתור את הבעיות שלו בצורה של התאבדות".

ביום שני פנה אבי ביוזמתו למש"קית תנאי השירות. עדותה: "ביום שני, בשעת הצהריים, כאשר הסתובבתי במאהל פלוגה א', ניגש אלי המנוח ושאל אותי איך אפשר לדבר עם קצין בריאות הנפש. שאלתי את המנוח מדוע הוא מעוניין להיפגש עם הקב"ן, והוא אמר שהוא רב עם המפקד ונשבר לו ואו שהוא יירה בעצמו או במפקד. הוא סיפר לי שבכל חייו לא ניסה אף פעם להתמודד עם מכשולים ובעיות, ותמיד ברח. הוא סיפר לי שמטרטרים אותו. האיום שלו נראה לי רציני, לא כמו איומים אחרים שחיילים משמיעים בתדירות די גבוהה. נראה לי חמור שאחרי שבוע של טירונות הוא נמצא במצב נפשי כל כך קשה. בסוף שאלתי אותו שוב: למה אתה רוצה להתאבד, והוא אמר לי: אם הייתי רוצה, לא הייתי מבקש לראות את הקב"ן. עוד באותו יום הזמנתי לו תור לקב"ן ליום חמישי."

סגן מפקד הפלוגה: "אבי איים שיפגע בעצמו. הוא איים שיפתור את הבעיות שלו בצורה של התאבדות".

עדות הקב"ן: "לא הובא לידיעתי על־ידי מפקדיו של החייל שהוא מתכוון להתאבד. אם הייתי יודע זאת, הוא היה מתקבל אצלי מיידית – כמו בכל מקרה של איום בהתאבדות, ולו הקל ביותר... לאחר המקרה נודע לי שאכן קיבלתי התראה על חייל מפלוגה א' שאני צריך לראות, אולם לא היה ידוע לי שמדובר בחייל שאיים בהתאבדות".

יום שלישי. מצוקתו של אבי גוברת. שוב ושוב הוא נקלע לעימותים עם מפקד הכיתה. הוא מקבל עונש: לכתוב אלף פעם שצריך לשמור על רכוש הצבא. כאשר הוא נענש בשכיבות סמיכה, הוא שואל את המ"כ: "עכשיו אתה מרוצה? עכשיו טוב לך?". אחר־כך הוא מתבצל על החוצפה שבדבריו. חבריו של אבי שומעים אותו מדבר על התאבדות. הם מדווחים על כך למפקדיו. הנורה האדומה אינה נדלקת.

עדויות של חיילי המחלקה: "אבי התקשה במסגרת הצבאית. לעמוד בזמנים ולעמוד במבחנים פיזיים, שלא היו קשים במיוחד."

"הוא ניסה והשתדל, אולם לרוב לא הצליח לעמוד בזמנים ובתנאים. הוא אמר כל הזמן שהמסגרת הצבאית קשה עליו. לפני מספר ימים ניגשתי לתיבת הדואר על־מנת לשלוח מכתב, ודרך החריץ ראיתי גלויה מוזרה עליה כתוב 'קשה לי', מספר רב של פעמים, וכן 'הצילו' באותיות גדולות. לא ראיתי את השם על הגלויה. ניגשתי למחלקה וסיפרתי לחיילים על כך, והם אמרו לי שזה אבי כתב ושהוא עשה זאת בצחוק. אמרתי להם שהוא לא נורמלי

כי גלויה שכזאת לא תעודד את הוריו..."

"לרוב אבי היה מתעייף ומוותר, ואז מקבל עונשים. שמעתי מחבריו לגרעין שיום אחד תאר את ההתאבדות שלו בכך שירה יריה אחת באוויר ואז – כאשר כולם יסתכלו עליו – יירה בעצמו. הוא הדגיש שיתאבד כמו גבר, לא בשירותים. הוא גם אמר, לפי מה ששמעתי, שיעשה זאת אחרי שהרס"פ יטרטר אותו. כאשר שמעתי שמישהו התאבד בבסיס, ישר חשבתי על אבי, כי במשך כל הזמן היה לי רושם שקשה לו ושלבסוף הוא יבצע את מה שהוא מתכוון לעשות. אבי סיפר לי שכתב מכתב להוריו ופנה אליהם בתואר: למוקירי זכרי..."

"לא פעם דיבר איתנו על דכאונות ויאוש. זכור לי מקרה שארע לפני יומיים, בשעה שישבנו בכיתה; הוא הכניס את קנה הרובה לפה ואמר: וואלה, אני אתאבד ואירה בעצמי. לא התפלאתי כאשר הוא התאבד".

"הוא טען שהוא יאבד את הרגש בידיים ולא יהיה מסוגל לצייר לעולם. הוא אמר לנו שהוא חי כדי לצייר וכאשר ימצא עצמו, גם אם זה יהיה בגיל 21, הוא לא רואה שום טעם בהמשך החיים. חשבתי שהוא לא התכוון לזה ברצינות."

"הוא לא היה החלטי בהצהרותיו על התאבדות ונהג לסגת מהן. יום לפני מותו פניתי למ"כ וסיפרתי לו שאבי מדבר על כוונה לפגוע בעצמו. המ"כ השיב לי שהעניין בטיפול".

"לא הכרתי אותו אבל חבריו סיפרו לי שהוא דיבר הרבה על התאבדות".

דבורה: "אני חושבת שכל החברים שהתריעו בפני המפקדים על מצבו של אבי היו גיבורים. האווירה בבסיס, כך הם סיפרו לי, היתה של אימה ופחד. אסור היה לדבר. כאשר הם באו אלי הביתה ב'שבעה', וסיפרו לי על אבי, הם אמרו: אנחנו מקווים שמה שאמרנו כאן לא יפליל אותנו".

יום רביעי. בשעה ארבע וחצי לפנות בוקר נכנס חייל לשרותים, נשמעת יריה והחייל נמצא מת. חיילי המחלקה מתעוררים ומזנקים מיד למיטתו של אבי. הם בטוחים שזה הוא. אבל אבי ישן, היריה לא העירה אותו.

עדויות של חיילים: "כאשר החייל התאבד בבוקר, כולם חשבו שזה אבי כי כולם חששו שהוא יגרום משהו לעצמו."

"כאשר החייל התאבד חשבתי שזה אבי כי ראיתי בעיניים שלו את הרכאון".

6 בבוקר. אבי וחיילי מחלקתו עולים על משאית בדרך לבדיקות רפואיות בבסיס חיל הרפואה. נושא השיחה: התאבדותו של החייל. עדות: "אבי אמר שהחייל הזה צודק, שהוא עשה בשכל. חשבתי שהוא סתם צוחק". עדות אחרת: ""אחרי המקרה שמעתי את אבי אומר שזו שטות להתאבד".

אחר הצהריים חוזרים החיילים לבסיס. מיסדר. אבי מקבל מהמ"כ רשות ללכת לשרותים. הוא נכנס לתא הסמוך לזה שבו נהרג החייל בבוקר, סוגר את עצמו ויורה.

עדותה של מש"קית הת"ש: "לדעתי, התאבדותו של החייל בבוקר השפיעה על אבי מבחינת הקלות שבביצוע המעשה."

עדותו של סגן מפקד הפלוגה: "אני מניח שישנו קשר סמוי בין שני המקרים. ישנה אפשרות שבעקבות 'הצלחתו' של החייל בבוקר, החליט גם אבי להתאבד".

חוות דעת הפרקליט הפיקודי: "מפקדיו של המנוח היו ערים בשלושת הימים האחרונים לחייו לעובדה שהוא השמיע איומים להתאבד. בעקבות אותם איומים שוחחה מש"קית הת"ש עם מפקד המחלקה ועם קצין בריאות הנפש והפנתה את תשומת ליבם לבעיותיו של החייל. מדברי קצין בריאות הנפש עולה כי אף לא אחד מן המפקדים מסר לו בצורה ישירה או עקיפה על כך שהחייל מאיים בהתאבדות... מפקד המחלקה לא זכר את תוכן שיחתו עם קצין בריאות הנפש, והשערתו שהעביר לקצין את הבעיה גם בכתב לא אומתה במהלך החקירה... מחומר הראיות עולה

(המשך בעמוד 51)

עם חופשי בארצנו

אנו חברי שינוי, הליברלים העצמאים והמרכז הליברלי, מאוחדים בשאיפה אחת - להגשים את מטרתה המקורית של הציונות: להיות עם חופשי בארצנו.

עם חופשי משלטון בעם אחר; עם חופשי מתלות בכספי זרים, תלות הפוגעת בעצמאותנו האמיתית והמטפחת נחשלות וחוסר יעילות; עם חופשי מכבלי הכפיה החרדית המאיימת על אופיה הציוני, הסובלני והנאור של ארצנו.

החופש בו אנו דוגלים הוא חופש כולל: חופש הפרט משרירות, חופש היוזמה והתחרות, חופש מקרטלים ומונופולים, חופש מכפיה דתית ואנטי דתית, חופש להתפרנס בכבוד, חופש מעוני ומיגור חברתי, חופש לחיות במדינה יהודית ודמוקרטית, החותרת לשלום עם שכניה.

אנו חברי המוסדות המרכזיים של שלוש המפלגות, מכריזים על הקמת תנועת המרכז.

שם משפחה ופרטי	ישוב	מקצוע	שם משפחה ופרטי	ישוב	מקצוע	שם משפחה ופרטי	ישוב	מקצוע	שם משפחה ופרטי	ישוב	מקצוע
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

תנועת המרכז

שינוי - מפלגת המרכז, ליברלים עצמאים (ל"ע), המרכז הליברלי.

זהב אדום לבן

(המשך מעמוד 30)

של הקמת משק מודרני. קראו להם, והם באו, מלאי רצון טוב ונכונות עד הסוף, אבל חסרי כל ידע".

תוך זמן קצר ביקשו ממנו־שיעזוב את אלפי הדונמים של הפלחה ויילך להקים את מפעלי המים בצפון רמת־הגולן, שהם מאגרים עקיים של מים להשקייה. שמשון, כדרכו, התמסר כולו לעניין. למד בכוחות עצמו כל שניתן ללמוד על הנושא. באותן שנים הסתובבו חייו סביב מפעל המים. וכך זה היה לכל אורך הדרך. הוא אומר שאצלו יש הקבלה מוחלטת בין שנת־חיים לשנת־עבודה. רוב חייו מושקעים בעבודה.

בעוד הוא שקוע במאגרי המים, מסתכל על החיים דרך הערשה של צבירת מי השקייה, באו אליו בבקשה שיקים בית־אריזה מרכזי, שהיום ידוע כשם "פירות הגליל", ושבעצם אמור היה להתחרות עם זה של קיבוצי ומושבי הגליל העליון – "פרי הגליל". שנתיים תמימות התחבט והתלבט האם להענות להצעה: "אני אדם מאוד שמרני, למרות שחושבים שאצלי החלטות באות מהשרוול. אני יכול לשבת חצי שנה על החלטה. אבל כשאני יודע מה אני רוצה, אחרי בדיקות מקיפות ולימוד הנושא, אני הולך עם הדברים עד הסוף, נלחם על עמדתי".

כ־72' פנו אליו, ב־74' נתן תשובה חיובית. "הבנתי את החשיבות שיש לזה בעבור רמת־הגולן. הבנתי שברגע שמשאיות יתחילו לטייל אל הרמה וממנה עם תוצרת – תהייה פעילות, דברים יתחילו לזוז. יחיאל אדמוני, אז ראש מחלקת ההתיישבות בסוכנות, אמר לי: 'מאגרי המים כבר הולכים די טוב. צריך להמשיך הלאה. צריך לפתח דברים חדשים'. מתוך הדחף לפתח את רמת־הגולן קיבלתי על עצמי את העניין".

ושוב, למרות מה שנדמה, הדברים לא יצאו מהשרוול. לקח שמונה שנים להעמיד את העסק הזה על הרגליים. היום זה מפעל שערכו כמעט עשרים מיליון דולר. אבל ההתחלה היתה צנועה מאוד. "זה הכלל שלי בניהול. להתחיל תמיד מקטן. לגדול לאט־לאט, בהתאם לנתונים בשטח. קודם למכור את מה שיש, ורק אחרי־כן להגדיל. כך היה גם ביקב. אין ניסים בדברים האלה. זה ההבדל בין חזון ומציאות. כשתכננתי את המבנה של 'פירות הגולן' דיברתי בהתחלה על חמישים דונם. קם מישהו ואמר שצריך להיזהר ממני עם שגעון הגדלות שלי, ושאני הולך לסכך את כל העולם. מה פתאום חמישים דונם. לפני ארבע שנים אמר לי מישהו: אני מתפלא עליך. איך בנית מפעל כזה קטן. זה מה שאומרים תמיד ליום. גם כשהתחלתי עם היין, כל המדינה אמרה שאני מטורף. או אמרו".

"כשהתחלתי עם התפוחים, כתב חבר טוב שלי מכתב וכו התריע על כך שישובי רמת־הגולן לעולם לא יוכלו להתחרות בישובי הגליל העליון בכל מה שנוגע לגידול, אריזה ושיווק פירות. כשסיימתי את תפקידי ב'פירות הגולן' היינו יותר גדולים מ'פרי הגליל'. לא הסכמתי עם הגישה שהם יכולים להצליח יותר מאתנו".

שמשון טען אז, כמו שהוא טוען היום, ששיווק זה דבר שאנשים עושים, ואם כך – אין גבול ליכולת. הוא נסע לצרפת, למד במשך כמה שבועות אריזה ושיווק של תפוחי־עץ, חזר הביתה והקים את בית־האריזה המשוכלל ביותר בארץ.

"מאיפה היה לי האומץ ללכת על זה? אני אדם אמיץ. מאיפה היה לי הכוח להלחם נגד אלה שטענו שאני מסבך את ישובי רמת־הגולן? אני אדם חזק. כולם בעצם היו נגדי. החל מהתנועה (תק"ם), שלא רצתה תחרות לישובי הגליל, ועד למשרד החקלאות. אבל אני צ'לנג'ר. אוהב להרים כפפות. ככל שההתנגדות יותר גדולה, כך אני יותר נחוש בדעתי להצליח. כשהקמתי את מאגרי המים, נתן לי חבר קיבוץ דפנה עצה שהולכת אתי מאז: 'אם אתה רוצה להשיג משהו, תגיד דברים לא מציאותיים, אבסורדיים, תראה שזה יעבור'. ואכן כך היה. ואז למדתי שיש דברים לא מציאותיים שאחרי־כן נהפכים למציאותיים. זו אחת הבעיות של יזם בקיבוץ. צריך לשכנע כל־כך הרבה אנשים שהחלום שלך נכון".

אחרי שמונה שנים של ניהול "פירות־הגולן" החליט שמשון לפרוש. חשב ללכת ללמוד, לעשות דברים אחרים. משהו התחיל לבעור בו. הדברים נהפכו למציאותיים, והוא היה זקוק לאתגרים חדשים. אבל עוד קודם לכן, כשהיה שקוע רובו ככולו בתפוחי־עץ ואגסים ואפרסקים, בא אליו חבר טוב, אלי זיו מ"קשת", שהיה, לפני שחזר בתשובה, חבר קיבוץ איילת־השחר, ואמר שצריך להקים יקב ברמת־הגולן, שישתמש בענבים הגדלים ברמה, בעיקר במושב יונתן. וולנר שאל: "מה עשיתי לך? מה אתה רוצה מחיי? איזה יקב?", וחשב שבכך ירד העניין מהפרק. אלי זיו התעקש, נידנד בלי סוף, ובסוף הוציא משמשון הבטחה שבאחד מביקוריו בארה"ב, שנעשו עוד במסגרת בית־האריזה, יבדוק את נושא היין ואת אפשרויות הייצוא. אז, דרך־אגב, חשבו שכדי להקים יקב צריך השקעה של כ־25 מיליון דולר.

"ברור שלא אשב ביקב לנצח. הייתי רוצה ללכת על התחום של בשר. יש ברמת־הגולן אפשרויות אדירות בתחום זה, אפשר לגדל פה פרות לבשר באיכות שלא היתה בארץ".

שמשון נסע לארה"ב, הקדיש יומיים לבדיקת העניין, ביקר בארבעה יקבים, טייל בחנויות, וחזר לארץ עם שתי תשובות. אחת – שכדי להקים יקב צריך משהו כמו שישה מיליון דולר "בלבד". והשניה – שהוא לא מתכוון לקחת על עצמו את הקמת היקב, כי "היין הישראלי, כך אמרו לי כולם בחו"ל, לעולם לא יוכל להימכר שם. יש לו שם מאוד לא טוב".

שמשון: "חשבתי שהוא ירד מכל הסיפור. אבל לא. אחרי חמישה חודשים עמדתי לנסוע עם אשתי לטיול בארה"ב. בא אלי זיו, ואמר: 'תעשה טובה, תבדוק הפעם בצורה יותר רצינית. אתה לא יכול ככה לאכזב חברים'. הפעם הקדשתי לעניין שבוע ימים. פגשתי שם ישראלי שהקים בקליפורניה יקב מאוד מוצלח שזכה בהרבה מאוד מדליות זהב. הוא התנדב לעזור לנו, הכיר לי בעלי יקבים, ברק יחד איתי את האפשרויות. בתום השבוע ואחרי התייעצויות ממושכות ליאורה אמרה שאין סיכוי, ואני הייתי יותר אופטימי. אולי בגלל שהיא אמרה שאין סיכוי, החלטתי ללכת על זה. עם הנתונים האלה חזרתי הביתה. אמרתי שאני חושב שזו משימה אפשרית".

אבל אז החליטו במשק ששמשון צריך לקבל עליו את הסבת הקיבוץ ללינה פרטית, מעבר שהצריך עבודה רצינית. שמשון שקע בכך ובעצם שכח את עניין היקב. הוא הגיש לקיבוץ תוכנית מסויימת שחייבה שינויים בכל מבנה הקיבוץ. אחרי דיונים וויכוחים באסיפות רבות הוחלט לדחות את הצעתו. שמשון החליט לקחת את משפחתו ולעזוב את הקיבוץ. אדם שפועמת בו נשמה של יזם ושל מדברים, אינו יכול לקבל שעוצרים אותו כשהוא בטוח שהוא צודק. הוא החל לבדוק הצעות עבודה מחוץ לרמת־הגולן, כמעט קיבל על עצמו ניהול מפעל של "אלסינט". היו לו הצעות אחרות, כולן דיברו על הרבה כסף, אבל הדברים לא עניינו אותו. בתוך ליבו סרב לחשוב על האפשרות שיעזוב את הרמה.

ואז צץ ועלה שנית עניין היקב. חברים ברמה החליטו שאסור לתת לאיש הזה לעזוב אותם, והעלו מחדש את ההצעה. שמון אמר שהוא מוכן להתחיל לבדוק. "הלכתי ל'כרמל מזרחי' וביקשתי שיכניסו את הענבים שלנו למיכלים מיוחדים כדי שאפשר יהיה לראות אילו תוצאות תתקבלנה. הם סרבו. הלכתי ל'אליעז', והצלחתי לשכנע אותם. לקחנו כמה טונות ענבים, וייצרנו יין. עם התוצאות נסעתי לארה"ב והבאתי למומחים. הם אמרו: 'מורגש שיש פה פוטנציאל גדול בענבים, אבל היינן לא מספיק טוב'. החלטתי שצריך להקים יקב קטן ולראות מה יקרה. אבל היה לי ברור שכדי למכור בחו"ל, אני חייב להביא יינן־מומחה מחו"ל.

"הסוכנות – ואני חייב לאמר זאת לשבחה, כי לולא עזרתה דבר לא היה זז – הקציבה 100 אלף דולר לבדיקת הנושא. נסעתי לארה"ב, יעקב שילה סידר לי פגישות עם כמה יינים מעולים, והייתי צריך לראיין אותם ולהחליט את מי אני לוקח. הראשון שדיברתי אתו היה פיטר שטרן, שאחרי־כן התברר לי שהוא אחד המומחים הגדולים. דיברתי תשע שעות ברציפות, הצגתי לו את כל הנתונים, וכמובן החלטתי מיד לקבל אותו. ואז התברר לי לתדהמתי שהוא לא יהודי, וכמובן שאין על מה לדבר, כי הרבנות כאן לא תתן הכשר לשום יין שנעשה על־ידי גוי. בסופו של דבר הוא מצא לי יינן שהסכים שהוא יהיה מעין יועץ־על".

אני מאוד שמרני במדיניות השקעות. תמיד אני הולך קודם על קטן, עושה השקעות מינימליות, לא מאמין בהלוואות ובחובות.. כל מפעל צריך להתפתח בקצב שלו, בלי להסתבך בהלוואות־ענק. משום כך היה לי קשה מאוד בהתחלה. פחדתי שאנחנו הולכים לזרוק כסף, שאולי לא ייצא מזה כלום".

שמשון, אפשר לומר, התחיל מהסוף. הוא הבין שכדי למכור בחו"ל, צריך שתהיה לו תווית בסטנדרט שמקובל בחו"ל, כך גם הבקבוקים ואפילו הקרטון בו נארזים הבקבוקים. "פניציה" סרבה לספק לו בקבוקים כמו שביקש, והוא נסע וייבא מצרפת. "קרגל" סרבה לספק לו קרטונים לפי דרישתו, והוא נאלץ לייבא מאיטליה. על ויתורים לא היה מה לדבר. אפשר לשבת שעות ולהקשיב לסיפורים על הנסיונות הראשונים למכור את היין בקליפורניה, שכיום מתחרה בצרפת בשתיית יין ובייצורו. שמשון היה נוסע לארה"ב, נאלץ לפרוק לבדו את המכולה, אחרי־כן היה הולך עם הבקבוקים שלו ממסעדת־יוקרה אחת לשניה, מבית־מלון לבית־מלון. וכל זה רק לפני שנתיים.

היום הוא מיצר מיליון בקבוקים בשנה, שמונה־עשר סוגי יין, ובשנה הבאה יתווספו עוד שלושה, אחד מהם, דרך־אגב – שמפניה. הוא מדבר על 12 מיליון בקבוקים בשנה. היום כבר יודעים שלמרות שזה נשמע אבסורדי, מטורף, ויש מעט מאוד יקבים שמגיעים לכמות כזו – הוא יגשים את החלום. לאט, בשקט, בעבודה של עשרים שעות ביום. אבל זה יקרה. אם הוא החליט – הוא גם יגיע. יש היום בכל העולם שותי יין המבקשים במיוחד את היין שמיוצר ביקב ברמת־הגולן. כמעט מדי שבוע מגיעות הזמנות חדשות. פעם זה מאוסטרליה, פעם מדטרויט, שלא לדבר על ניו־יורק וצרפת וקליפורניה.

אבל מי שמכיר אותו יודע שאפילו היקב, אהבתו הגדולה נכון לרגע זה והדבר שלו הוא מקדיש את כל זמנו ומרצו, הוא רק תחנת־ביניים. עוד מעט העסק יילך כמו שצריך, המטרה שהוא העמיד לעצמו יושמה, והוא ירוץ קדימה. יילך על משהו חדש שהוא חושב שיכול לעזור בפיתוח רמת הגולן.

שמשון: "מה הלאה? כרגע אני עוד לא בדיוק יודע. ברור שלא אשב ביקב לנצח. הייתי רוצה ללכת על התחום של בשר. יש ברמת־הגולן אפשרויות אדירות בתחום זה, אפשר לגדל פה פרות לבשר באיכות שלא היתה בארץ. נראה לי שזה יהיה הכיוון החדש. רמת־הגולן היא אחד המקומות בעלי הפוטנציאל הגדול ביותר בארץ. צריך רק ליזום כל הזמן דברים חדשים ולדאוג שהם יבוצעו".

יעל פז־מלמד

יפן. ביקור בית

מביתו של היפני אתה רואה דברים שלא רואים מהרחוב, והדרך לשם אינה עוברת בטיולים מתויירים ומאורגנים, אלא בטרמפ. הטרמפיסט המערבי ביפן הוא "מלך ליום אחד". היפני יאסוף אותו במכוניתו, יאכיל אותו ויליננו בביתו. שם, בבית, יראה האורח שהכותרת של הסיפור היפני היא עדיין "צייתנות", ומעבר לנס הכלכלי, לפרוספריטי ולתדמית המתנשאת מסתתרים חוסר בטחון עצמי משולב בגאווה לאומית והרבה נאיוויות. כתבה אחרונה בסידרה.

כתב וצילם עמנואל רוזן

זה קרה בסופי השבוע, מדי שנה בחודשי החורף והסתיו: מיליוני יפנים העמיסו על המכונית את האשה, הילדים, הטלוויזיה הניידת וציוד הסקי, ונסעו לגלוש עם עוד מיליוני יפנים אחרים מפסגות הרים מושלגים. עניין של אורחות־חיים. זה קרה בסופי שבוע, מדי שנה, בחודשי החורף והסתיו – המכונית, הטלוויזיה הניידת, האשה וגם הילדים היו, כמובן, כולם יפניים, אבל ציוד הסקי – תמיד מתוצרת אוסטריה. רק אוסטריה. למה? כי כשאומרים ליפני שציוד הסקי מאוסטריה הוא הטוב ביותר בעולם, הוא מאמין – וקונה. וכשיפני אחד קונה – קונים איתו כל היפנים האחרים.

גם בסתיו ובחורף הקרובים, כמדי שנה בסופי השבוע, יצאו היפנים עם המכונית והטלוויזיה והאשה והילדים לגלוש בהרים. גם הפעם הם יקחו איתם ציוד סקי – חליפות, נעליים ומגלשיים. אבל הפעם, לראשונה, זה יהיה ציוד אחר, חדיש, מבריק – ומיוצר כולו ביפן. רק ביפן. ארום לבן.

מה קרה? לפני כמה חודשים היתה תוכנית בטלוויזיה, ובתוכנית דיברו על סקי. דיבר שם פרופסור אחד, איש נורע, שניתח בלמדנות את נושא הסקי, נושא לאומי ביפן. ניתח ופירש ונשא בשורה: יש עכשיו, אמר הפרופסור, ציוד סקי "מייד אין ג'פאן", משהו חדש, מצויין, הכי טוב בעולם. הציוד האוסטרי טוב, הורה הפרופסור, אבל חסר לו משהו – שלא כמו הציוד היפני החדיש, המגלשיים האוסטרים פשוט אינם מותאמים לשלג היפני, השלג ביפן, הסביר הפרופסור, אינו דומה כלל לזה שבאלפים האוסטרים. המבנה שלו אחר לגמרי. ולכן אין מנוס – קנו מגלשיים יפנים, כי רק יצרן יפני מכיר ויודע שלג יפני מהו.

זה היה דבר הפרופסור. היפנים הקשיבו לו – וביצעו. בשלמות. המגלשיים האוסטרים, הלהיט הגדול של יפן ב־23 השנים שעברו, נזרקו לזבל. החנויות שהתמחו בציוד אוסטרי, נשטפו במגלשיים יפנים. האוסטרים נעלמו מהמדפים. יפני שיודע מהו הציוד הכי טוב בעולם, קנה כמובן רק את הציוד הזה. ציוד סקי יפני. ההמצאה הגדולה ביותר מאז הווקמן של "סוני".

בסיפור הזה, סיפור אמיתי אגב, יש – כמו בכל סיפור יפני – הרבה מוסר השכל. אפשר לנסות לצייר בעזרתו את הפרופיל של היפני הממוצע: תמים, נאיווי, חסר בטחון עצמי, לוקאלי מאוד, שופע גאווה לאומית. האיש שמוכר לכל העולם את הווקמן והקומפקט־דיסק אך עדיין לא כל־כך יודע איפה על המפה נמצא העולם הזה. אבל הכותרת לסיפור הזה אינה "נאיוויות" או "גאווה", גם לא "תמימות" או "לוקאליות". הכותרת היא: "צייתנות". וצייתנות היא, אחרי הכל, הסיפור של יפן.

(המשך בעמוד הבא)

יסוהירו קנאוקה, אדריכל מהעיר גיפו: "אני לא בטוח שאנחנו כבר מחוסנים. אני בטוח שהעם הצייתן הזה, שעדיין כרוך אחר הקיסר שלו, מי ששלח את יפן למלחמת העולם השניה יחד עם הנאצים, ימשיך עד קץ הדורות לחייך ולהיות נחמד ול"ייצר רק מכשירי אלקטרוניקה ומערכות סטריאו".

צילומים בעמוד הימני: למעלה – תלבושת אחידה לבית־ספר בטוקיו, "בהתאם לתקן המקובל"; למטה – טקס דתי במקדש שינטו בקיוטו. בצילום המרכזי למעלה: איטריות, הפלאפל של יפן – ארוחה בתחנת רכבת של פוקוין; צילום עליון בעמוד זה: למעלה – מועלות נקיון בטוקיו. הרחובות מבריקים; למטה – פסטיוואל דתי במקדש אסקוסה בטוקיו. היפנים אתיאיסטים ברובם, אבל אירועים דתיים מסוג זה חביבים עליהם כאירועים חברתיים לכל המשפחה.

(המשך מהעמוד הקודם)

בעידן הסמוראים של הקיסרות היפנית היה השוגון מורה לנתיניו איך להתלבש, מה לאכול, כיצד לגזוז את שיער ראשם וגם באיזו זווית להשעין את הגוף בעת שינת הלילה. מי שהרים גבה או שאל "למה", הוצא להורג. ב־1987 כבר לא מוציאים להורג ביפן, אבל יסוהירו קנאוקה, מהעיר גיפו שבצפון־מערב יפן, ארדיכל מצליח, נשוי ואב לארבעה, אומר: "אני לא בטוח שאנחנו כבר מחוסנים. אני לא בטוח שהעם הצייתן הזה, שעדיין כרוך אחר הקיסר שלו, מי ששלח את יפן למלחמת העולם השניה יחד עם הנאצים, ימשיך עד קץ הדורות לחייך ולהיות נחמד ולייצר רק מכשירי אלקטרוניקה ומערכות סטריאו".

יסוהירו קנאוקה רוצה להגר לאוסטרליה. החברה היפנית מפחידה אותו, מאיימת עליו. הוא מדבר בזעם על הקיסר הירוהיטו ששלח את אביו הטייס לבצע בעבור הנאצים קמיקזות על ספינות מלחמה אמריקניות. האב נפצע קשה ונפטר לאחר אישפוז ממושך בבית־חולים. יסוהירו מותח קו ישר בין הירוהיטו לבין המורה בבית־הספר בגיפו שמצווה על בתו יוקיקו ללכת למספרה מדי כמה שבועות כדי להתאים את תספורתה ל"תקן המקובל במערכת החינוך היפנית". הוא מדבר בסלידה על התלבושת האחידה, אותה חליפה שחורה מכופתרת עד צוואר, אותו כובע, אותם מכנסיים ונעליים, ועל אותה תלבושת לימי הנופש – אימוניות ותיקים ומימיות – כאשר יוצאים התלמידים לטיול המאורגן. הוא מספר שבנו התנדב להיות "מלשין" מטעם ההנהלה על תלמידים שאינם מקפידים בהופעתם, רק משום שנמאס לו להיות מולשן.

ל
מתרת, בבית־הספר, אנו מתוודעים לשיעור יפני אופייני. המורה מדקלמת, התלמידים חוזרים אחריה במקהלה ורושמים במחברת. מלה במלה. אין שאלות. הכל ברור. מעל ללוח תלויה רשימת התלמידים מדורגים על־פי ציוניהם, מלמעלה למטה. במקום הראשון – התלמיד המצטיין. זהו גם "מלך הכיתה", התלמיד שכולם רוצים בחברתו. הוא יושב בספסל הראשון, הכי קרוב למורה. את התלמידים החלשים מושיבים בספסלים האחוריים. מעמדם החברתי מעורער. הורים ביפן מספרים על בעיות נפשיות אצל תלמידים בינוניים שאינם "עומדים בתקן". הם גדלים לתוך חברה שאסור לטעות בה, שכמעט בלתי־אפשרי להיות בה חריג. כאשר מדברים על יפן כעל אחת המדינות המובילות באחוז ההתאבדויות בעולם, מתכוונים גם אליהם.

חוסר הספונטניות היפני יכול להתפרש כנכות בעיני מי שמגיע ממדינה שבה לעשרה בני־אדם יש 12 צורות התנהגות שונות. אבל צריך לראות גם את הצד האחר: לעולם לא תראה שני יפנים מתקוטטים ברחוב, ולעולם לא תשמע על סכסוכי שכנים.

ההלקאה העצמית היא אחד מאותם צדדים אפלים של היפני שמעבר לנס הכלכלי, לפרוספריטי, לעושר, לתדמית המתנשאת. אומרים שממש כמו אצלנו, היפנים מכריזים על עצמם כעל "עם נבחר", "עם סגולה". זה נכון, רק שאצלנו מתכוונים לכך ש"אנחנו הכי טובים", והיפני – כשהוא אומר "אנחנו מיוחדים" – מתכוון לומר "אנחנו שונים. עם כל הדפקטים שלנו, עם המגרעות, עם הליקויים – אנחנו שונים, אחרים. אתם המערביים לא מסוגלים להבין אותנו, לא את תרבותנו, לא את שפתנו ולא את אורח חיינו. אנחנו אחרים. אנחנו אי מבודד מהעולם. אנחנו יפנים – וזו הבעייה שלנו".

היפנים מתנשאים כאשר עומד מולם קוריאני, טיוואני או "פקיסטני שחור". מי שמחפש שם גזענות במובנה הטהור ביותר, ימצא אותה, חיה ונושמת. אבל כאשר מדובר באמריקאי (וכמעט כל תייר מערבי הוא בשבילם "אמריקני", גם אם הוא מצרפת) – היפני מוצא את עצמו מתנצל ומתבייש: מתנצל על מכוניתו הקטנה, על דירתו הצפופה, על צורת האכילה במקלות, על האוכל עצמו, על בית השימוש שנבנה בסגנון המקומי, על שאין בביתו מיטות ושצריך לישון על הריצפה. הוא מתבייש באנגלית הצולעת שלו ומקנא באשה האמריקנית עם השיער הבלונדי והעיניים שאינן מלוכסנות. הוא יודע את מצבו הנפלא של הין היפני, אבל בטוח שבאמריקה, למרות הדולר החלוש, הרבה יותר טוב. הוא לא מבין מה תייר מערבי מחפש ביפן, מה לו ולמקדשים המשעממים שרק יפני יכול למצוא בהם עניין.

הוא אוסף אותך, הטרמפיסט, במכוניתו (הקטנה, סליחה), לוקח אותך בדרך למסעדה הכי מפוארת בעיר (אוכל יפני, סליחה), ובסוף מסרב להניח לך לחפש בית מלון זול ומזמין אותך ללינה בביתו (בית יפני, ישנים על הריצפה, סליחה) – ואחרי כל אלה הוא נדהם לשמוע, ממש אינו מאמין, כאשר אתה אומר לו שמימיך לא פגשת אנשים חביבים ומכניסי אורחים כמו היפנים. מבחינתו, הוא הרי הושיע אותך מצרה גדולה – ואם לא הוא – אין עוד יפנים כמותו.

יפן היא, ככל הנראה, אחת המדינות הפחות מתויירות בעולם. השלטונות אינם מודאגים מכך. תיירות הפנים, המהווה כמעט 90 אחוז מכלל התיירות במדינה, מפותחת מאוד ומכניסה הרבה ינים לחשבונות הבנק של בעלי בתי המלון, סוכני הנסיעות ומנהלי האתרים. איש, כמובן, אינו משווע שם לדולרים. התוצאות ניכרות בשטח: אתרי התיירות ביפן ניבנו בעבור יפנים: בתי מלון רבים מסרבים לקבל אורחים מערביים; סיורים מאורגנים במקדשים ובמוזיאונים מתקיימים ביפנית בלבד. השילוט בכבישים – בשפת הקאנג'י הסינו־יפנית.

הזרים שבכל זאת מגיעים ליפן, עושים זאת, רובם, בטיולים מאורגנים, בתוך אוטובוסים ממוזגים, ורק באתרי ה"חובה": טוקיו, קיוטו, נרה ולפעמים הירושימה. מבין המעטים שמטיילים בכוחות עצמם, הרוב הם תיירים עשירים שגומעים את המרחקים העצומים ברכבת המהירה ביותר והיקרה ביותר בעולם – השינקאנסן. וכך נותרים רק בודדים שמטיילים ביפן בסגנון הטיול המקובל במזרח הרחוק – עם התרמיל על הגב ובבתי־המלון הפשוטים. זו הדרך הזולה ביותר לטייל ביפן וגם האפשרות היחידה לפגוש את היפני במיבצרו המוגן והכמעט מקודש: ביתו.

הדרך הכמעט בטוחה לביתו של היפני עוברת בטרמפ. מה שבכל מקום אחר בעולם מוגדר כסיוט או כמשחק מסוכן, נהפך ביפן לחוויה בנוסח "מלך ליום אחד". שם, בצד הכביש, עם התרמיל והשלט שמודיע בשפה היפנית על כיוון הנסיעה הרצוי לך, אתה "גיג'ין": בתרגום מילולי גיג'ין הוא נוכרי, אבל כשאתה צועד ברחוב ומכל הכיוונים שומע את הלחשושים והצחקוקים: "גיג'ין, גיג'ין", כשילדים

הורים ביפן מספרים על בעיות נפשיות אצל תלמידים שאינם "עומדים בתקן". הם גדלים לתוך חברה שאסור לטעות בה, שכמעט בלתי אפשרי להיות בה חריג. אחוז ההתאבדויות, כידוע, הוא מהגבוהים בעולם.

בצילום מימין: פיקניק בפארק בטוקיו; למעלה במרכז: פסטיבאל שכונתי בטוקיו. כולם נותנים יד.

הם מצביעים עליך ושואלים את אמא "מה הדבר המוזר הזה", וכשזקנות בקימונו מביטות עליך – ... נתרהמה, אתה מבין שגיג'ין בשביל היפני זה יותר מנוכרי, משהו בנוסח "אי.טי.", אורח מהחלל החיצון. אתה אחר, שונה. בעיקר – אתה לא יפני, ולכן ... זקוק לעזרה ולסיוע דחוף.

מ
סיבה זו אין סיכוי שיפני יותיר אותך לבדך כשאתה שואל אותו איך להגיע לרחוב מסויים: הוא יסביר לך ארוכות, ביפנית כמובן, ואחר־כך יקח אותך ביד וילווה אותך ... למקום עצמו. ומסיבה זו, כאשר אתה עומד בצד הכביש, לא יעברו יותר מחמש דקות עד שמכונית תאסוף אותך ותיקח אותך ליעדך. אגב, אין זה משנה אם היעד שלך חופף את זה של הנהג; יפני מסוגל לעשות עשרות קילומטרים ממסלולו כדי להביא אותך למקום המדוייק. אתה הרי גיג'ין חסר אונים.

יפני מסוגל לקחת אותך לתחנת השינקנסן ... ולפני שתספיק להסביר לו שהתקציב אינו מתיר לך תענוגות כאלה, הוא כבר יעמוד בתור לקופה ויקנה בשבילך את הכרטיסים. כי אתה הרי ... בדרך הוא יעצור פעם או פעמיים – צריך לשתות קפה ולפעמים גם לאכול משהו; הוא כמובן ישלם והוא מתעקש להזמין בעבורך אך ורק את ... הכי מומלץ של השף. אתה הרי גייג'ין, וזה ... לך. ולפעמים, כאשר תתפתח שיחה והנהג ישמע שאתה אמור לישון הלילה – כמה נורא – באכסניית ... הוא יסובב את ההגה בפתאומיות ויכריז בגאווה: "נוסעים לבית שלי".

את ההזמנה המפתה הזאת צריך להעריך, בעיקר ... העובדה שספונטניות היא מילה שאינה ... ביפן. אם תדרוך לעשרה אנשים שונים בעשר ... שונות על כף הרגל, תהיה תגובתם בכל עשרת ... הם יבקשו סליחה, אך לא יביטו בעיניך.

היפני מתנהג על־פי מערכת חוקים קבועה ומוסכמת. יש תגובה קבועה לכל גירוי ומילה מוכנה לכל מצב. בכל חנות ביפן יאמר לך המוכר אותן מלים בדיוק כשתיכנס לחנותו, וכשתצא ממנה. נערת המעלית תפצח בנאום נרגש של "תודה שהצטרפת למעלית שלנו" כלפי כל נוסע חדש. גם נאום פרידה יש לה, וכך זה בכל מעלית ביפן, אותו טקסט, ותמיד כשפני הנערה מופנים לכפתורי המעלית, לא אליך. ... נערה על תקן של מכונה, וכאשר אין אדם ... ויודה לך, אכן עושות זאת המכונות – מכונות ... שאומרות תודה ובבקשה, מכונות בכניסה ... מכונות כאנשים ואנשים כמכונות. בכל ... הכל קבוע ומוסכם. כששני יפנים נפגשים ברחוב הם מגישים זה לזה את כרטיסי הביקור ורק לאחר שכל אחד מכיר את מעמדו ותפקידו המרוייק של השני, אפשר להתחיל לדבר. אבל לא סתם לדבר. יש צורה מוסכמת לשיחה בין מנהל כללי לסתם מנהל, בין מהנדס בכיר למהנדס מתחיל. גם עומק הקידה נקבע על־פי המעמד המקצועי.

חוסר הספונטניות הזה יכול להתפרש כנכות בעיני מי שמגיע ממדינה שבה לעשרה בני־אדם יש שתים־עשרה צורות דיבור והתנהגות שונות. אבל צריך לראות גם את הצד האחר: לעולם לא תראה שני יפנים מתקוטטים ברחוב, לעולם לא תשמע על סכסוכי שכנים, וכל זה במדינה שצפיפות הדיור בה היא מהגבוהות ביותר בעולם, מדינה שבה אתה לא רק רואה את השכן מהחלון – אתה גם מריח אותו.

מביתו של היפני אתה רואה דברים שלא רואים מהרחוב. אתה רואה שמתחת לחליפה האחידה עם העניבה התואמת והנעליים שתמיד מצוחצחות, מסתתרים אנשים שונים ששונאים ואוהבים, שחושבים אחרת. בביתו, היפני אינו מוטרד משכבות אבק על המדפים, מחלונות מאמבטיה, ממטבח צר והפוך, מאי־סדר נורא בחדר הילדים. עקרת בית יפנית היא חלום הבלהות של כל אידישע־מאמא שחרדה מהיום בו תהיה כתה לאשה ולאם. אבל מחוץ לבית – היפני דואג להצמיד לפיו ולפניו רטיית־מנתחים כאשר הוא מצונן, אוהב לצעוד ברחובות נקיים ללא רבב ולהכנס לחנויות כל־כך שבהן עובד מיוחד עולה ויורד ללא הפסקה במדרגות הנעות כדי לנקות את המעקה שלהן.

מחוץ לביתם, היפנים נדבקו בתדמית הפרוספריטי שלהם. עקרת הבית בוחרת את הלחם בפינצטה ומביאה אותו על גבי מגש לקופה, שם הוא נארז בנייר צלופן. כיכר לחם היא למעשה רק שליש

(המשך בעמוד 51)

שגעון ה"קומיקס": בישול, דיג ו...אדולף היטלר

דמויות הקומיקס: 3000 מועדוני מעריצים

ז
ה כמעט הדבר הראשון שמושך את עיניך ביפן – המדינה הזו משוגעת לקומיקס. בחנויות הספרים צריך לחפש היטב את הספרים המעטים שמתחבאים בין הררי הרים של חוברות קומיקס. כולם קוראים קומיקס – ברכבות, באוטובוסים, ברחוב, בפארקים, בהפסקה מהעבודה, בבית. בטלוויזיה יש לפעמים גם מהדורות חדשות וסרטים עלילתיים בין סידרת קומיקס אחת לשנייה.

300 בטאוני קומיקס עיקריים ועוד כמה אלפים, קטנים יותר, מתפרסמים שם מדי שבוע; הנפוץ ביותר נמכר בשלושה מיליון עותקים בשבוע. יש קומיקס מיוחד לבנים, לבנות, לגברים, לעקרות בית; קומיקס לבישול, קומיקס לנשים עובדות, לדיג, לספורט, לצבא; יש קומיקס בספרי הלימוד בבתי־הספר, ובמגוונים לענייני אומנה, פוליטיקה ואלקטרוניקה.

יש ביפן 3000 מועדוני מעריצים לבני כל הגילים והמינים, וכאשר הם נפגשים מדי שנה מגיעים לכל אירוע כזה כמעט מיליון בני אדם. מועדוני המעריצים מקיימים פגישות, אירועים, חוגים, מדפיסים חולצות ו"סטיקרים", חלקם אף מוציאים בכוחות עצמם ספרים ואנציקלופדיות על דמויותיהם האהובות.

זו תעשייה של מיליוני דולרים: סופרת וציירת קומיקס, רומיקו טקאשי, שכתבה את סידרת הקומיקס "אורוסי יטסורה", פירסמה מאותה סידרה בודדת שלושים ושלושה ספרים, חמישה סרטים באורך מלא ו־218 סדרות טלוויזיה, זה בנוסף לתעשיית ענק של פוסטרים, בובות, סטיקרים וסרטי וידאו. בשנה שעברה היא הרוויחה מהעניין שלושה מיליון דולר. מועדון המעריצים של "אורוסי יטסורה" מונה, נכון לעכשיו, 80 אלף בני אדם מכל הגילים. ריוקו איקדה שכתבה קומיקס לבנות על מרי אנטואנט, הוציאה כבר 17 ספרים ומכרה 30 מיליון עותקים.

ההערצה המערבית ל"דיינסטי", "דאלאס" ודומותיהן היא מופע חיוור ליד טירוף הקומיקס ביפן. כאשר קאוקו וגוראט, שתי דמויות נודעות מאחת הסדרות, נכנסו בפעם הראשונה למיטה בפרק ה־74 של סידרת הטלוויזיה עליהם, התאבדו במקומות שונים ביפן חמישה נערים שהיו מאוהבים בקאוקו. הם כתבו לפני מותם שלא יכלו לשאת את העלבון הנורא.

לאמריקנים היה בשנות ה־50 וולט דיסני, אבל מאז הם נעצרו. כמות הקומיקס שמתפרסמת בארה"ב בשנה נופלת ממה שמדפיסים היפנים בחודש אחד תחת הקטגוריה – קומיקס לצעירים. מאז מיקי מאוס התדרדרו הקומיקס האמריקנים לרמה ירודה וילדותית. ביפן, על כל שלושה סיפורי־זבל, אפשר למצוא לפחות אחד שהוא ספרות של ממש, שילוב של תוכן עמוק ומורכב עם ציורים שהם פרי עבודתם של אמנים אמיתיים. הנושאים חורגים מסיפורי מדע בדיוני ושביעיות־סודיות; בימים אלה עומד לצאת לאור ספר קומיקס על אדולף היטלר. נסיונות מערביים לתרגם, למשל, סרטי אנימציה לשפה האנגלית, הפכו סרטי מופת לגירסות הוליוודיות שטחיות. עדיין לא נמצאו המתרגמים שיצליחו להתמודד עם החומר היפני.

קאורה ווטבה, סופרת קומיקס נודעת ביפן ותלמידתו של טזקה, גדול אומני הקומיקס שם, מנסה להסביר את ההגיון שמאחורי השגעון היפני לקומיקס: "בכל ספר יפני", היא אומרת, "אפשר למצוא ציורים ואילוסטרציות. לאו דווקא בספרי קומיקס. העניין הוא שבשביל יפני ספר חייב לכלול טקסט וציורים. זה הולך ביחד. הדמויות המצויירות חשובות לו מאוד. היפני רואה בהן דרך להעביר מידע באופן עקיף, ומה שלפעמים ארוך ומסורבל מדי במלים – יכול להיות קל וברור יותר בתמונה".

ווטבה מסבירה שכאשר תראה ל־100 יפנים שונים תמונה מסויימת, הם יפתחו כלפיה אותה הרגשה. משום כך, שפת הקומיקס היא בשביל היפני שפה לכל דבר, והציור בקומיקס אינו נלווה לתוכן, אלא חלק עיקרי ממנו ולפעמים אפילו משלים אותו.

את שגעון הקומיקס ביפן אפשר להבין גם דרך הכתב היפני, הקאנג'י, שהאותיות שלו הן ציורים. אומרים שכל יפני הוא צייר בפוטנציה. מחקרים הוכיחו שכאשר אדם מערבי קורא טקסט כתוב, הוא מפעיל במוחו את תאי ההגיון; יפני, באותה הזדמנות, מפעיל את תאי הדמיון והיצירה. "ובכלל", אומרת קאורה, "אנחנו היפנים מאמינים שתמונות נושאות יותר רגש מאשר אותיות, שהן מסוגלות להביע הרבה יותר".

פשטות לי יומרות

מאת יהודית חנוך

בעמוד הימני: יאיר שמש ונילחקים בלבן, אדום ושחור לנשים ולגברים. בעמוד הזה: יעקב אגמי ובגדים בסיסיים בצבעים טבעיים שקל למכור וקל ללבוש. וצילומי פורטרטים: שמואל רחמני. צילומי בגדים: איציק קוקל. עיצוב הבגדים: יאיר שמש, נעמי מייבר וג'וזט לוי ל"סאבי").

לפני שש שנים עדיין היו יעקב אגמי ויאיר שמש עוד שניים מעשרות ישראלים שייבאו בגדים זולים מהמזרח־הרחוק · ומכרו אותם בבוטיקים עם תווית "מייד אין אינדיה". עכשיו יש להם שלוש חברות, "סאבי", "בוש", ו"סאבי לילדים", וחמישה־עשר בוטיקים במקומות שונים בארץ. מחזור המכירות שלהם, הם אומרים, יגיע ב־87' לעשרה מליון דולר. סיפור הצלחה ישראלי במידות כמעט אמריקניות.

הבגדים שלהם הכי בסיסיים, הלחם והחמאה של האופנה. חולצות כותנה וכותנות גדולות וצבעוניות, מכנסי ג'ינס מכובס, מערכות בסגנון "יוניסקס" כפסים וכמשבצות. בגדים שאנשים קונים ולובשים בלי לחשוב פעמיים. אולי זה סוד ההצלחה של הבגדים ושל מי שמייצר אותם, שהם קלים ללבוש וגם לייצור. פשטות בלי יומרות.

יאיר שמש ויעקב אגמי (34), מצליחנים ללא פוזות של כאלה, שני צעירים שמזכירים את מה שהאמריקנים מכנים "השכן בדלת שממול". הם מכירים עוד מתקופת התיכון ברמת־גן. יאיר ממונה על העיצוב ועל שתי מעצבות האופנה של העסק, נעמי מיבר וג'וזט לוי. יעקב מנהל את השיווק. יש חלוקת תפקידים, אבל הם כל הזמן ביחד. מתייעצים, מתווכחים, משכנעים אחד את השני. אף פעם עוד לא רבו, הם אומרים, איכשהו תמיד מצליחים לחשוב בראש אחד. גם בשעת הראיון הם מדברים במשולב, אחד משלים את דברי השני.

"ב־73, כשהשתחררנו מהצבא, נסענו לטיול בחו"ל", מספר יאיר. "יעקב נשאר בלונדון, אני המשכתי לקנדה. כשחזרתי לארץ לא ידעתי מה לעשות. לא בא לי ללמוד. ואז בא יעקב והציע לי להצטרף אליו במכירת מכונות לקפה. יום אחד הגיע לארץ מכר שלו מלונדון, רחמים סבאח, שייבא בגדים מהודו ללונדון ומכר אותם בשם 'סאבי'. הוא הציע לנו למכור את הבגדים האלה בארץ. קנינו ממנו קצת בגדים, שמנו אותם במכונית ליד מכונות הקפה, עברנו בבוטיקים ומכרנו. לא לקח לנו הרבה זמן לגלות שיותר קל ויותר כיף למכור בגדים מאשר מכונות קפה, והתחלנו לייבא כמויות יותר גדולות.

"זה היה בדיוק בזמן שלאנשים נמאס מהאריגים הסינטתיים, והחלו לגלות מחדש את הכותנה. ייבאנו בעיקר כותנות גדולות מכותנה מכובסת, קצת דהוייה. הנוער אהב אותן. אחרי שנה ראינו שלא כל מה שנמכר בחו"ל הולך גם בארץ, ונסענו להודו בעצמנו. ביקרנו במפעלים, וראינו איך עושים עסקים בגדול. אולי זה מה שנתן גם לנו את האומץ, יותר מאוחר, לחשוב בגדול.

"בייבוא צריך להתחייב חצי שנה מראש. לקחנו סיכונים, בלי דפיקות־לב. ...זה היה לנו הרבה מה להפסיד. היינו ...קים, בלי דאגות. ב־83' כבר גילגלנו ...כמו שנתי של ארבע מאות אלף דולר. ...ואז פתאום יצא בארץ צו שאסר על ...יבוא מהמזרח הרחוק. בשבילנו זה היה ...אסון, היה לנו בדרך משלוח של חמישים ...אלף דולר שאי־אפשר היה לשחרר. ...הפסדנו את כל הכסף.

"באותה תקופה הייתי בלונדון", אומר ...יאיר, "ונכנסתי לייאוש. לייבא – זה היה ...הדבר היחידי שידעתי לעשות. אולי זה ...נשמע טוב, אבל מה שנתן לי את הדחף ...ונוסף לשנות כיוון, היתה אימרה ...שגלית שראיתי אצל חבר על השולחן. ...והיא היתה בערך – 'לאנשים שיודעים ...לאן הם הולכים לא צריך להראות את הדרך'. האימרה הזו, שנתקעה לי בראש, הוציאה אותי מהייאוש.

"כשחזרתי ארצה התחלנו להסתובב ברחוב ת"א, לחפש מתפרה. לא לקח לנו הרבה זמן להתארגן. התחלנו לייצר ולפתוח חנויות. ידענו מה אנשים אוהבים והלכנו על זה. גדלנו מהר, אבל בלי הרבה טעויות. לא למדנו ניהול עסקים באוניברסיטה. למדנו מהחיים".

"גם בלי ללמוד עיצוב אופנה", אומר יאיר, "אני מרגיש מה יילך – ובדרך־כלל לא טועה. אולי גם העובדה שאמי היתה תופרת נתנה לי קצת רקע בנושא, למרות שבבית אף פעם לא שמתי לב מה היא עושה. עד היום אנחנו קשורים ל'סאבי' בלונדון, אבל לא כל מה שטוב בשביל לונדון הולך גם בארץ. במשך הזמן יצרנו קו תל־אביבי שרץ טוב גם ברימונה וגם בקריית־שמונה".

הם לא נוסעים על הקו פאריס־תל־אביב כדי לתפוש השראה. שמש אומר שהיה פעם אחת בתצוגות פאריס וגילה שזה לא בשבילו.

בבגדים שלהם לא תמצאו צעקות אופנה: אין שמלות "בופון" וגם לא סטרפלס סקסי. מקסימום חצאיות מיני. יש הרבה מכנסיים, קצרים וארוכים ומכנסי ברמודה עם מתפרים במותניים, ויש "יוניסקס" ספורטיבי שגם נשים מרגישות בו נוח. חולצות פסים היו הלהיט שלהם בחודשים האחרונים, ועכשיו עוברים לאריגים חלקים. מצבעוניות של קיץ הם פונים לבג' ותאקי ושמנת, שחור ולבן. ויש גם הרבה ג'ינס מכובס שחוזר לגזרות קלאסיות.

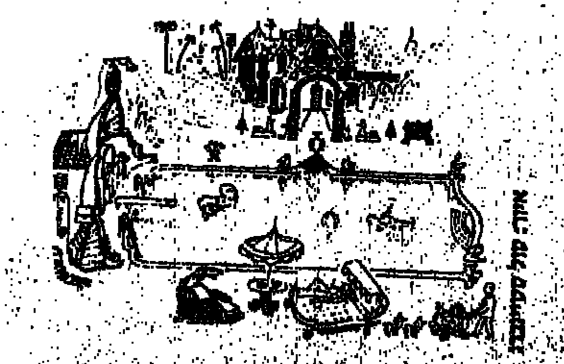
"סוד ההצלחה שלנו? אולי זה שנתנו לאנשים מה שהם רוצים ולא ידעו שהם רוצים את זה. עזרנו לשנות את התדמית של הגבר הישראלי. שכנענו אותו שהוא נראה טוב בכתונת רחבה עם צווארון קטן ובמכנסיים עם מתפרים רפויים. הצלחנו ליצור סגנון 'יוניסקס' שגברים קונים בקלות, וגם נשים אוהבות. 'סאבי' לילדים, שהושק לפני חצי שנה, זה לא בגדים לילדים, אלא בגדים של גדולים במידות קטנות, כי גילינו שזה מה שהילדים רוצים – ללבוש בגדים בדיוק כמו של הגדולים".

משהו:

הקם להרגך, השכם להגיע להסכם.

מדריך לצחוקים מעוררי אימה

שנה א', קבלה.

- שלום, אתה תלמיד חדש כאן?

- כן.

- מה הרמה שלך בצחוקים מעוררי חלחלה?

- כמעט כלום, אבל יש לי כשרון, כולם אומרים.

- מצוין, לפני תחילת הקורס נערוך לך בוחן, ונקבע את השלב שלך.

- כמה שעות לומדים? מה עושים? אני לא יודע כלום.

- הלימודים נמשכים שלושה חודשים לשלב ראשון, שש שעות ליום לילה, וכשיש ירח מלא תוספת שיעורי יללות מעוררות אימה.

- ואת, אתם יותר טובים מכל בתי הספר האחרים.

- כן, זה משהו שהוספנו לאחרונה. אנחנו חושבים שאין שום טעם שמי שיודע לצחוק בקול מעורר צמרמורת, ולעומת־זאת לא מסוגל ליילל יללה מקפיאת־דם אל מול ירח מלא.

- נהדר, נרשמתי.

- מלא נא את הטופס הזה, והקפד במיוחד בסעיף תופעות של ... פרנקנשטייניות ורוחות רפאים במשפחתך, כולל קרובים ערופי ... המשוטטים בלילות, אם יש. זה מוסיף לסיכוייך להתקבל. יש תור ..., כי הקורס הזה נעשה מאוד פופולארי מאז גל סירטי האימה, והצגת ... של רוקי. עלי להזהיר אותך כבר עכשיו, שמי שאין לו תכונות ... מתאימות לא יתקבל. היה לנו כבר נסיון רע עם תלמידים ... בשיעור הראשון, עם הצחוק הרועם הראשון שפלט מפיו איגור, ... רק האסיסטנט.

שיעור ראשון: סוגי הצחוקים מעוררי הזוועה.

שלום תלמידים יקרים. נתחיל בברו הא הא הא הא, שהוא הצחוק ... הבסיסי. הוא מתחלק לשלושה סוגים עיקריים, הברו הא הא ... – עליו להיות חזק ביותר ולהתפרץ בהפתעה במרתפים חשוכים, ... שדלת המרתף ננעלת בטריקה מאחורי הנכנס אליו.

הסוג השני – הברו הא הא הנישא ברוח. הוא צריך להשמע לא ברור ..., ומלווה בשריקת רוח סערה, עם גשם, חלונות דופקים, וילונות ..., והפסקת חשמל.

הברו הא הא הלחשני – זה פיתוח עדין ויפה במיוחד של הברו הא ..., ותרשו לי לומר שהוא האהוב עלי ביותר. ברו הא הא לחשני עשוי ... הוא צחוק מעורר חלחלה עד דרגה של דום לב. הוא טוב להשמעה ... השינה, כשהאשה נשארת לבדה מאוחר בלילה, לובשת כותונת, ואז קרוב לאוזן – בלחש, בעדינות. מותק של צחוק.

שיעור שבעה־עשר: הצחוק הנמוג.

ועתה לאחר שעברנו שישה־עשר שיעורים, ולמדנו על הצחוק המפחיד ..., הצחוק מקפיא־הדם הבריטי ערפילי, והצחוק המטורף ההונגרי ..., הגענו אל הצחוק המזעזע הנמוג.

זה צחוק שטוב להשמיעו במיוחד במקומות בעלי אקוסטיקה מתאימה, כגון ששמבות אין סופיות, מערות מטמון, מחילות של פירמידות או ... הפועל אחרי שתיים בצהריים. הוא צריך להשמע כך:

הו הו הו הו הו הו הו

שיעור אחרון: חזרה ...ת לבית לקראת מבחן הסיכום.

... לקאסטה ובה הקלטות נדירות של צחוקים מאל קוואזימודו, ... המפלצת מלוך נס ומקהלת טראנסילוואניה, ולמד לתבדיל ... ולגמק.

... לפניך את התווים לצחוק צרחני של מכשפות: הי קי קי קי קי

... פרופסור מטורף מצחקק בעצבנות תוך שרקנות חלקיתו: הי הי הי.

... זיקים, אם ירצה האנטי־כריסטוס, ביום שישי ה־13.

מוספנו לענייני מחירים

– תגיד לי, מה אתה מוכן לתת למען שלום?

– כל מה שהערבים יתנו גם אני נותן. אני לא מתכוון לסדר אותם. מה שיתנו לי אני נותן להם. לא פחות. גזענים יכולים לחשוב שצריך לסדר אותם. אני לא.

– זאת אומרת שעליך אפשר לסמוך שתתמוך בנוסחה שטחים תמורת שלום.

– השתגעת? אתה מתכוון שאנחנו ניתן להם שטחים והם יתנו לנו שלום? רק כרגע אמרתי לך שאני לא מוכן להתייחס אל הערבים כאל נחותים ממני.

– מה רע בשטחים תמורת שלום?

– מה אתה חושב, שהערבים מטומטמים? הם יתנו לנו את הדבר היקר מכל, שלום? אנחנו ניתן להם בסך הכל שטחים?

– תראה, בשבילם השטחים זה חשוב.

– או, אתה מתחיל לספר לי על המנטליות של הערבים, כאילו שלנו. שאנחנו מבינים יותר, שטחים חשובים פחות משלהם, והם, עקומי הבינה, רוצים שטחים לפני שלום. באמת, אני לא מוכן לשמוע דיבורים כאלה. מה, הם לא בני אדם כמוך? השלום לא חשוב להם? הגישה העליונה שלך כלפי הערבים מתחילה להגעיל אותי. חוץ מזה, מה שווה להם שניתן להם שטחים בצורה כזו? הם יתנו לנו שלום, ישלחו שגריר לתל־אביב, יפסיקו פעולות איבה, ואילו אנחנו נמשיך להילחם בהם, לא נקיים איתם שום קשרים דיפלומטים, ומחר, בלי שיהיה להם שלום איתנו, נצא ונכבוש חזרה את השטחים.

– לא, אתה לא מבין כלום, לא רק שהם יעשו שלום איתנו. גם אנחנו נעשה שלום איתם.

– עכשיו אתה מדבר לעניין. זה בסדר, זה בהחלט בסדר.

– וניתן להם גם את השטחים.

– אני לא מבין. הם יתנו לנו שלום, ואנחנו ניתן להם גם שלום וגם שטחים?

– כן.

– למה?

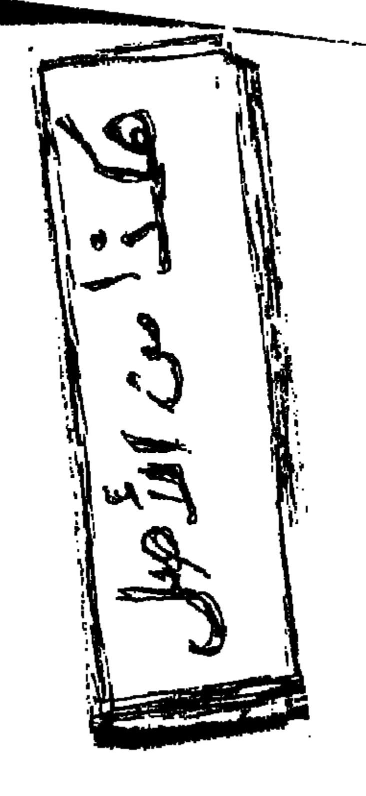
– ככה.

ים שלנו

מארה נוסטרום, קראו הרומאים לים התיכון. ים שלנו. וכשאני מדבר בטלפון עם הארץ ושואלו "חם?", עונים לי: "אוף, חום כזה עוד לא היה. איך אצלכם?", ואני אומר "חום אימים, ולכם יש לפחות מיזוג אוויר" ואז שנינו דואגים: "ומה ביוון? נורא חם שם".

הים התיכון קטן מאוד הקיץ. במשך כמה ימי חום משותף הוא נראה כמו בריכת דגי זהב של כפר נופש שרפק את הנופשים, והם יושבים סביבה מבושלים, ומנפנפים על פניהם בעיתונים בכל מיני שפות. מועדון הים התיכון.

חיים ואוהבים

לעולם לא לומדים

היתה זו הורמנות נדירה: אשה בת 40 נכונה היתה לספר לבת 20 מה פירוש "להיות מאוהבת":

כשהוא מדבר ואת רוצה לתקן את בלוריתו, להחליק על כתפו, אינך מעירה לו הערות, גומעת בצמא את דבריו... כשאת מחפשת משך היום, מתחת לארמה, סיבות לטלפן לו בפעם הרביעית... כשאת מבולבלת, לא מרוכזת, דוק מכסה את עיניך... כאשר את וורודת לחיים, עיניך נוצצות ויש לך נטיה להפיל הכל מידיך – כל מה שהחבר לעיל מלמד שאת מאוהבת.

כאשר את מתמרנת את השיחה כך שבסופו של דבר יועלה שמו, כאשר את מוכנה לחזור בפעם הי"ז באוזני חברתך על סיפור פגישתכם הראשונה, על המיקריות המופלאה שבדבר (מעכת את כנף מכוניתו, בחניון), כאשר פסקת להיאנח על מזג האוויר, כאשר את סבורה שהעורף שלו הוא הדבר הקטיפתי ביותר בעולם... סימן שאת מאוהבת.

אם את מחליטה כי תחילת הקרחת שלו אינה אלא אות לגבריותו, ומשקפי הקרן שלו מעניקים לפניו סמכותיות... אם החלטת לוותר על הנסיעה לניו־יורק, אם הפסקת לתכנן את המעבר לעבודה בירושלים – הכל כדי להיות זמינה יותר בעבורו... סימן שלבך הלך שבי אחריו.

אם את מרגישה כאילו הר התיישב על לבך כאשר צלצול הטלפון שלו מאחר בעשר דקות... אם את נמנעת מלצאת את הבית בשבת מחשש שמא אז יגיע הצלצול... אם את מעלה בדעתך אפשרות של תאונת דרכים כאשר אין הוא מגיעה לפגישה – סימן שאת מאוהבת, גבירתי הצעירה.

כאשר את מבקשת ממנו שישאיל לך חולצה / אפודה / מצית / עט שלו לפני שהוא נוסע לחו"ל כדי לחוש עצמך יותר קרובה אליו בהיעדרו... אם את, השונאת להזיז את עצמך, התחלת להתעמל וללוש את בשרך כדי להיפטר מן התוספות של הזמן האחרון... אם את סבורה כי אחיו / בן דודו / אביו הישיש הוא האדם המשעשע ביותר עלי אדמות ואת מקווה כי מצאת חן בעיניהם – הרי שנפלת עמוק בפח האהבה.

זוהי אהבה גם כאשר: את מתעלמת מריח הסיגריות בפיו למרות שאת פעילה באגודה למניעת העישון... עיניך נוצצות למשמע קולו אפילו באמרו חוכמה בסדר גודל של "איזה חם היום"... את סבורה כי אלבום תמונות הילדות שלו הוא אוצר... את מסתגרת בבית משך חודש לכתו למילואים ולא מרגישה עצמך כקורבן – כל אלה הם סימני אהבה מובהקים.

"אבל", אמרה היפהפיה בת העשרים, "את כל זה הרי ידעתי. ספרי לי משהו חדש שעדיין איני יודעת".

"דבר אחד יהיה אולי חדש בשבילך", השיבה הבוגרת ממנה ב־20 שנה, "הבעיה הגדולה של הנשים האוהבות כנות ה־20, ה־40 וה־70 היא – כי לעולם אין לומדים לקח".

מאחר שהחום לא בוטל וכתוצאה מכך הפעילות השכלית של התחומה מטה לא שבה לאפיקים הרגילים – מובא כאן קטע בשידור חוזר, בעריכה חדשה, אשר פורסם לראשונה במעריב לפני 18 שנה.

בשבחי החום הגדול

פסיכיאטרית אמריקנית נודעת שבאה לתת לנו יד לאחר מלחמת יום הכיפורים, וטיפלה פה ושם בנפגעי מלחמה, אמרה לנו אז אמירה כוללת ומדהימה על הישראלים: "אתם הרבה יותר נחמדים כשאתם במצב חנוכחי. במצב של הלם, אתם פחות אגרסיביים, פחות צעקנים, יותר מנומסים וסובלניים. החיים שנכנסו למהלך מינורי הם גם איטיים יותר, פתאום אינכם אצים־רצים. יאה לכם העצבות".

וזה היה נכון לשעתו. נכון, בעצם, גם ביחס לחוויה הקולקטיבית שעבר העם הזה בארץ הזו באיזור הזה במשך השבועות האחרונים. חווית החום הגדול. פתאום, באמצע הרחוב, כשאני מחפשת איזה מסלול פלא לעבור בו מבלי לחטוף זכנג מהחום, אני פוגשת בזוג עיניים ובעוד זוג עיניים של אחים לצרה. כולנו בסירה לוהטת אחת. גם הם, האנשים הלא־מוכרים הללו, אומרים לי ללא מלים שקשה להם לעבור את היום הזה והם כה יגעים וקרובים להתמוטט אם לא יגיעו לקירבת מזגן. אנשים זרים שפגשתי בהם באוטובוס, במרכז הקניות, בתור לקולנוע, בבית הקפה (הלא־ממוזג), בחצר מקום העבודה, במעלית הבית – פתחו אתי בשיחה קצרצרה, ספוגה סולידריות, שעניינה: אוף, מתי זה כבר יגמר.

נהיה להם ולי קל יותר, לרגע.

מחמת החום הגדול עשיתי רק את ההכרחי. אמרתי רק את מה שאי־אפשר לוותר עליו. הפסקתי להיכנס למטבח. הצטופפנו כולנו בחדר אחד בדירה, החדר הממוזג, כמו בימים הטובים של ילדותנו. שם אכלנו, שם פרשנו את המצעים על המזרונים והספות, שם חלמנו על החורף. למדנו להוקיר את החיים בצוותא. צפינו בהרבה סרטי וידאו לא רעים, וחיסלנו ארגזים של סודה. אף אחד לא הזמין אותנו לארוחה ואף אנחנו לא הזמנו אלינו אף אחד.

המדינה, כמו כל האיזור, הוכרזה כ"איזור אסון", ובתור שכזו – הוסטו לצד כל העניינים שבדרך כלל טורדים את מנוחתנו, להוציא העלאת השכר, הקדמת הבחירות והקליטה הגרועה של הטלוויזיה. משך 16 יום כל העם היה מאוחד וממוקד בשאלה: האם ירד עומס החום. ומי שלא ראה את שמחת העם ברדת שתי מעלות בברומטר – לא ראה שמחה מימיו.

ואז – חזרנו לעסוק בשטויות, אבל החוויה המלכדת עדיין עימנו. שהרי אנו כאותם בוגרי קרב ממושך – נושאים עימנו את הצלקות ואת הזכרונות ואת הגאווה הקולקטיבית. וכדברי המליצה הלאומית יצאנו כולנו מלוכדים יותר, מחושלים ומאושרים על שאפשר לדבר על כך בלשון עבר (האמנם?) עד... עד שיפול עלינו שקע ברומטרי נוסף או איך־שלא־קוראים־לו־החזאים.

תמר אדיבי

תיבת דואר/ לא יורדת על היורדים

אחת מקוראות "חיים ואוהבים", הגברת שרלוטה נתנזון מתל־אביב, קראה את "אורחי קיץ" ("סופשבוע" 10.7.87) והשתלחה בי במכתב תוקפני למדי:

"לפעמים נדמה שארץ זאת בה נולדת – ולא בחרת להיות בה, ללמוד את שפתה ולהיות חלק בלתי־נפרד ממנה, כפי שעשיתי אני, בגיל 32 – ארץ זו משמשת לך מין תחנת־מעבר בין נסיעה לנסיעה". איפה. ומדוע צרות־העין הזו, אני שואלת. לא די שכל־כך חם ולח עתה...

והסיבה להתקפה: הסגנון בה כתבתי על היורדים המגיעים לכאן בקיץ. "אין זה רצפט לעצירת הירידה – אלא עידוד הירידה". נו, באמת. כאשר אני מציעה לקחת את הישראלים המתגוררים בחו"ל לאכול פלאפל ליד השק"ם – יש פה "כפל לשון"?

הסגנון שלי, הגברת נתנזון – המעידה על עצמה שעלתה לכאן מארץ עם "עתונות מגוייסת" – אינו הסיגנון של ארץ מולדתך. אני כותבת חופשי־חופשי, ושתינו שמחות על כך, לא כן? זאת ועוד: אי־אפשר לעסוק נוסטופ בהטפת מוסר ליורדים. עלינו לבדוק גם את עצמנו. לרדת אל שורש הדברים. מדוע הגענו לכך שאוגדות שלמות של צנחנים ושיריונרים זנחו אותנו לטובת מרחבי קליפורניה ורחובות ניו־יורק? אני מנסה לברר זאת, ואפילו ללחום בכך כבר מספר שנים, מעבר לעניין אכילה משותפת של פלאפל ואבטיחים – ואיני רואה את האור. צר לי.

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 14 ל־21 באוגוסט

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
בימים אלה תיתכן השלמת פרוייקט בתחום היצירה והאינטואיציה הטובה שלכם תיפעל עכשיו לטובתכם בכל הקשור לקריירה. ממרחקים יגיעו דברים מוצלחים, אך בזירה הביתית עלולים להתגלע מתחים.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
השקעה מסויימת עשויה לשאת עכשיו פרי. בימים אלה אתם זקוקים לזמן נוסף כדי להשלים פרוייקט מחקר, אך כדאי למצוא זמן גם לבילויים. השיפוט שלכם בכל הנוגע לענייני הלב, אינו במיטבו.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
אתם עובדים עכשיו ביסודיות מרובה ומצליחים לפתור בעיות. זה זמן טוב לקניות, ועשויה להיות גם הזדמנות להכנסה נוספת. כוח השכנוע שלכם יעזור לכם עכשיו בתחום התקשורת צפויות איהבנות.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
בטחון עצמי מוגבר יביא לכם תועלת, וכוחות־ריכוז טו־בים יבטיחו התקדמות בפרוייקט כלשהו. בתחום הקריי־רה תושג עכשיו התקדמות, אך יתכן שתצטרכו להתפשר פשרה עם שותפים בענייני כספים.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
בימים אלה אתם עשויים להיכנס לפרוייקט הומניטארי כלשהו. השיפוט שלכם במיטבו בעניינים הקשורים לבית, אך כדאי להימנע מעימותים עם קרובי משפחה, שעלולים להתפתח לריב. זה לא זמן לרכישות רציניות.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
אתם מאוד יציבים ומציאותיים השבוע, ועשויים לפתור עניין הקשור בשותפות. בימים אלה תקבלו הזמנות לאי־רועים חברתיים, אך יתכן שתעדיפו לבלות בשקט בבית. היו כנים עם עצמכם לגבי מניעיכם.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
השבוע תוכלו להגיע להישגים יפים בתחום העבודה ות־קבלו את ההכרה הראויה מצד הממונים עליכם. חיי החברה מבטיחים עכ־שיו קשורים להזדמנויות חדשות, חיי־החברה מבטיחים עכ־שיו, אך אתם עלולים להיתקל ביחס של קנאה.

...עור לבן בצבעים

...סטהארד
...אל לב

...ליה נאה בצבע הירוק של עיניה. ירוק ענברי. ...צרי למר לפרש את השינויים החלים בו כאי־... לו היה הצבע מדד המורה על מצבי־הרוח שלה. כאשר עיניה הירוקות נוטות לכחול, כבריכה ...רגועה, היא נעשית נשית, רכה ומתמסרת. ...היא כולה התחשבות ודאגה, מבינה למצבי ...של אורי וקולטת אותו כמו אגם של מים קרירים ...ביום קיץ. אבל כאשר עיניה לובשות את ...וירוק עם מבע הרשעות הצונן, כעיני חתולה ...המתבוננות בו, פולשות ומחפשות את הפגמים, ...יודע אורי כי אשתו שרוייה בעור אחד מאותם ...מצבי רוח מטורפים שאין לו שליטה עליהם. וגם לה אין. ...משעים הללו יכולה גליה להקים קול צעקה נוראה רק מפני שניר השאיר את הצלחת שלו על השולחן, או מפני שרינה בת ה־16 הפילה עינב סמוך למקרר. בשעות הכחולות שלה היא טוענת: "אין לי שליטה על האשה הזו בירוק. אני יודעת שהיא לא בסדר. אני שומעת את הצעקות שלה כאילו היו צעקות אשה זרה. אני שונאת אותה, אבל איני מסוגלת לשלוט בה".

העניין הזה של הצבעים משעשע את אורי לא רק משום שלגביו זהו מבחן שבו הוא לומד לדעת את סוד מצבי הרוח של גליה ולהכין עצמו לקראתם, אלא גם משום שהצבעוניות הזו מזכירה לו בכל פעם את הבעייה של אסף ירון, דייר הקומה השנייה, שיום אחד סיפר לו על כך שהוא עיוור צבעים.

זה היה במקרה. אורי אפילו לא היה שם לב לכך, לולא בתו של אסף שיום אחד השאירה על הדשא שלפני הבניין סוודר אדום. היא צעקה לאביה מחלון חדרה שיאסוף אותו. אורי, שהגיע באותה שעה הביתה ונעצר להמתין לשכנו ליד דלת הכניסה, ראה משתומם את אסף עובר על פני הדשא, פוסע ממש ליד הסוודר האדום, אבל אינו מבחין בו. הסוודר היה כתם אדום בולט על חלקת הדשא הירוק וצריך היה להיות עיוור מוחלט או חסר כל הבחנה כדי לא לראות אותו.

אורי מצא עצמו קצר רוח מול חולשתו של שכנו. הרים את הסוודר ותקע אותו לידו, רק כדי לשמוע ממנו שהוא... עיוור צבעים. וזה אומר, בין השאר, שלעולם הוא לא יכול לנחש את מצבי הרוח של לאה אשתו. הוא לא יכול לדעת איך הגוונים הכחולים של עיניה משתנים כמו ים סוער המאבד את שלוותו ונהפך לירוק גועש. אבל זה רק פרט קטן. אסף, ברגע של חשיפה הסביר לאורי מה הבעייה האמיתית של גבר שהוא עיוור צבעים:

"לעולם איני יכול להחמיא לאשה על גוון שערה, על התאמת החולצה למכנסיים, על הדרך שבה צבעי האיפור תואמים לפנים, על ההתאמה בין הנעליים לארנק. בקיצור, על כל הפרטים הקטנים האלה שבלעדם אשה לא מסוגלת לתפקד, ובכך שאתה שם לב להם אתה יכול לשלוט במצבי הרוח שלה. כל אלה, לגבי, הם מחוץ חפץ נעלם".

אורי למד מרותק על עולמם של עיוורי צבעים. אסף לא היה עיוור צבעים מוהלט, כלומר, לגביו העולם לא היה רק שחור לבן. הוא כן היה יכול להבחין בצבעי היסוד, כחול ואדום וצהוב. וכמובן גם בשחור ולבן. על הצבעים האחרים אמר: "מאחר שהם מעורבים בצבעי יסוד, אני רואה רק כמה ואריאציות שלהם. את כל השאר פשוט איני רואה. בעיקר כאשר האדום נמצא על רקע ירוק, אתה יכול למצוא אותי קוטף את הפרחים האדומים במחשבה ברורה שאני גוזם עשבים שוטים. לאה מתפוצצת כשהיא רואה אותי עושה זאת...".

העניין הזה של הצבעים היה השער דרכו נכנס אסף אל עולמם של המבוגרים. היום, כשהוא יושב בסלון של אורי, גבר בטוח בעצמו, שותף במשרד רואי־חשבון, הוא יכול להיזכר בחיוך ברגע בו גילה שהוא שונה מאחרים. אבל אז, כאשר היה ילד בגן, היה בכך משבר עמוק שעברו שנים עד שנרפא ממנו.

"בגן למדתי שהעולם בעצם מחולק לצבעים. כולם מסכימים, למשל, שצבע השמיים כחול, העצים ירוקים וצבע האדמה חום. לפחות הגננת היתה בטוחה שאלה הם הצבעים. גם אני. אף פעם לא שאלתי מה זה ירוק ולא ראיתי מה זה ירוק".

אורי: "אז איך אתה יודע מה זה ירוק?"

אסף: "איך אתה יודע מה זה אטום? ראית אי־פעם אטום?"

בן ארבע בלבד כבר גילה אסף את סוד ההמית הקיום. כדי לא להיות שונה מאחרים – ומי רוצה להיות שונה מאחרים? – אירגן לעצמו שיטה מיוחדת. זה התחיל כאשר הגננת נזפה בו על כך שצבע את העצים בצבע כחול. איפה נשמע דבר כזה? מאז, כאשר ישבו וציירו סביב השולחן הגדול, היה מבקש כבדרך אגב את הילדה שישבה לידו, "תביאי לי את העפרון הירוק", וצובע בו את העלים.

הגננת שתפסה את הפרינציפ טענה שהוא כובל כנראה מפיגור שכלי. גם בבית־הספר היו משוכנעים שהבחור דפוק. סוף סוף לא יעלה הדעת שילד נורמלי לא יבדיל בין ירוק לכחול.

אבל דווקא החסרון הזה הפך את אסף לרגיש במיוחד. את הצד הזה שלו למדה להכיר גליה שהתידדה עם אסף, וראתה כיצד הוא מפצה את אשתו בתשומת־לב אמיתית במקום במחמאות נדוכות על צבע שמלתה או שערה.

באחת מהשיחות הליליות שלהם, אותן שיחות שהיו החוט שקשר את חיי נישואיהם ומשתפים אחד את השנייה בחוויות היום, שאל פעם אורי את גליה: "את רוצה להגיד לי שלא מפריע ללאה העובדה שעד היום, אחרי 15 שנות נישואים, אסף אפילו אינו יודע מה צבע עיניה, או מה צבע שערה? שמעולם לא יכול היה להבחין בצבע שמלתה? את רוצה להגיד לי שזה לא חסר להן? את היית הרי הורגת אותי אם הייתי שוכח את הפרטים האלה".

גליה התבוננה באורי במבט סובלני, ועל שפתיה היה החיוך הנשי התמה על קוצר תבונתם של הגברים.

"מתי כבר תבין שכל הבולשיט הזה של המחמאות הוא, בשבילנו, רק פיצוי לחסרון דברים אחרים? שמת לב איך אסף מדבר תמיד בחום אל לאה, איך הוא מקיף אותה באהבה? אסף ובגלל העובדה שהוא עיוור צבעים) רואה את אשתו טוב יותר מאשר גברים אחרים. הוא רואה אותה בלי זיוף. ולכן היא גם מוכנה לוותר בשקט על המחמאות החיצוניות, משום שהוא אוהב אותה ומקרין את זה בדרך האמיתית. ואתה, מנוול שכמוך, שיודע לתת לי מחמאות כל־כך יפות על צבע השמלה החדשה שלי, מתי לכל הרוחות הוכחת לי לאחרונה שאתה אוהב אותי באמת?"

התאבד

(המשך מעמוד 36)

...ז"ל שידור שידורי מצוקה שגם אם לא היו ... חייבו טיפול נמרץ יותר מצד המפקדים. ... לאור מצבו הנפשי של המנוח לא ... מפקד המחלקה ומפקד הפלוגה, בצערים ... מעצם מעמדם בתפקיד. להערכתי היה ... הפנייתו המיידית של המנוח לטיפול ... תוך עדכונו המלא של הקב"ן כמתרחש. האמור ... מצדיק העמדתם לדין משמעתי של מפקד ... ומפקד הפלוגה בגין התרשלות במילוי ...

המשפט נערך. שני המפקדים הורשעו ונענשו ... הם חזרו לפקד על טירונים בבסיס. צה"ל ... לסמוך על שיקול רעתם. דבורה: "חייל שאינו ... נענש קשה יותר".

דבורה ויוסי בן נר, שאלות לפרקליט:

מדוע, למרות בקשותיו של אבי לראות קב"ן ... של התאבדות, נקבע לו תור באיחור של ...?

מה הנהלים והתקנות בצה"ל במקרים שחייל ... זקוק לעזרה ושהוא עומד להתאבד?

בעקבות עדות מש"קית הת"ש על דבריו של אבי: ... רוצה למות לא הייתי מבקש לראות קב"ן, ... לבקש עזרה בצורה ברורה יותר מזו שאבי ...

מה עשתה מש"קית הת"ש עם המידע שמסר לה ... מי היא תידעה, ומתי?

מה עשה מפקד המחלקה עם המידע?

מדוע פנה מפקד הפלוגה לגברת נ.כ. מקיבוץ ... המקשרת של הגרעין, שתדבר עם אבי, ולא ... לעשות זאת לקב"ן?

מדוע לא נחקר על־ידי מצ"ח אף אחד מחברי הגרעין של אבי, ונחקרו רק טירונים ששמעו עליו מעדות שמיעה? (בעקבות שאלה זו, שלושה חודשים אחרי האירוע, זומנו לחקירה ... מחברי הגרעין ועדותם נוספה לתיק).

... הנפגעים של הנח"ל ידעה לספר לנו ... החוקר מטעם מצ"ח ידע על שיר שחיבר אבי ... "להישאר בחיים עד גיל 21". השיר אינו נמצא ... נתלשו מהפינקס דפים בצורה שאינה ... לסגנון עבודתו של אבי. היכן השיר?

דבורה: "הסתירו מאיתנו עובדות ודברים. הם, ... ידעו על הגלויה הנוראה שאבי כתב לנו, ועצרו ... מיד אחרי מותו. לא ידענו על קיומה של ... ביום הזכרון, חודשיים לאחר מותו, פגשתי ... חברה ששאלה אותי: קיבלתם את המכתב של ... אמרתי לה שאני לא יודעת על שום מכתב. ... לברר אצל חברי הגרעין אם הם יודעים. כולם ... על הגלויה, אבל הם הסתירו את זה ממני. הם ... שלא שמעו על שום מכתב.

"העניין נשכח, עבר חודש, והגענו לפגישה עם ... הפיקוד. פתאום, באמצע השיחה, הוא מספר ... על גלויה מאוד משמעותית שאבי כתב לנו לפני ... ביקשתי לראות את הגלויה. הפרקליט לא האמין ... לא ראינו אותה. הוא היה נרגש מאוד והושיט ... אותה ביד רועדת. הסתכלנו, ראינו את הפנייה: ... אבא, ולכל מוקירי זכרי', ראינו את ה'הצילו' ... הקשה לי' עליו חזר בגלויה כליכך הרבה פעמים. ... הפעם הראשונה מאז מותו שממש איבדנו את ... על עצמנו. זו היתה בעצם עדות ראשונה על ... הנוראה שעברה על אבי בימיו האחרונים. אז ... לא ידענו מה שאנו יודעים היום. איש לא סיפר ... היו הדברים. למה לא סיפרו?"

ראש מחלקת בריאות הנפש בצה"ל, ... "יש לשים דגש על המדיניות הקיימת במטרה ... את הרגישות למצוקת הפרט. במקביל יעשה ... המיומנות המקצועית של העוסקים בצה"ל ... בריאות הנפש. על כל חייל מוטלת האחריות ... לדווח על מצוקת חברו בכלל, ובפרט כאשר ... באיום בנקיטת צעד כמו התאבדות. בנושא זה ... חשש לחיי אדם - איננו מוכנים לפשרות."

עמנואל רוזן

דן מרידור

(המשך מעמוד 24)

להוכיח את דבריו מתוך כתביו של ז'בוטינסקי, וכשאני מצטטת, הוא קוטע אותי וממשיך את הציטוט כתלמיד שקדן. "אני יודע בעל־פה", הוא קורא בקול וכך, כשאני עומדת לשאול שאלה הקשורה של ז'בוטינסקי "אדם לאדם זאב", ממהר ד... בקיאותו. "הומו הומיני לופוס, זה מתחיל כפ... הכושים, נכון?" ומיד מזדרז לסכם את המא... כתב אותו בהשראת הפוגרום בכושים כ... מסקנתו היא כי אם אתה רוצה להתקיים א... להיות חזק. לא שצדק אינו חשוב. קודם כל צ... כל זכות, אך בלי צבא, בלי הגדוד העברי ... תוכל להשיג צדק. אתה יכול להיות האיש ... בעולם, אך אם לא תהיה לך אלה תחת בית ... כלום לא יעזור לך".

כן, כמעט אמרתי "יפה, דני". אלא שאני רציתי להתייחס לאותו חלק במאמר בו ז'בוטינסקי מכנה בשם "הומאניזם ילדותי" את האמונה המוסרית כי עם שסבל בעצמו הרבה, לא יתיר לעצמו לפגוע בחלש כאשר יתחזק בעצמו. האם זה מה שקורה לנו בארץ?

דן מרידור חומק מן השאלה אל הרצאת אמונתו במבחן הצדק האמיתי: זה של החזק. ערפיליותי באותו שלב של השיחה אינה מעוררת אותי להתווכח. במחשבה שנייה, אולי פשוט לא הסכים עם ז'בוטינסקי ובמקום להתנגד לו, הרדים את ערנותי.

מרידור: "המבחן בקיום צדק ומוסר הוא לא כשאתה חלש, אלא כשאתה חזק. כשאתה חלש, מוסר וצדק הם מנגוני הגנה. אתה רוצה שיהיו צודקים כלפיך. המבחן האמיתי הוא כשאתה חזק. אני זוכר את 'הכוזרי' של יהודה הלוי. יש מקום בו מסביר החבר היהודי למלך כוזר מדוע טובה דת היהודים מדתות אחרות: יהודים אינם הורגים ואינם פוגעים, ולא יוזמים מלחמה. עונה לו מלך כוזר: 'לכשיהיה בידכם – תקטלו'. והחבר משיב: 'הובשתני מלך כוזר'. המבחן הוא להמשיך לנהוג על־פי אמות מידה צודקות גם כשאתה חזק. למשל באיקרית וברעם. היום אתה חזק, אין לך בעייה בטחונית, אתה יכול להרשות לעצמך להיות נדיב. כשיש לך כוח ואתה יכול לפעול בצדק וחסד – עשה זאת. אני בעד שערביי איקרית וברעם יחזרו למקומם. בעל כוח צריך להיות בעל אמות מידה מוסריות עילאיות".

– ויש לנו?

"יש לנו. נכון, אין פתרונות אידיאליים. אבל במצב שלנו אי־אפשר לנהוג אחרת. מולנו עומד מי שרוצה להשמידנו ולעמוד במקומנו".

– למתבונן מן הצד אתה מצטייר כקונפורמי. אתה ממשיך דרכו של אביך, עו"ד אליהו מרידור ז"ל? לא מרדת כלל?

"קודם כל, אבי עליו השלום היה אדם מיוחד במינו. לא חיכרתי איש כמוהו, אני כמובן לא אובייקטיבי אך נדמה לי שאני יכול להתרומם לרמה שיפוטית. איני משתווה אליו. לא דומה לו. לא מגיע לרמתו. לא מרדתי, זה נכון. זה אופייני. לא רק לי. להרבה אנשים שגדלו במחנה הפוליטי אליו אני שייך. מדוע? כי דור האבות לא ייצג את הממסד. הם היו המורדים ונהפכו למיעוט נרדף. גם אנחנו כילדים, אחרי קום המדינה, היינו בצד השני של המיתרס הפוליטי. ההורים היו מחוץ לממסד: לא כוח, לא טובות הנאה, לא שלטון, צודק למרוד נגד ממסד, לא נגד מורד. במובן זה לא היה לי צורך למרוד באבא. חוץ מזה, למה לי למרוד אם הוכח שדרכנו היא הנכונה? מה נשאר מאחוות הפועלים הבינלאומית? כלום. קשקוש".

סוף השיחה. דן מרידור מרוצה. הוא תוכיח שלחרות'ניק אין קרניים וגם לא מלתעות. גם אני, ככל אזרח, מרוצה: יש לנו דו"ח בטחוני בעל חזון. כולנו מרוצים. כאילו שוב אכותינו את המנון בית"ר סביב מדורת הפלמ"ח, כאילו שהכל בסדר, כאילו שכל נפיחה של שביעות־רצון עצמית כבר מביאה את השלום.

שרית פוקס

יפן. ביקור בית

(המשך מעמוד 43)

כיכר, כי יתר חלקיה משני הצדדים לא נועדו, על־פי היפנים, למאכל אדם. ...

... קרטון, ותמורת אות... מהן.

יפן – מרינה ... קבצנים. העושר, ה... המכנה המשותף לרו... קטן במורדות ההרי... וחבושות מצנפות ... כיפן עניים, הם ש... חזקה מכל.

הירושי ימ... ספנות גדולה: ח... והביאו ליפן אל... עשרות משאיות ... הקרור. לפני שנה "איבדנו הכל", או... כחכרה שהיתה ש... חוזר הביתה ומתחי... שירטוט תוכניות ... פרטיים ומסייעת ל... הם מנצלים לשינה. ... שיחזיר לעצמו מה ... בעיתון.

יפן מכניסה את ... אצלה בבית היא מ... השוגון. היפנים הצ... לאלילי רוק, אבל היו... על המסורת ולגור בבית הוריהם, גם אחרי הנישואים, עם האשה והילדים. זה לא נוח, אבל ככה זה.

הצעירים אומרים שהם שבער שינוי. הם מבטיחים לך שאם תחזור ליפן בעוד חמש שנים, לא תמצא ש־75 אחוז מהנשים אינן עובדות. ההורים שלהם סבורים שמקום האשה – בבית. ישנם גברים יפנים שמימיהם לא עברו את סף דלת המטבח. אחרי העבודה הם יוצאים עם החברים למועדונים, לשתות יין אורז (סקה). האשה מחכה בבית. לפעמים, כאשר הבעל מבלה ב"מלון אהבה" עם הפלירט התורן שלו, היא מחכה הרבה. מושגים כמו "מטפלת" או "בייבי סיטינג" אינם מוכרים. מסקו אאוגי, שתתחתן בעוד חודש, אומרת שאצלם בבית זה יהיה אחרת. בעלה לעתיד, טהג, מסכים. הוא אומר שכל החברים שלו חושבים כך.

ביום ראשון, ברובע הרג'וקו בטוקיו, סוגרת המשטרה את הרחוב לתנועת כלי רכב כדי לאפשר לצעירים לובשי שחורים להתארגן בחבורות־קצב ולהשתולל על הכביש במופעי רוק מאולתרים. יפניות צעירות בחצאיות מיני מעשנות ורוקדות. איש לא מבקש שם כרטיסי ביקור כדי לדעת מה מעמדו החברתי של המתופף. הם גם לא יבקשו ממך כליתה אם תדרוך להם על הרגל. זקני יפן אינם מבקרים בהרג'וקו, אבל בפאבים שלהם, על כוסית של סקה ושיפוד של דג חי, הם כמעט בטוחים שכאשר תלביש את הצעירים האלה בחליפות ותשלח אותם ל"טויוטה" לייצר מכוניות – תראה שהרוח היפנית חזקה מכל סערות המאה ה־20.

עמנואל רוזן

התאבד

(המשך מעמוד 36)

שני בן נר ז"ל שידר שידורי מצוקה שגם אם לא היו דרמטיים, חייבו טיפול נמרץ יותר מצד המפקדים. נראה לכאורה כי לאור מצבו הנפשי של המנוח לא קם מפקדיו, מפקד המחלקה ומפקד הפלוגה, בצערים מתחייבים מעצם מעמדם בתפקיד. להערכתי היה עליהם לוודא הפנייתו המירית של המנוח לטיפול רב"ן, תוך עדכונו המלא של הקב"ן במתרחש. האמור לעיל מצריך העמדתם לדין משמעתי של מפקד המחלקה ומפקד הפלוגה בגין התרשלות במילוי תפקיד".

המשפט נערך. שני המפקדים הורשעו ונענשו בנזיפה. הם חזרו לפקד על טירונים בבסיס. צה"ל ממשיך לסמוך על שיקול דעתם. דבורה: "חייל שאינו נכנס למתה נענש קשה יותר".

דבורה ויוסי בן נר, שאלות לפרקליט:

מדוע, למרות בקשותיו של אבי לראות קב"ן והצהרותיו של התאבדות, נקבע לו תור באיחור של שלושה ימים?

מה הנהלים והתקנות בצה"ל במקרים שחייל מצהיר שהוא זקוק לעזרה ושהוא עומד להתאבד?

בעקבות עדות משקית הת"ש על דבריו של אבי: אם הייתי רוצה למות לא הייתי מבקש לראות קב"ן, האם ניתן לבקש עזרה בצורה ברורה יותר מזו שאבי ביקש?

מה עשתה משקית הת"ש עם המידע שמסר לה אבי, את מי היא תידעה, ומתי?

מה עשה מפקד המחלקה עם המידע?

מדוע פנה מפקד הפלוגה לגברת נ.ב. מקיבוץ תבנים, המקשרת של הגרעין, שתדבר עם אבי, ולא פנה לעשות זאת לקב"ן?

מדוע לא נחקר על־ידי מצ"ח אף אחד מחברי הגרעין של אבי, ונחקרו רק טירונים ששמעו עליו מעדות שמיעה? (בעקבות שאלה זו, שלושה חודשים אחרי האירוע, זומנו לחקירה שלושה מחברי הגרעין ועדותם נוספה לתיק).

קצינת הנפגעים של הנח"ל ידעה לספר לנו שהקצין החוקר מטעם מצ"ח ידע על שיר שחיבר אבי ונושאו "להישאר בחיים עד גיל 21". השיר אינו נמצא בפינקס. נתלשו מהפינקס דפים בצורה שאינה אופיינית לסגנון עבודתו של אבי. היכן השיר?

דבורה: "הסתירו מאיתנו עובדות ודברים. הם, למשל, ידעו על הגלויה הנוראה שאבי כתב לנו, ועצרו את הדואר מיד אחרי מותו. לא ידענו על קיומה של הגלויה הזו. ביום הזכרון, חודשיים לאחר מותו, פגשתי במקרה חברה ששאלה אותי: קיבלתם את המכתב של אבי? אמרתי לה שאני לא יודעת על שום מכתב. והתחלתי לברר אצל חברי הגרעין אם הם יודעים. כולם ידעו על הגלויה, אבל הם הסתירו את זה ממני. הם טענו שלא שמעו על שום מכתב.

"העניין נשכח, עבר חודש, והגענו לפגישה עם הפרקליט הפיקודי. פתאום, באמצע השיחה, הוא מספר לנו על גלויה מאוד משמעותית שאבי כתב לנו לפני מותו. ביקשתי לראות את הגלויה. הפרקליט לא האמין שעדיין לא ראינו אותה. הוא היה נרגש מאוד והושיט לנו אותה ביד רועדת. הסתכלנו, ראינו את הפנייה: לאמא, אבא, ולכל מוקירי זכרי'. ראינו את ה'הצילו' הזה הקשה לי' עליו חזר בגלויה כל־כך הרבה פעמים. זו היתה הפעם הראשונה מאז מותו שממש איבדנו את השליטה על עצמנו. זו היתה בעצם עדות ראשונה על המצוקה הנוראה שעברה על אבי בימיו האחרונים. אז עוד לא ידענו מה שאנו יודעים היום. איש לא סיפר לנו שכך היו הדברים. למה לא סיפרו?"

ראש מחלקת בריאות הנפש בצה"ל, לקתים לשעבר: "יש לשים דגש על המדיניות הקיימת במטרה לחדד את הרגישות למצוקת הפרט. במקביל יעשה לשיפור המיומנות המקצועית של העוסקים בצה"ל בנושא בריאות הנפש, על כל חייל מוטלת האחריות והחובה לדווח על מצוקת חברו בכלל, ובפרט כאשר מדובר באיום בנקיטת צעד כמו התאבדות. בנושא זה של סכנה וחשש לחיי אדם - איננו מוכנים לפשרות."

עמנואל רוזן

דן מרידור

(המשך מעמוד 24)

להוכיח את דבריו מתוך כתביו של ז'בוטינסקי, וכשאני מצטטת, הוא קוטע אותי וממשיך את הציטוט כתלמיד שקדן. "אני יודע בעל־פה", הוא קורא בגיל וכך, כשאני עומדת לשאול שאלה הקשורה של ז'בוטינסקי "ארם לארם זאב", ממהר דן בקיאותו. "הומו הומיני לופוס, זה מתחיל כפי הכושים, נכון?" ומיד מזדרז לסכם את המא כתב אותו בהשראת הפוגרום בכושים כ מסקנתו היא כי אם אתה רוצה להתקיים א להיות חזק. לא שצדק אינו חשוב. קודם כל צו כל זכות, אך בלי צבא, בלי הגדוד העברי כ תוכל להשיג צדק. אתה יכול להיות האיש ז בעולם, אך אם לא תהיה לך אלה תחת בית כלום לא יעזור לך".

- כן, כמעט אמרתי "יפה, דני". אלא שאני רציתי להתייחס לאותו חלק במאמר בו ז'בוטינסקי מכנה בשם "הומאניזם ילדותי" את האמונה המוסרית כי עם שסבל בעצמו הרבה, לא יתיר לעצמו לפגוע בחלש כאשר יתחזק בעצמו. האם זה מה שקורה לנו בארץ?

דן מרידור חומק מן השאלה אל הרצאת אמונתו במבחן הצדק האמיתי: זה של החוק. ערפיליותי באותו שלב של השיחה אינה מעוררת אותי להתווכח. במחשבה שנייה, אולי פשוט לא הסכים עם ז'בוטינסקי ובמקום להתנגד לו, הרדים את ערנותי.

מרידור: "המבחן בקיום צדק ומוסר הוא לא כשאתה חלש, אלא כשאתה חזק. כשאתה חלש, מוסר וצדק הם מנגוני הגנה. אתה רוצה שיהיו צודקים כלפיך. המבחן האמיתי הוא כשאתה חזק. אני זוכר את 'הכוזרי' של יהודה הלוי. יש מקום בו מסביר החבר היהודי למלך כוזר מדוע טובה דת היהודים מדתות אחרות: יהודים אינם הורגים ואינם פוגעים, ולא יוזמים מלחמה. עונה לו מלך כוזר: 'לכשיהיה בידכם - תקטלו'. והחבר משיב: 'הובשתני מלך כוזר'. המבחן הוא להמשיך לנהוג על־פי אמות מידה צודקות גם כשאתה חזק. למשל באיקרית וברעם. היום אתה חזק, אין לך בעייה בטחונית, אתה יכול להרשות לעצמך להיות נדיב. כשיש לך כוח ואתה יכול לפעול בצדק וחסד - עשה זאת. אני בעד שערביי איקרית וברעם יחזרו למקומם. בעל כוח צריך להיות בעל אמות מידה מוסריות עילאיות".

- ויש לנו?

"יש לנו. נכון, אין פתרונות אידיאליים. אבל במצב שלנו אי־אפשר לנהוג אחרת. מולנו עומד מי שרוצה להשמידנו ולעמוד במקומנו".

- למתבונן מן הצד אתה מצטייר כקונפורמי. אתה ממשיך דרכו של אביך, עו"ד אליהו מרידור ז"ל? לא מרדת כלל?

"קודם כל, אבי עליו השלום היה אדם מיוחד במינו. לא היכרתי איש כמוהו, אני כמובן לא אובייקטיבי אך נדמה לי שאני יכול להתרומם לרמה שיפוטית. איני משתווה אליו. לא דומה לו. לא מגיע לרמתו. לא מרדתי, זה נכון. זה אופייני. לא רק לי. להרבה אנשים שגדלו במחנה הפוליטי אליו אני שייך. מדוע? כי דור האבות לא ייצג את הממסד. הם היו המורדים ונהפכו למיעוט נרדף. גם אנחנו כילדים, אחרי קום המדינה, היינו בצד השני של המיתרס הפוליטי. ההורים היו מחוץ לממסד: לא כוח, לא טובות הנאה, לא שלטון. צורך למרוד נגד ממסד, לא נגד מורד. כמובן זה לא היה לי צורך למרוד באבא. חוץ מזה, למה לי למרוד אם הוכח שדרכנו היא הנכונה? מה נשאר מאחוות הפועלים הבינלאומית? כלום. קשקוש".

סוף השיחה. דן מרידור מרוצה. הוא הוכיח שלחרות'ניק אין קרניים וגם לא מלתעות. גם אני, ככל אורח, מרוצה: יש לנו דו"ח בטחוני בעל חזון. כולנו מרוצים. כאילו שרו אבותינו את המנון בית"ר סביב מדורת הפלמ"ח. כאילו שהכל בסדר. כאילו שכל נפוחה של שביעות־רצון עצמית כבר מביאה את השלום.

שרית פוקס

יפן, ביקור בית

(המשך מעמוד 43)

כיכר, כי יותר חלקיה משני הצדדים לא נועדו, על־פי היפנים, למאכל אדם...

קרטון, ותמורת אותב... מהן.

יפן - מרינה ... קבצנים. העושר, הג... המכנה המשותף לרו... קטן במורדות ההר... וחבושות מצנפות ל... ביפן עניים, הם ש... חזקה מכל.

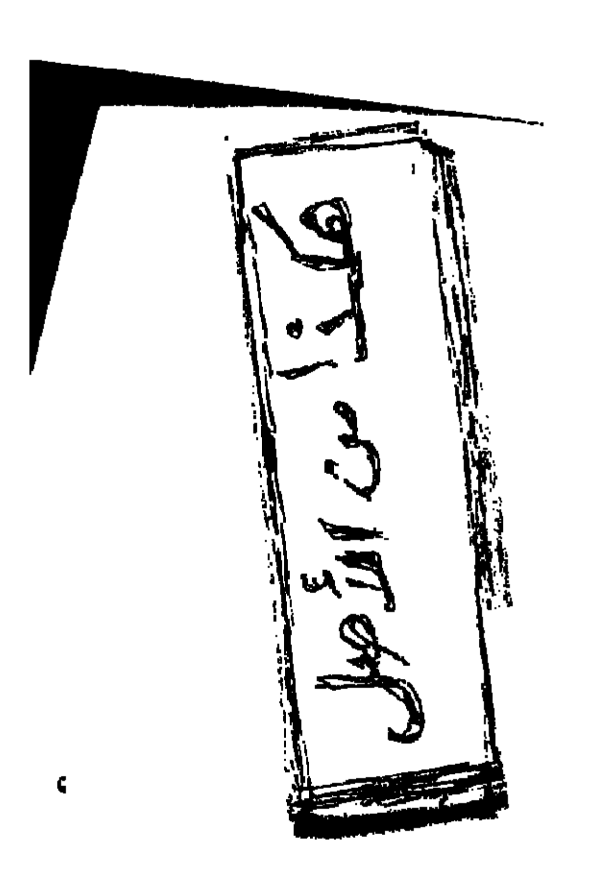
הירושי ימי... ספנות גדולה: חכ... והביאו ליפן אל... עשרות משאיות ... הקרור. לפני שנה "איבדנו הכל", אונ... כחברה שהיתה של... חוזר הביתה ומתהי... שירטוט תוכניות... פרטיים ומסייעת ל... הם מנצלים לשינה. ... שיחזיר לעצמו מה... בעיתון.

יפן מכניסה את... אצלה בבית היא מ... השוגון. היפנים הצ... לאלילי רוק, אבל הי... על המסורת ולגור בבית הוריהם, גם אחרי הנישואים, עם האשה והילדים. זה לא נוה, אבל ככה זה.

הצעירים אומרים שהם שבער שינוי. הם מבטיחים לך שאם תחוור ליפן בעוד חמש שנים, לא תמצא ש־75 אחוז מהנשים אינן עובדות. ההורים שלהם סבורים שמקום האשה - בבית. ישנם גברים יפנים שמימיהם לא עברו את סף דלת המטבח. אחרי העבודה הם יוצאים עם החברים למועדונים, לשתות יין אורז (סקה). האשה מחכה בבית. לפעמים, כאשר הבעל מבלה ב"מלון אהבה" עם הפלירט התורן שלו, היא מחכה הרבה. מושגים כמו "מטפלת" או "בייבי סיטינג" אינם מוכרים. מסקו אאוגי, שתתחתן בעוד חודש, אומרת שאצלם בבית זה יהיה אחרת. בעלה לעתיד, טהו, מסכים. הוא אומר שכל החברים שלו חושבים כך.

ביום ראשון, ברובע הרג'וקו בטוקיו, סוגרת המשטרה את הרחוב לתנועת כלי רכב כדי לאפשר לצעירים לובשי שחורים להתארגן בחבורות־קצב ולהשתולל על הכביש במופעי רוק מאולתרים. יפניות צעירות, בחצאיות מיני מעשנות ורוקדות. איש לא מבקש שם כרטיסי ביקור כדי לדעת מה מעמדו החברתי של המתופף. הם גם לא יבקשו מיד סליחה אם תדרוך להם על הרגל. זקני יפן אינם מבקרים בהרג'וקו, אבל בפאבים שלהם, על כוסית של סקה ושיפוד של דג חי, הם כמעט בטוחים שכאשר תלביש את הצעירים האלה בחליפות ותשלח אותם ל"טויוטה" לייצר מכוניות - תראה שהרוח היפנית חזקה מכל סערות המאה ה־20.

עמנואל רוזן

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 7.8.52 – 14.8.52.
הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

ארה"ב ניצחה את ישראל בשחמט 0:4

נבחרת ישראל הפסידה בתוצאות 0:4 בהתמודדות עם הנבחרת החזקה של ארה"ב באולימפיאדת השאח בהלסינקי.

היתה זו אכזבת לאחר שהישראלים גילו יכולת כה רבה בהתחרות נגד הרוסים יום לפני כן.

בנבחרת הישראלית חלו בסיבוב השני חילופין וכלוח הרביעי שיחק הצעיר מגדלבוים במקום אלוני. רישבסקי ניצח את צ'רניאק, אבאנס ניצח את ד"ר אורן, כרן ניצח את פורת וביסגייר את מגדלבוים.

אלוף ישראל בשחמט ד"ר מנחם אורן, גמר בתיקו את משחקו עם האמן הרוסי סמיסלוב. המשחק בין חבר המשלחת הישראלית משה צ'רניאק לבין האלוף הרוסי קרס נפסק זו הפעם השלישית אחרי 9 שעות של משחק ו-73 מסעים. לצ'רניאק יש יתרון בחייל וגם עמדתו טובה יותר.

אלוף ישראל אורן — ליד לוח השחמט

רוסיה יורשת רכוש ישראלים

ממשלת ברית המועצות הגבירה בזמן האחרון את מעותיה לקבלת רכוש יהודי בישראל, שיש לו יורשים בברית המועצות. המדובר איננו ברכוש הרוסי הרב הנמצא בארץ והמרוכז בעיקר בירושלים אלא ברכוש פרטי של יהודים שנפטרו בארץ ולא השאירו כל צוואה ויש להם יורשים בברית המועצות.

באורח בלתי רשמי אומדים את ערך הרכוש היהודי, שהוא בר ברורך משפטית לזכות ברית המועצות, בקרוב למיליון וחצי לירות.

קיים חשש רציני, שגם מדינות אחרות שמאחורי "מסך הברזל" ילכו בדרכי ברית המועצות וינסו לקבל לידם רכוש של יהודים יוצאי ארצות אלו שנפטרו בישראל והשאירו יורשים באותן ארצות.

עו"ד ברנזון והשופט זוסמן — שופטים עליונים

עו"ד צבי ברנזון והשופט יואל זוסמן אושרו בצהרים כשופטי בית הדין העליון.

מר ברנזון פרש לפני זמן קצר מתפקידו כמנהל משרד העבודה. לפני קום המדינה היה היועץ המשפטי של ההסתדרות. השופט זוסמן עבר בשרות המשפטי של הצבא ואח"כ נתמנה כשופט.

גם גלות מלטה מתחסלת

קהילה יהודית גבולה עומדת להתחסל. לרשימה של הארצות, שכל יהודיה עלו לישראל, מתווסף עתה האי מלטה, כלב הים התיכון. מתברר ש-15 המשפחות המהוות את הקהילה במלטה גמרו אומר לחסל את עסקיהן, למכור את רכושן ולעלות. תכניתן היא לעבוד בארץ בחקלאות, במושב או במשק שיתופי.

שפל ב"בורסה"

ירידה ניכרת בשער הזהב והדולארים חלה היום בבורסה השחורה. שער ה"מלבים" ירד ל-27.7 ל"י והדולאר ל-2.4 ל"י.

את השפל בבורסה מסבירים בהשפעת ההחלטה של ממשלת ארה"ב לתת ערבויות למשקיעי הון בישראל. אולם יש לציין, ששער הזהב והדולארים נמצא בירידה מתמדת מאז החלפת הכספים. אין כמעט ביקוש לזהב ודביזים שונים.

80 אחוז למפא"י במגדל אשקלון

רשימת מפא"י קיבלת כ-80 אחוז מן הקולות בבחירות למועצת פועלי מגדל אשקלון שנערכו אתמול.

חלוקת הקולות והמנדטים היא: מפא"י – 2797 (12 מנדטים); מפ"ם – 405 (2 מנדטים); העובד הציוני – 218 (1 מנדט); רשימת לאחדות העבודה קיבלה 61 ולא זכתה בשום מנדט.

הרכבת לבאר-שבע – לשלב ביצוע

עבודות המהירה של מסילת הברזל החדשה לבאר שבע הישלמו ותוך חודש או חדשיים יתחילו בעבודות העפר.

ע הרכבת החדש ילך ברובה שלך הדרך בעקבות המסילה התורכית הישנה. המסילה תתחיל מקיבוץ נען ליד רחובות, שם בו תחנת רכבת ולאורך ראשי סראי השלמת המסילה תיצור אימוא קשר ישיר בין באר שבע לתל אביב ובשלב יותר מאוחר יחובר הקו החדש למסילה העוברת לאורך החוף מגדל אשקלון.

יד הכל בכל – בהפועל המזרחי

"אין זה לפי כבוד התנועה להתווכח עם סיעת י. רמאל על זוסר, יושר והגינות ציבורית של אנשי "הרשימה המרכזית" (שימת השר שפירא) – בהודעה זו יצאה הבוקר ב"הצופה" שימת השר שפירא לקראת הבחירות לועידת הפועל המזרחי.

עם הודעה זו החריפו היחסים בין פלגי הפועל המזרחי. לבחירות נותרו עוד עשרה ימים והמאבק בין הסיעות הולך וגובר. בבאר-שבע אף פרצה קטטה בין תועמלנים של סיעת "למפנה" וסיעת שפירא.

סיעת "למפנה" יצאה בהאשמות כלפי חברת "הבונה", החברה הקבלנית של הפועל המזרחי, שבראשה עומד חבר הכנסת מ. קלמר, מסיעת רפאל. לפי האשמות אלה סירב מנהל "הבונה" ברחובות להעמיד לוחות מודעות לרשות הפועל המזרחי בבחירות לכנסת, בה בשעה שהעמיד לוחות כאלה לרשות מפ"ם.

כן מאשימים את מנהל "הבונה" ברחובות בנסיעה בשבת ואף בביצוע עבודות של "הבונה" בשבתות. "למפנה" דרש חקירה אולם העניין טושטש.

עובדי ממשלה מאיימים בשביתות

שביתה כללית של חומאים העובדים בממשלה, קופ"ח ומוסדות פרטיים עלולה לפרוץ בשבוע הבא. ארגון העובדים הרפואיים (שאינו כולל רופאים) מאשים את האיגוד המקצועי של ההסתדרות, בנסיון להשיל עליהם ירידה במשלח ולבטל בזה את הישגיהם המקצועיים.

באגף הסוציאלי של משרד הסער עומדת לפרוץ שביתת עוברים מקצועיים. יתכן כשבוע הבא, אם הנהלת המשרד, הנתונה בידי אגודת ישראל, לא תיענה לבקשתם של העובדים שלא לפטר סוף חלק גדול מהעובדות לעובדים בלתי מקצועיים.

בן-גוריון התערב לטובת קבלת דרוזים להסתדרות

ראש הממשלה מר ד. בן-גוריון התערב אישית במחלוקת שהתעוררה בהסתדרות בקשר לשכונה דרוזים שביקשו להתקבל כחברים, ופסק לטובתם.

המעשה התחיל בפנוית 8 דרוזים מהנגב למועצת פועלי באר-שבע, בבקשה לקבלם להסתדרות. נציגי מפ"ם תמכו בבקשה, בהתאם לעמדתם לפתוח את שערי ההסתדרות לערבים ואילו אנשי מפא"י התנגדו. אולם הדרוזים לא אמרו נואש ופנו אל ראש הממשלה.

מר בן-גוריון החליט, שיש למלא את בקשתם ואף שלח מכתב אישי בעניין זה למועצת פועלי באר-שבע. במה מראשי מפא"י מערערים על התערבותו זו של ראש הממשלה, לדעתם אין ראש הממשלה הנוסך ואמין בענייני ההסתדרות.

15.8-21.8.87
המשביר לצרכן
עד 40% הנחה
10% במוצאי שבת - 15.8.87 בלבד
הנחה נוספת על כל הנחות סוף העונה
הגרלה
100 חבילות שי
מעמדים לשולחן
מחשבים
סטים של עטים
עטים כדוריים
דבק וטיפקס
מכונות חיבור
מתנות
UHU דבק
ZEBRA עטי
מכשירי כתיבה
מבחר ילקוטי בית ספר
מכנסיים וחצאיות ג'ינס
מבחר חולצות T חלקות
נעלי ספורט
גרבי ספורט
מכנסי התעמלות
מבחר מוצרי ספורט
20% הנחה
30% הנחה
UHU דבק עולמי
חולצות בית-ספר
הספר
טוסו עם אויה לאירופה
בין הקונים מוצרי אויה יוגרל כרטיס טיסה זוגי לאירופה
מצעי מיטה
דוגמאות חדשות
מגבות
מגבות ז'קרד
שמיכות פיקה
כריות שינה
מפות שולחן
כיסויי מיטה
25% הנחה
AVIVA
בתי הכל-בו פתוחים במוצ"ש החל מצאת השבת עד שעה 22.30
AK
אוגוסט '87
שי חינם
סבון הוואי של "שמן"
עיתון לילדים
שוק התינוקות פורח בארה"ב
דיוקן:
אופנה:
בישול:
הופיעו! הופיעו! הופיעו!
272 עמודים